

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sifre Ḳodesh

‘im targumim u-ve’urim mi-meḥabrim shonim

Sefer Tehilim

Landau, Moses I. Landau, Moses I.

Prag, 595 [1834 oder 1835]

יעיבר רפס

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9144

צ

מנצחת אלהים ומקוצר הבלי ימי אדם.

(א) תפלה למשה איש האלהים

אֲדָנִי מַעֲזֹן אַתָּה הַיִּיתָ לָנוּ בְּדָר וְדָר:
 (3) בְּטֶרֶם הָרִים יְלָדוֹ
 וְתַחֲזֹלֵל אֶרֶץ וְתַבֵּל
 וּמַעֲזֹלִם עַד-עוֹלָם אַתָּה אֱלֹ:
 (1) תֵּשֶׁב אָנוּשׁ עַד-דָּכָא
 וְתֹאמַר שׁוּבוּ בְנֵי-אָדָם:
 (7) כִּי אֶלֶף שָׁנִים בְּעֵינַיָךְ
 כְּיוֹם אֶתְמוֹל כִּי יַעֲבֹר
 וְאַשְׁמוּרָה בַּלַּיְלָה:

זרמחם

שיהא יומו של הקב"ה אחד כאלף שנים אבל כשיבא בעצו מן הלילה עמו אז יומו שלם והוי אלף שנים ולכך מת תוך אלף שנים היה חי אלף היה יותר מיומו של הקב"ה ושלא שיעור אותה אשמורה הוא כמו שיש ממיתת אדם הראשון עד אלף שנים ואין לא ידעין כמה הוי אותה אשמורה כי אם מסברא. (מלאתי) כי אלף שנים בעיניך וגו'. וכשעלתה תשובה בדעתך מתחלה יפה דנת ובראת אותה וראיין היו השנים לכך לפי (שלא) היו ימי בני האדם רבים שלא היו אלף שנים בעיניך אלא כיום הולך שעבר וחלף ומעט מן הלילה עמו שהרי אמרת לאדם הראשון (בראשית ב') כי כיום אכלך ממנו מות תמות וחייה תשע מאות ושלושים שנה נמלאו אלף שנים עולים ליום שלם ומעט מן הלילה עמו: כיום אתמול כי יעבור. שכבר עבר:

המער

צ (א) תפלה למשה, אם אמת נכון הדבר שדי משה בוננו השיר הזה (כי מדברי הראש"ע נראה שיש לפקפק בזה, כי הוא אמר וז"ל: לפי הנראה שמהם אדונינו חנר זאת התפלה כי היא על לשון רבים ואין דברי דוד בנה, ועוד שהחל ה' מעון אתה, ובתורה מעונה אלהי קדם ע"כ. והמשביל יצין כי מכל זאת אין ראיה מכרעת). הנה יהיה לפי דעתי עת חנורו כאשר עוד נאקו בני ישראל תחת סבלות מזרים, כי אין לספק שאדונינו משה אם גם נר בארץ נכרי עוד היו עיניו ולבו אל אחיו במזרים ידע את עוניה ואת הלחץ אשר לחלו המזריים, ונפשו חבתה כי פקד יפקוד ה' אותם וישלח מלאך פניו להסיר מסבל שבמם ולהוליכם לחפשי כאשר דבר. וע"פ הדברים האלה אישים לדרך פעמי לבאר השיר הזה.

(א) אדני, כלומר מאז באנו תחת סבלות מזרים הוחלנו לך בכל דור, כי בנחך הגדול תוליאנו לחפשי כאשר דברת, הלא בטרם הרים ילדו וגו' אתה אל, ואם גם (ג) תשב אנוש עד דכא, עוד תאמר שובו בני כלומר שובו להפיות, וכמו שהשביל ידידי מהרמ"ל גי' נספרו עיון תפלה לתרגם: (קעהרעט חיקט לעבען לזריק), ולכן אם גם אהנוו בנלות המר הזה וכמעט בלינו באסק עוד תשוב לרחמנו. (7) כי אלף, יסוב הדבור אל השם ואמר אם גם בעיניך אלף שנים וגו' בן

צ (א) תפלה למשה. אחר עשר מזמורים מכאן עד לדוד מזמור כלם משה אמרם כנגדם בדרך אחר עשה זרכות לאחד עשר שבטים בזאת הנרכה: מעון אתה היית לנו. מעון מדור ומנוס לבא אם: היית לנו בדור ודור. מעול כי אתה מקדם הכל היית: (ב) בטרם הרים ילדו. נבראו ובטרם חוללת ארץ ותכל ומעולם ראשון ועד עולם אחרון אתה אל: (ג) תשב אנוש עד דכא. מביא אתה יסורין על האד' עד שאתה מחזירו להיות תשיש כח וקרוב למות. ותאמר לו בנסורין שובו בני אדם מדרכי הרעים: (ד) כי אלף שנים בעיניך. אלף שנים של בני אדם הם כיום אחד של הקב"ה ועוד מן הלילה עמו כי יום א' של הקב"ה ומעט מן הלילה של הקב"ה הם אלף שנים שהרי לא אמר הכתוב

פיערטעס בוך.

באור מח

צ

גאָטטעס עוויגקייט. דעם מענשען פֿערנענג
ליפֿקייט.

(א) געבעט משה'ס, דעם געטטליכען מאַנעם.

(הערר! אונער צוֹלֹטֶטֶס אָרט וואַרסט דואַ,

פֿאַן מענשענאַלטער צו מענשענאַלטער.

(ב) עהע דען דיא בערבע געצייגט,

געשאַפֿען וואַרדען וועלט אונד ערדע,

(אונד פֿאַן עוויגקייט אין עוויגקייט

ביזט דואַ אַללמעכטיג!

(ג) דואַ פֿיהרסט דאַ מענשענעשלעכט ביו צור צערקנירשונג;

דאַן שפֿרייבסט דואַ: זעהנע ארם'ס! קעהרט וויערער!

(ד) [דען טויזענד יאהר זינד פֿאַר דיר

איינעם טאַגע, דער געסטערן פֿערגינג,

איינער נאַטוואַכע גלייך].

צ (א) חפלה למשה איש
האלהים, אמר הרד"ק
ו"ל: תפלה זו מכילה
דוד בתוכה והיתה קבלה
אללם שהיתה למשה וכתבה
בספרו זה, ודבר זו
מחולש' האדם ומקולר ימיו
ומתפלל שלא יענישוהו
הנורא כפי מעשיו, עד
כאן. וראיתי בספר חכס
אחד טעם נכון לסנה
הגורמת את השיר, אמר
בי לפני דור המדבר עדיין
היו ימי חיי האדם עד
ק"כ שנים אבל במדבר
כתקלרו ימיהם, וכל מי
שהיה נכ' נלאתו ממלחים
מת טרם נל' ארבעים שני
המדבר וחי א"כ רק שנים
שנה ואחרים שהיו מנן כ'
ומעלה חיו כמו שבעי' ועל

היות שמונים שנה, וזה הסב את שני הנביאי' לדבר ולעורר את לב תלמידיו על נחמת הנורא יתעלה
וקלור ימי הנרואים בזה העולם, עד כאן: מעון, מדור ומנוס לנוא שם (רש"י) וכן תרגם
הרב: בדור ודור, כי אין לאל יד מי לקיים אותנו וכל הנרואים בכלל, כ"א אתה התקיף
מעולם ועד עולם: (ב) הריב ילדו, זנר ההרים בפרע, לפי שהם נראים כמוסדות הארץ
ועמודי', וטעם יולדו יפה אמר הראב"ע כי הרוחות יולידם, בוונתו על רוחות הרעש שיתקננו
מזאת לארץ ויתפרדו אה"כ בחוקה ויבקעוה ויולידו הרים ובקעות, ויתכן שזה טעם וחחולל
מלאון חלה גם ילדה, והתי"ו לנסתרת תוסב על ארץ, דמה אותה ליולדה בחבלים וכירים,
גם מטעם שאמרנו גם ע"ד הכתוב תולא הארץ דשא ונפש חיה; אמנם לדעת אחרים הבר"י
במקום קמץ והוא מביני הפעולי' ומלת יולדו לעד: ארץ וחבל, ארץ שהיתה תחת המים
בבריאתה, ותכל היא היבשה ששם הישוב (הראב"ע), וכן אמר הרד"ק כשאזכר ארץ עם חבל
היא שאינה מיושבת, ואמר עוד רמז בזה כי בלידת ההרים נהיתה הארץ, והוא מבואר ממה
שאמרנו לעיל בשם הראב"ע, ולדעתם יהי' זה טעם יקוי המים במעשה בראשית ואין כאן
המקום להאריך בזה: נמעולם ועד עולם, מאותן הימים שעברו הנעלמים ממחשבת כל
נברא, וא"א לנייר' בסנו' ועד אותן שיבואו עוד בלי תכלי' ולא יעלו ג"כ על לב איש מוגבל
במשיגיו, וזה טעם שם העלמ' על ענון הנלמות, ואם שבאמת אין לה לא עבר ולא עתיד,
ולא שייכים לה יחוסיו מן ועד כלל וכלל, הנה הדבור כלשון בני אדם וכילר מקשבתם: אחח
אל, הנכון כדעת ר"מ הכהן תקיף לנלח, וכן תרג' הרב (חללעכטיג): (ג) חשב אנוש עד
דכא, כלומר יש שבחוקך הגדול תשב לפעמים מין האנושי אם אינו ראוי עוד לעמוד לפניך,
עד לכא זה המדרגה הסמוכה לכליון גמור גם מעמד הנענש כשיחזור למוטב בלב נשבר ונדכה,
ואז תאמר ברחמך הרבים ובוה הכח עלמו, שובו בני אדם וחיו על הארץ, כלל המזורר
ב' בוונות בתיבת דכא, כמו שזכרנו, וכמוהו שכל הרב בתרגומו (לערקנירטונג), ויתכן שירמוז
המזורר על מעש' המבול: (ד) כי אלף שנים, בשסוקים שלאחריו יוסף לדבר בחולשות
קיום האנושי, כמו באלו שלפניו, ולכן זה שלפניו מאמר מוסגר יאמר בו, אף שימשכו שנים
רבים טרם יהיה מין אדם באותה המדרגה שהיה בה קודם הדכא שגזרת עליו, מה זאת
בעיניך, כי אלף שנים וגו': כיום אחמול, הימים שעברו נראים קלרים מהנאים: כי יעבור,
אמר המפרשים שכבר עבר, ונראה לי הטעם בטעם אעבור בסך, שהערונו עליו (לעיל שיר
מ"ב) כי מעלס יום אחמול שיהי' עבר: ואשמורה בלילה, איזה שעות בלילה שהמשמורת
עומדת על משמרתה וחלפה אה"כ ובאה אצרת תחתי' זמן קלר בפני עלמו ויותר בעיני

המקיים

(ה) זרמתם שנה יהיו. עכשיו חטפתם לחותם הזנים והנאתם לימים מועטים שאינם אלא כשנת תנומה שאני הדורות שבעי' שנה הם. כמו שמפורש בסוף הענין ימי שנותינו בהם שבעים שנה. והם חשובים שיהיה אחת כענין (לקמן קב"ו) בשבט ה' את שיבת ליון היינו בחולמים ועל שבעים שנה של גלות בכל נאמר שהי' שבעי' שנה: זרמתם. לשון שטיפה כמו (חנקוק ג') זרם מים: צבקר כזכיר יחלוק. הכולל כלילה מת צבוקר לסיף השינה: ואם (ו) צבקר ילין מיד חלף ועד בא הערב ימולל ויבש. למה: (ז) כי כלינו באסף וגו'. ועל כל זאת: (ח) שנת עונותינו לנגדך ואת עלומינו את חטאת נעורינו שמת למאור פניך: עלמנו. נעורינו כמו (שמיאל א' י"ז) בן מי זה העלם: למאור פניך. למולך להביט בהם: (ט) פנו צעברתך. פנו ונבערו

(ה) זרמתם שנה יהיו
 צבקר כחציר יחלף:
 (ו) צבקר יציץ וחלף
 לערב ימולל ויבש:
 (ז) כי כלינו באסף
 וצבמתך נבהלנו:
 (ח) שנת עונותינו לנגדך
 עלמנו למאור פניך:
 (ט) כי כל ימינו פנו בעברתך
 כלינו שנינו כמוהגה:
 (י) ימי שנותינו בהם שבעים שנה
 ואם בגבורת ושמונים שנה
 ורהבם עמל ואון
 כי גזו חיש ונעפה:

שחה קרי

מי

והלכו להם צעברתך: כמו הגה. כדבור הממהר לכלות: (י) ימי שנותינו בהם שבעים שנה. שנותינו אלה בעונותינו אלה ובעלומינו אלה שבעים שנה הם: ואם צבורות. ואם הרבה גבירי ימיו שמונים שנה הם: ורהבם עמל ואון. וכל הגדולה והשכרה שיש לו לאדם בימים האלה אינם אלא עמל ואון ולמ' שהרי כי גז חיש ונעופה בתוך עברה מהר אנו עפוי' ומתים: גז. לשון העברה כמו

המער

הן בני אדם (ה) זרמתם שנה יהיו, וכמו שתרגם מהרמ"ל נ"י (דוח טטרן חוסט דיח מענטען היכ" וועג, איין טרויט זינד זיח) ואם גם צבקר כחציר יחלוק (כלומר יחליף כח כמו שפי' הרד"ק בצרפ"ס אם יכרת ועוד יחליף שהענין יחליף יונקותיו וגם בקל הוראתו בן, ועיין ספר המלים להחכם געזעניוס) הנה באותו בקר עלמו אשר ילין וחלף לערב ימולל ויבש, ויתורגם: (דעם אקרגענס גרינט ער וויח גרעז, חבער בליהעט אונד גרינעט ער חויך דעם אקרגענס, דעם און בענדס חויזט ער הינגעווענקט אונד פערדעררט), ויען כי הכל ימינו לכן מהר נא והחיש ישועה כי עוד מעט ואיננו. (ז) כי כלינו, נמשך על הפסוק שלאחריו אם תשים עונותינו לנגדך וגו' כי עתה כלינו. (ט) כי כל ימינו, כי באמת כמעט כלינו וישועה מאונה לבא. (י) ימי, אין ספק כי נפש משה חשקה לראות ישועת ישראל ומיום ליום חכה כי יבא הגואל, ולזה אין מן הנמנע כי משה אמר הפסוק הזה על עלמו כי בן שמונים שנה היה בעמדו לפני פרעה ולזה אמר אם לא עכשיו אימתי.

(ה) הוא שטרעמסט זיא הין : אין ש'ומער ענטשטעהען זיא , דעם מאָרגענס , וויא וואַנדעלנדעם גראַז ;
 (ו) פֿריה בליהעט עם אונד וואַנדעלט , אַם אַבענד אַבגעווען אונד פֿערדאָרט .
 (ז) זאָ פֿערגעהען וויר אין דיינעם צאָרנע , זאָ שליידערט אונד דייין גרים דאָהין .
 (ח) הוא שטעללעסט אונזערע מיססעטהאַט פֿאָר דיך , אונזערע היימליכקייט פֿאָר דיינעם אַנגעזיכטס ליכט .
 (ט) גון שווינדען אונזערע טאַגע אַללע דורך דיינען צאָרן ! וויר ברינגען אונזערע יאהרע צו וויא איין געשוועטץ .
 (י) אונזערע לעבענסצייט וועהרט זיעבענציג יאהר , אַכטציג איזט איהר פֿערנסטעם ציעל , אונד איהר שטאַלץ איזט מיהע אונד קוממער ; שנעלל אַבגעשניטטען , זאָ פֿליעגען וויר הין !

המקילים מצינתם החזקה , שיחשב להם כרגע אחד , כן חלף שנים צעניק , והדורות ההולכים ובאים כמשמורת המתחלפות : (ה) זרמתם, את בני האדם על הארץ כזרס מים הבא בשטיפה וזמהירות , ויכון צוה מלד האחד על קלות הכריאה אלל השם ז"ה , ומלד הב' על הביאה הפתאומית של הנבראים הבאים שלא ברלוס ע"ד בע"כ אתה נולד וכו' שאמרו באבות : שינה יהיו, ותהיו' בשינה , שאינם יודעים כלום ממעמדס הקודם טרם הנראס , כמו המקיץ

דאָך

משנתו לא ידע הקורות כלילה העבר : בבקר, והנה הם פתאים , אך מה היותם ? כהציד יחלוף , שנטבעו לחלופ תמיד , ואין לו שום קיום אמיתי . והנה באמת כל הנבראים המוכנים אל ההפסד הם בשינוי תמידי ומתחלפי בלי הפסקה (כמזוח' נספ' פֿערדון להר"ם מאמר א'), אללא זכר החכיר שבו ירא ההפסד הנמחר צחוש : (ו) בבקר יציץ , ומיד נשיזין גם חלף באשר אמרו המחקרים , כל דבר המורכב מיד כשנתהוה יתחיל גם ההפסד : ימולל , אצרו הלי"רי במקום הקמ"ץ כמו ותחולל , והטע' שהוא נקצר , ולדעת קלתס ימולל המולל , ואינו נראה בהיות שכל הנסתרים הסמוכי יוסבו על החכיר : (ז) כי בלינו , כבר ידוע שטעמו לפעמים בטעם כן , אמר כמו הזכיר שכלה מהר' כן בלינו אנחנו באסף שנשבעת להמית כלנו בעוד הארבעים שנה במדבר , ובחמתך זאת נבהלנו , מן הארץ זמהירות יותר כרגיל , מטעם ויבהילו את המן , וכפי מה שהערנו כבר מעיין זה השורש , וזה שאמר הראב"ע : כמו ויגל בהגל ימיהם ושנותם נבהלה , כי פירש שם (לציל ע"ט) בכל זאת חטאו עוד על דבר המרגלים , וטעם ויגל בהגל ימיהם שלא ראו הארץ שבבור זה ילאו ממזרים , ושנותם נבהלה , לפני מ' שנה , ע"כ . ויהי' א"כ טעם שם נהלה על המיתה הנמהרת קודם זמנה , וראוי הפי' הזה לאומרו . גם יתכן על ידו מאמר הכתוב (ויקרא כ"ו) והפקדתי עליכם נהלה , דהיינו את השקפת ואת הקדחת (ועיין בס' נתיבת השלוס להר"ם) : (ח) שחה וגו' , כלומר וסבת אסף , כי שחה לנגדך עונותינו , בדבר המרגלים : ועלמנו , מה שהיינו מרגלים בסתר אלהינו , מלאשן תעלומות , וכמו שאמר הראב"ע , על כן למאור פניך , כי אין נסתר ואין חשך לנגד עיניו : (ט) כי כל וגו' , כלומר וזה הטעם שכל ימינו פנו בעברתך כלם מלאים יגון ואנחה ואין אחד שראינו בו טובה : בלינו , מבנין הכבד יולא , כלומר אנו מבליס שנינו בהגל וריק . כמו הגה , אשר מפיו ילא ואינו עוד , ובפרט אם לריק ילא , שאינו מוליד לא דבר חכמה ולא דבר מעשה , כוון הר"ם לזה בתיבת (געשוועטץ) , וכן היה חיתס במדבר שלא הגיעו את מנוקסס כנזכר : (י) בהם , המלה הזאת נראית כעודף גרוע בהמאמר ולריכה עיון , כי מה שהוא בתרגום ארמי נעלמא הדין אינו מכוון עם טעם הרבים בנחונ , והרב אכן יחייא שאמר בהם החיי' הוסיף הגרעון ; אמש לדעת רש"י מוסב על עונותינו כאלו אמר בעבורס ימי שנותינו רק ע' שנה , כי הם גרמו המיתה במדבר , ויתורגס לפ"ז בל"א (איהרענטוועגען) , וזה יתכן מפאת הסבה ; ולדעת הראב"ע שאמר ועגס בהם דבר גדול יהיה אם יהיה במספרם שבעים שנה , כוונתו לומר ימי שנותינו קלתס ולפעמים שבעים שנה כי אף המספר הזה לא הגיעו כולם , וזה כוון מפאת המעשה , כי כל מי שהיה יותר מנן עשרים ופחות משלשים בלאתו ממלר' מת במדבר בן שנים ואיזה , ויתורגס לפ"ז בל"א (לוצן טהיין) ; ובספר תורת חסד ראיתי טעם בהם מלד עלמס , כלומר ימי שנותינו כפי המורגל ע' שנה , ואם בגבורות דהיינו יותר מן המורגל פ' שנה ויתורגס לפ"ז בל"א (אן אונד פֿיר זיך) ; אכל הר"ם אמר הענין לכד ולא שמר המלות : בגבורות , פירשנוה לעיל (זיר כ') : ורחבם , של אלו השנים הנוספות , כלומר הבט שיחגאה

(יא) מִי־יֹדַע עֲזוֹ אַפְּךָ
 וְכִירָאתְךָ עֲבַרְתְּךָ:
 (יב) לַמְנוֹת יַמִּינוּ בֶן הַיּוֹדַע
 וְנָבֵא לִבָּב חֲכָמָה:
 (יג) שׁוֹבֵה יְהוָה עַד־מָתִי
 וְהִנָּחֵם עַל־עַבְדֶּיךָ:
 (יד) שׁוֹבְעֵנוּ בִבְקָר חֲסִדֶךָ
 וְנִרְנְנָה וְנִשְׁמָחָה בְּכָל־יַמִּינוּ:
 (טו) שְׂמַחְנוּ כִּי־מוֹת עֲנִיתָנוּ
 שְׁנוֹת רָאִינוּ רַעְיָה:
 (טז) יִרְאֶה אֶל־עַבְדֶּיךָ פַּעֲלֶךָ
 וְהִדְרֶךָ עַל־בְּנֵיהֶם:
 (יז) וַיְהִי וַנַּעַם אֲדָנִי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ
 וּמַעֲשֵׂה יַדֵּינוּ כּוֹנְנָה עָלֵינוּ
 וּמַעֲשֵׂה יַדֵּינוּ כּוֹנְנָהוּ:

כמו ונגזו ועבר (נחום א')
 ויגו שלום מן היס (במדבר
 י"א): (יא) מי יודע עז
 אפך. בימים מועטים
 כאלה מי יקנה לו לב לדעת
 את עז אפך ליראה אותך:
 ואתה כיראתך עברתך.
 כשם שאת' יראוי בן עברתך
 קשה ונפרע מן החוטאים:
 (יב) למנות ימינו בן הודע.
 כאשר בתחלה הודע בעולם
 את מנין ימינו ארוכים
 וכיון שנאריך ימים נוכל
 לקנות לב ונביא בחוכה
 לבב חכמה. ונביא לשון
 הבאה. (וי"א למנו' ימינו
 בן כמנין ב"ן שבעים שנה
 ונמות לפי שיעור ימינו שהן
 מעט בן תיסר אותנו וכן
 ויודע בהם אנשי סוכות)
 (שופטים ח') (סא"א):
 (יג) שובה ה'. מחרון אפך:
 והנחם. שאוב מחשבה טובה
 על עבדיך: (יד) שבענו
 בבקר חסדך. ביום הגאול'
 והתשועה שהוא בקר לליל
 הלכה והאנקה והתשיבה:
 ונרננה ונשמחה בכל ימינו.
 כלומר בכל הלכות שעברו
 עלינו בימינו אה:(טו) שמחנו

פתח באתנ

בימות עניתנו. שמחנו לימות משיחנו במנין ימות שעניתנו בגלוי וכמנין שנות אשר ראינו רעה:
 (יז) ויהי ונעם ה' אלהינו. שכינתו ותנחומיו: ומעשה ידינו כוננה עלינו. לשון תחינה הוא. כוננה
 כמו שמרה שפעה: כוננהו. כונן אותו. ושני פעמים ומעשה ידינו כוננהו א' על מלאכת המשכן
 שזיכרן לישראל והתפלל שתשרה שכינה במעשה ידיהם במשכן ואח' שתהא ברכה במעשה ידיהם:

ה מ ע ר

(יא) וכיראתך עברתך, יונתן תרגם: לדיקיא דדחלין מנך משדכין רוגזך, ועל פי דרבו
 נפרש שהכוונה מי יודע עז אפך, כלומר עד כמה תמשוך אפך ומי יודע לירוא אותך עד
 כי יראתו תהי' בערך עברתך וישיב חרון אפך. (יב) למנות ימינו, שיעור הכתוב לדעתי בן
 הוא נביא לבב חכמה למען נדע למנות ימינו כלומר ימי ענינו ומרודינו לדעת עד מתי קץ הגלות.
 ושאר הכתובים יתבאר מאליהם לבל מעיין כפי דרכי, ואין להאריך כי מובנים המה.
 אמר המדפוס: כאשר באתי עד הלום מלאתי דבר יקר בהערות השלוחות אלי מיד ידידי
 החכם הרבני ר' יוסף פלעיש נ"י על זה הכתוב, ומעשה ידיו כוננה עלינו. וזה לשונו אות באות:
 (יז) ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו, נראה מזה כי מעשה פה לשון נקבה,
 יען כוננה הוא מבינוני פועל אשר ע"כ דמה הרב המבאר על תהלים באתת שהוא יונת מן הכלל
 להשתמש בלשון זכר, אמנם לענ"ד אין פה זרות כלל, והנני מתפלל על הרב המבאר במה שיבאר
 מלא כוננה מן הבינוני והוא באתת הכווי לזכר בתוספת ה"א כמו שלחה קומה, והעד בכל דברי
 המלך באמרו ומעשה ידינו כוננהו כנוי זכר על מעשה, והוא תפלה שיכונן ה' מעשה ידינו וכן פי'
 דש"י ז"ל במקומו, ולב"ג אין לנו לדחוק ולפרוש את דברי נעל העקרים בפתיחתו כאשר לזך ח"ע
 צעל הענפים כי נתיסנו לפי דברינו היטב, וזה אמרו שם, ולרמוז אל הנעימות וההדר אשר מלך

- (יא) דאך ווער ערקעננעט דיינעם גריממעם אללגעוואלט, דאס ער איהן פֿירכטע, זאָ פֿורכטבאַר דוא ביזט?
 - (יב) אַך! לעהרע אונז אונזערע טאָגע ציהלען, דאָמיט וויר וויזעס הערצענס זייען!
 - (יג) ווענדע דיר עוויגער! אַך וויי לאַנגע! זייא דיינען קנעכטען וויעדער גנעדיג!
 - (יד) ערפֿיללע אונז פֿריה מיט דיינער הולד! זאָ ריהמען וויר פֿראָהלאַקקענר אונזער לעכען לאַנג.
 - (טו) ערפֿרייע אונז נון זאָ לאַנגע צייט, אַלס דוא אונז פֿלאַגטעסט, זאָ פֿיעלע יאַהרע וויר נור אונגליק זאַהען!
 - (טז) צייגע דיין ערהאַבענעם ווערק אַן דיינען קנעכטען, אַן איהרען קינדערן דיינע מאַיעהטעט.
- קאָהר.
- (יז) (אונזערס גאָטטעם פֿריינדליכקייט (ווערדע אונז בעשיעדען; זאָ געלינגט אונזער הענדע = ווערק; אַלל אונזער טהון (געלינגט נור דורך איהן.

זה, בעבור אשר לו היה למנה, מה הוא: עמל ואון, כלומר יגיעת ולער חולשת הזקנה, וטעם און בטעם בן אובי, כי כן נאמר מן מוח בנינוי מוחי, ורבים כן: כי גו חיש, כלומר פתאום יכרית הכורת את קו החיי, וזה טעם וגעושה, כמו הקו הכורת מהמטוה שיעוף ואינו, והנה ידוע שבמשל הקדמוני ידמה ימי חי הכלנו לחוט הפלך בידי שלש נשים, האחת בדמות הילדות תקשור אותו בפלך, השני בדמות הנערות טוה אותו עד תומו, והשלישית בדמות הזקנה תגוז אותו בהמספרים אשר בידיה, מבלי שתביט אליו בעיניה, להורות כי ביאת המות בפתע פתאום, ומלינו בדומ' לו בספרי הקדש. ולא אמנע

מהקורא מי נאה מאד שמעתי מפי אלופי התורני ר"ד פ"ל בפסוק ימי קלו מני ארג ויכלו באשם תקוה (איוב ז') דמה המשך ימי חייו לחוט הערב באריגה, ויאמר ימי הלום בקלות יותר מן הארג הוא הכלי הקטן שניד האורגי כרוך עליו פתיל הערב, ומתנועע במהירו' מיד אל יד חוך השתי, ובאשר הם הפתיל מעליו כן יפסוק מרוחמו ויעמוד בתאום, והאורג יקשר עליו פתיל אחר; אמנם זה א"א בפתיל החיים אם כבר פסק פ"א, וזה שאמר ויכלו ימי באשם תקוה מלשון תקות חוט השני, כלומר באין עוד פתיל כלל (אויס מונגעל אן פֿאַרען) אף שלא נגמרה עדיין האריגה כלומר שלא הגיע בחייו לשום תכלית, ולא מלא עוד את אשר יום לעשות. ונחזור לענינו: (יא) מי יודע, כלומ' אמנם אף כי כל ימינו עלי ארץ, מי מבני אדם ישיג ע"ז ויתן לב להתבונן בעוה אבך, באופן שהי' יראתו אותך חזקה באות' מדרגה בעצרתך וישתמר עי"ז מקטוא? ולכן ברחמך הרבים הודיענו אתה למנות ימינו, כלומ' הורינו להשיג על קולר ימינו, ואז נביא אתנו לבב חכמה: (יג) שובה ה', מבעשך. עד מחי, תאנף עוד: והנחם, ממחשה זו לששוב מחשה טובה אל עבדיך, ויש לפתור' לשון רחמי', כמו יחד נכמרו ניחומי, לא אחוס ולא אנוס: (יד) ישבענו בבקר חסדך, הטעם אם תעשה עמנו חסד בצחרותנו שתלמדנו הדרך הישרה אז נשמח כל ימינו אפי' בזקנה, (ראב"ע), וכן נראה תרגם הרב. אמנם רא"ל כתב ביום הגאול' והתשועה שהוא בקר לליל הלצה והאנחה החשיכה, וכן הוא דעת הר"ק, ויהיה הכונה לפי הענין שזכרנו על קץ הארבעים שנה במדבר, שיעשה עמנו חסד בכניסת הארץ, ואז נתנה תודה ונשמחה בכל ימינו הבאים. ולדעת רא"ל הטעם שנשמחה אף בכל הלכות שעברו עלינו בימים האלה, דהיינו מה שהביאו בנו לבב חכמה: (טו) ישאחנו, כמנין ימות שעניתנו וכמנין שנות שראינו רעה, וכמו שאמר בספר תורת חסד, עם היות שהיו ימים מצוטים, הלא בעינינו היו נשים רבות, אם מלד קולר הימים אשר לאדם, ואם למה שהאדם מלטצר הרבה מאד ביום הלצה ויהי' לו היום ההוא ארוך בשנה אחת, והנה עניתנו גם ראינו רעה מאמר נעשה לשם במליצ' ולכן ימות ושנות בסמיכות, וזה מבואר לעיל (שיר ט"ז): (טז) יראה אל עבדיך פעליך, בהנניסם לארץ וכשתקים דברך להם: (יז) ויהי נעם, יה"ר שיהא נועם ה' עלינו, כלומר אהבתו, כי אז נשכיל תמיד בכל

המעמר

הפועל אמר ומעשה ידינו כוננה כלשון נוכח (דהיינו לשון לוו) בדרך החפלה, עלינו כלומר בלידוף אלינו, ולרמוז על הנעימות אשר מלד הפעולה בעצמו אמר ומעשה ידינו כוננהו, הכנוי כלשון זכר ג"כ על המעשה המתחזק אל השכל יע"ש.

* צ

הצלחת האדם אשר שם ה' מבטחו

(א) יֵשֶׁב בְּסֶתֶר עֲלִיּוֹן
 בְּצֵל שָׁדַי יִתְלוֹנֵן:
 (ב) אָמַר לַיהוָה מַחְסֵי וּמְצוֹדֹתַי
 אֱלֹהֵי אֲבֹתַי בּוֹ:
 (ג) כִּי הוּא יִצִּילֵךְ
 מִפֶּה יְקוּשׁ מִדְּבַר הַזּוֹת:
 (ד) בְּאַבְרָתוֹ וַיִּסַּךְ לֶךְ
 וַתִּחַת־כַּנְפָיו תִּחַסֶּה
 צִנְיָה וְסִתְרָה אִמְתּוֹ:
 (ה) לֹא תִירָא מִפֶּהד לִילָה
 מִחֵץ יַעֲוֹף יוֹמָם:
 (ו) מִדְּבַר בְּאִפֶּל יִהְלֵךְ
 מִקִּטְבֵי יִשׁוּד צִהְרִים:
 (ז) יִפֹּל מִצִּדְדוֹ אֶלֶף וּרְבֵבָה מִיַּמִּינֵהָ
 אֲלֵיָהָ לֹא יִגָּשׁ:

צא (א) יושב בסתר עליון. מי שהוא חוסה בסתר כנפי השכינה הוא יתלונן בלבו שהקב"ה מגין עליו הרי משה רבינו זה משיא את בני האדם לחסות בכנפי השכינה: יושב בסתר עליון. כמו (שיר ב') בלבו חמדתי וישבתי: שדי. ל' חזק: (ב) אומר לה' מחסוי הוא ומלודתי והכל ילמדו ממני ולמה אני אומר כן: (ג) כי הוא יצילך מפני יקוש וגו'. לכל אחד וא' הוא אומר יושב בסתר עליון: (ד) באברתו. כנף: יסך. יסוך: תחסה. תחסה: לנה וסורה. הוא לנה המקפת את האדם קרוב לארבע רוחותיו. סורה לשון סחור סחור: (ה) לא תירא. אם תבטח בו: מחץ יעוף יומם. שד המעוסף בחץ: (ו) מדבר ומקטב. שמות שדים הם. זה מזיק בלילה וזה מזיק בצהריים: ישוד. ישודד: (ז) יפול מצדד אלף. לשון חנייה כמו (בראשית כ"ה) על פני כל אחיו נפל: מצדד. משמאלך יחנו אלף שדים ואלך לא יגשו להזיק: ושלמת

ב א ו ר

אשד נעשה, וטעם כוונה עליו על פניו או אללנו. והנה זה עקר התפלה הכולל כל דבר טוב ורחוק כל דבר רע. ולכן הבדילו הר"ם לסמונו בתיבת (קצהר): כוונה, במשקל נקבה על שם מעשה שהוא תמיד לשון זכר, יולא מן הכלל, ולכן אמר חד מן חברי' הטעם כל אחד מודינו כוונה עליו המעשה, כי שם יד במשקל נקבה, ויהי' גם טעם כוונה יולא בטעם חבירו כוונה, מה שאין כן אם הוא מוסב על המעשה, שאז יהיה עומד בהכרח, אך ידוע כי שמות רבים משתנים במין, ואף בכתוב אחד, כמו רוח גדולה וחזק, וכן פעלי' רבי' משתני' בעומד ויולא: ומעשה ידינו כוונתו, לדעת קלת המפרשים הוא כפול, אמנם לדעת הר"ם אינו מיותר כלל כי טעם הכתוב אם יהי' נועם ה' עליו אז יכוננו מעשה ידינו, כי הוא בלבד יכונן, כלומר יש בידו לכונן את מעשה ידינו, והוסיף חד מן חבריא לאמר שטעם הכנוי על הסועל ולא על הפועל, כאלו כתיב ומעשה ידינו כונן הוא, ואמר עוד שעי"ז לא בלטרך לשנות מין במין בכתוב א', כבזכר בפי הקודם, ותשובתו בלדו:

ה מ ע מ ר

צא (א) כל איש אשר ישים לנגד עיניו השיר הזה ושירת האזינו במעט התבוננות יראה ההתדמו' אשר ביניהם מפאת המליצה, כי במעט כל תמונות המליצה אשר ירספו על רוח

צא

גליקועליגקייט דעסיעניגען. דער אויף גאָסט
פֿערטרויעט.

- (א) דער דוא אים שירם דעם העכסטען זיטצעסט, אונד רוהעסט אין דער אללמאכט שאַטטען!
- (ב) גאָטט! מיינע כורג אונד מיינע צופֿערזייכט!
- דער הערר, אויף דען איך שטעטס פֿערטרויע!
- (ג) ער, זאג' איך, ווירד דיין רעטטער זיין, ווען נעטצע דראָהען, ווען זייכען טערטען;
- (ד) מיט זיינעם פֿיטטיג דעקט ער דיך, דיין שירם איזט אונטער זיינען פֿליגעלן, זיינע טרייע איזט שילד אונד האַרניש.
- (ה) ערזייטערע ניכט בייא נעכטליכער געפֿאהר פֿיר פֿייילע, דיא דעם טאָנעם שווערמען;
- (ו) ניכט ווען דיא פעסט אים פֿינסטערן שלייכט, ניכט ווען אַם מיטטאָג זייכע וויטהעט.
- (ז) אָב טויענד דיר צור זייטע פֿאללען, אונד מיריאַדען דיר צור רעכטען; דיר נאָהט קיין אונפֿאלל זיך.

דוא

צא (א) יושב בסתר עליון, יתכן מאד שבמו שתקן מרע"ה השיר הקודם על כלל ישראל שמתו במדבר, כן תקן השיר שלפניו על יהושע בן נון משרתו אשר מלא אחרי ה' ולא בא בעלת מרגלים, והבטיחו בשם ה' שלא יפול במגפת המרגלים, ושיאריך ימים יותר מכל הדור ההוא שלא ימות במדבר אבל ינחל אל הארץ ויגדיל אותה לישראל כמו שנראה עוד בכתובים הבאים, והתחיל לאמר אתה אשר יושב בסתר עליון, פשוטו שה' יגן עליו בעבור דקתו, אבל יתכן עוד שרמזו ע"ז דכתיב ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל (שמות ל"ג), הוא האהל אשר נטה לו משה מחון למחנה וקרא אותו אהל מועד והי' כל מנקה ה' ילא אליו, ועמוד

הענן ירד עליו ועמד פתח האהל, וזה טעם כלל שדי: יחלונן, רבים אמרו שהוא במקום מתלונן, אמנם כפי הכלל שזכרנו כמה פעמים בזה הס' הוא נכון מאד והטעם אשר דרכך להתלונן תמיד כלל שדי וכן יעשה איוב כל הימים, כמו שהעיר רש"י שם: (ב) אומר, בפתח העי"ן לשון עתיד, והטעם אומר אני לך תמיד על ה' אשר הוא מחסי ומזודתי ואלהי שאבטח בו, כי הוא ילילך וגו', וטעם לה' בטעם אמרי לי אחי הוא, ואמר סרעה לבני ישראל (רד"ק וראב"ע), וכן תרגם הרב, ואמר הראב"ע עוד טעם דביקות כי האל כאומר אני וסייתי זה ואני אהיה לך ערב: (ג) מפח יקוש, לדעת קלתם המלאכטם במקום חולם מגזר' יכול, כחבירו פח יקוש על כל דרכיו (הושע ט') ויהי מפח הסועל כי הוא הלוכד, ולדעת אחרים הוא תואר פעול ויקרא הפח כן לפי שנעשה למוקש, וכן וכלפור מיד יקוש (משלי ו'), שעורו מן הפח: מדבר הוות, סמוך, כריתת של הוות, כי ענין דבר כריתה היא, כמו שהערנו במקום אחר, וטעם הוות ידוע שהוא לשון חולי ושבר, והרב תרגם הענין: (ד) באברתו וגו', משל ידוע היא: וסוחרה, שם בגד שלובשי' במלחמה הסובב את כל הגוף, כל"א (הזרניט): אמתו, שהבטיח כל הנוטח בו (הרד"ק): (ה) מפחד לילה, אלו הי' טעמו מורא הי' כתוב מפחד כלילה כחבירו (שיר השירים ג' ח'), גם לא יתכן לאמר לא תירא מפני מור', אמנם פחד כל"ת ממולע בין פחו בזי"ן ובין פחת בת"ו מן הראשון שהוא לשון מהירות דומה לחבירו בהלה, כל"א (דיו חגגסט), ומפן הנ' שהוא לשון כליון דומה אל השנר בעלמו דהיינו כשיתקרב לבוא, כי ההתקרבו' הוא המפחי' באמת לא השנר עלמו, כל"א (דיו געפֿההר), ומזה הטע' ישק לפחד ולא יחת (איוב ל"ט), וטעם לילה ויומם ואופל ולהרים, הם ארבע עתי היום, כלומר שכל עת תהיה בטח: (ו) ישוד, שודד אנשים מן הארץ, והמלאכו"ם במקום חול"ם: (ז) יפול מצדך אלף, כי רבים חללים מישראל נפלו סביבו במדבר: לא יגש, המות או הרע.

המעמר

המשורר שירת האזינו גם אותם שם המדבר הזה לנגד עיניו. שם אמר: יפרוש כנפיו ישארו על אברתו, וכאן באברתו יסך לך ותחת כנפיו תחסה. שם הזכיר: שן בהמות חמת תנינים וראש חתנים

(ח) ושלמת . כליון ולמה:
 (ט) כי אתה אמת ה'
 מחסו והרי זה מקרא קלר:
 עליון שמת מעוניך . את
 הקב"ה שמת מעון מבטחך:
 (י) לא תאנה . לא תקרה
 וכן והאלהים אנה לידו
 (שמות כ"ח) : (יב) סן חגוף .
 סן תבשל וכן כל לשון נגיפה
 אלוסי"ר בלע"ז:
 מזמור

המעמר

פתנים, ובאן שחל ופתן
 כפיר ומנין . שם אמר,
 וקטב מרירי, ובאן אמר
 מקטב יסוד להרים . שם:
 וחזי חבלה בס, ובאן מחץ
 יעוף יומם . ולכן נראה
 דעת החומר שאדונינו משה
 חיבר גם השיר הזה אך עת
 מקונו היה במדבר, ונגד
 כל קהל ישראל . ולזה גם
 שם גם באן הליכתו בגדולו'
 ונוראות כמדבר הגדול
 והנורא אשר שכן בו, כי מי
 לא יבין שכל הליורי' והמשלי'
 בשני השירי' האלה נלקחים
 מתהו יליל ישימון מקום
 נחש ושרף לחומי רשף וקטב
 מרירי . (יב) סן חגוף, פירש"י
 סן תבשל וכן כל לשון
 נגיפה אלוסי"ר בלע"ז;
 chopper(achopper)
 (חנטטוסטען) וכן פיר' ולועז'
 יתנגסו רגליכם (ירמי'
 י"ג ע"ז) ובמשלי (ג' כ"ג)
 חגוף ע"ש . (ד"ה) .

- (ח) רַק בְּעֵינַיִךָ תִּבְיֹט
- וְשִׁלַּמְתָּ רַשְׁעִים תִּרְאֶה:
- (ט) כִּי־אַתָּה יְהוָה מַחְסֵי
- עַלְיוֹן שִׁמַּת מֵעוֹנֶךָ:
- (י) לֹא־תֵאָנֶה אֱלֹהֶיךָ רֵעָה
- וְנִגַּע לֹא־יִקְרַב בְּאַהֲלֶךָ:
- (יא) כִּי מִלְאֲכָיו יִצְוֶה־לֶךָ
- לְשִׁמְרֶךָ בְּכָל־דַּרְכֶיךָ:
- (יב) עַל־כַּפְּיִם יִשְׁאוּנֶךָ
- פֶּן־תִּגָּף בְּאַבְן רִגְלֶךָ:
- (יג) עַל־שַׁחַל וּפֶתֶן תִּדְרֹךְ
- הַרְמָם כַּפִּיר וְתַנְיִן:
- (יד) כִּי בִי הַשֶּׁק וְאַפְלָטָהוּ
- אֲשׁוּבָהוּ כִי־יִדַע שְׁמִי:
- (טו) יִקְרָאֲנִי וְאֶעֱנֶהוּ
- עֲמוּ אֲנֹכִי בְּצָרָה
- אֲחַלְצֶהוּ וְאֶכְבְּדֶהוּ:
- (טז) אֲרַךְ יָמִים אֲשַׁבֵּעֵהוּ
- וְאִרְאֶהוּ בִישׁוּעָתִי:

תהלים צא

(ח) דוא שׁוֹפֵט זיא נור מיט דיינען אויגען,
דיא שטרעפֿע, דיא דען פֿרעפֿלער טריפֿפֿט;

(ט) (דען דוא האַסט פֿערטרויען אויף גאַטט,
דען העכסטען, מינע צופֿערזיכט!

(י) דיר קאַן קיין אונגליק ווידערפֿאַהרען,
אונד קיינע נאַטה זיך דיינער היטטע נאַהען;

(יא) דען ער בעפֿיעהלט דען היממלישען,
אויף אַללען וועגען דיך צו שיטצען.

(יב) זיא מיססען דיך אויף הענדען טראַגען,
דאַס דיינען פֿום קיין שטיין פֿערלעטצע.

(יג) דוא ווירסט אויף לעאָפֿאַרד אונד אַטטער טרעטען,
צערדריקקען לעווענברוט אונד דראַכֿען.

(יד) „דען ער בעגעהרט צוין, דרום רעטט' איך איהן,
„איך העב' איהן האָך עמפֿאַר, דען ער ערקעננט מיך;

(טו) „ער רופֿט מיך אָן, איך האָרע,
„בין אין דער נאַטה בייא איהם;

„ענטרייס איהן דער געפֿאַהר, אונד זעטצ' איהן האָך
אין עהרען.

(טז) „דעם לאַנגען לעבענס זאַטט,
„זאַלל ער מיין הייל ערבליקקען.

דיא

באור נב

(ח) ושלמה דרשעי' תרא' כי הסמתו כלם על שמרדו בה' בעלת המרגלים ולא בטחו בו, לא כן אתה אשר מלאת אחרי ה': (ט) כי אהה, שמת ה' עליון שהוא מחסי למעונך, כלומר תלית בטחונך בו, כן הוא שעור הכתו' לדעת הראב"ע והרד"ק והרב אבן ימיאל, וכן הוא מתורגם: (י) לא תאונה אליך, כמו והאלהי' אנה לידו: (יא) כי מלאכיו וגו', עד כי בי חשק, כל זה אינו אלא ד"מ: (יב) פן חגיף, הטעם לשמרך שלא תגוף, וע"ז אמרו קז"ל, כל השמר ופן לאו הוא: (יג) על שחל וגו', קולי הטעם על המלכים הרבים שכתב בארץ כנען: (יד) כי בי חשק, זה שאמר ה' עליך בסוד מלאכיו אחרי שנוה לשמרך, ויש אומרים טעם כי מוסב למטה, יען כי בי חשק לכן אפלטוהו כמו ולאדם אמר כי שמעת (בראשית ג'), ותרגומו כל"א (ווי"ל), והרב תרגם (דען), וא"כ הוא מוסב על

הקודם, ולפן הראשון שזכרנו: ידע שמי, כנר הערנו טעם ידיעת השם הוא הברת גדולתו בה', ועל כן בטח בו וכאשר אמר וה' אתנו אל תיראום (במדבר י"ד): (טו) אהלצהו, מלכת הכלל: ואכבדהו, כי יהיה לשר וינא את עמו אל הארץ: (טז) אודך ימים אשביעהו, שלא ימות בנהלת המדבר: ואראהו בישועתי, כשאקיים את שבועתי אשר כלות הארבעים שנה, כן נראה לי. אבל לדעת המפרשים ובתרגום הרב שאמר שביעת ימים בעולם הזה יראה עוד בישועתו בע"הב. אמנם יתכן ליחס אל השיר ב' בוונות, הכוונה הפרטית על יהושע, שהוא באמת משל כל חסיד אשר חי בדור רשעים הנענשים, וזה הכוונה הכללית, וכן ב' בוונות לכתוב שלפניו, הפרטית הוא המשל, על ההתענוגות בארץ טובה אחרי ההלטערות במדבר, והכללית הוא הנמשל, על ההתענוגות בעדן הנלמי אחרי ההלטערות בעולם השפל:

צ ב

שלוח הצדיקים ופרענות הרשעים.

(א) מזמור שיר ליום השבת:

- (ב) טוב להודות ליהוה ולומר לשמה עליון: (ג) להגיד בבקר חסדך ואמונתך בליקות: (ד) עלי-עשור ועלי-נבל עלי הגיון בכנור: (ה) כי שמחתני יהוה בפעלה במעשי ידיך ארנן: (ו) מהגדדו מעשיה יהוה מאד עמקו מחשבתיה: (ז) איש-בער לא ידע וכסיל לא-יבין את-זאת: (ח) בפרח רשעים וכמו עשב ויציו כל-פעלי און להשמדם עדי-עד: (ט) ואתה מרום לעלם יהוה: (י) כי הנה איביה ויהוה כי-הנה איביה יאבדו יתפרדו כל-פעלי און:

וחרם

לומר השירים האלה בקבלת שבת וביום השניעי, מלבד שיר ז"ל יגן תבונתו רק מעשה פרטי וענין מיוחד מקורות האומה כאשר אבאר, ועת תקינס לדעתי היה באשר נלחו בני ישראל את האויב אשר הליר אותם בכל שעריו וידל יעקב עד מאד, רק שיר ז"ל חובר בעוד גברה יד האויב עליהם וקבעו גם זה בשירי עוז למען ידעו דור אחרון שימו בה' כסלם בעת לרה ואם יבואו ישתחוו ויכרעו לפניו ירוח להם - ולולא יראתי לחדש דבר לא שערו אבותינו פייתי אומר כי בימי השמונאים נוסדו השירים האלה יחד, יען בעת ההיא כבוד ישראל הגיע לארץ עד עפר, היונים

צב (א) מזמור שיר של ליום השבת. שאומרי אותו בשבתות והוא מדבר בענין העולם הנא שכולו שבת: (ג) להגיד בבקר חסדך. בעת הגאולה: ואמונתך בלילות. ועוד לרות הגלוי להאמין כך שתשמור הנטשתך כל זה נאה וטוב: (ד) עלי עשור ועלי נבל. כנור של עשרה נימין: (ו) איש בער לא ידע. את האמור למטה: (ח) בפרח רשעים כמו עשב. אינם יודעים שהפרחתם אינה אלא להשמידם עדי עד שמלם לשונאיו על פניהם להאבדים: (ט) ואתה מרום בכל

המעמר

צב (א) מזמור שיר ליום השבת, כתב הראב"ע וז"ל: וטעם ליום השבת שאמרו בו זה המזמור והעד הנא אחריו טוב להודות לה' ע"כ, כוונתו שאין הענין שיוסד השיר הזה על עלמות ותבונת היום הזה, אך שתיקו לשיר אותו ביום המנוחה, כאשר יתאספו קהל ישראל בבית הנבחר להודיעם את מעשה ה' כי נורא הוא וחסדיו אשר גברו על עם קדושו. והנה מכאן עד פרשה ק' לא נזכר עוד לא שם מזמור ולא שיר (וזלתי בפרשה ל"ח והטעם אבאר שם) ולכן אומר אני כי כל השירים האלה נוסדו ליום השבת (ואף שאין ראיה לדבר יש זכר לדבר כי מסדרי החפלה תיקנו לו

צב

דיא גליקזעליגקייט דער גאטטעס. פערעהרער, אונד דיא שטראפע דער באזעוויכטער.

(א) פואלמליעד פֿיר דען שבח.

(ב) ליעבליך איזט'ס דעם עוויגען דאנקען!
העלסטער! דיינעם נאמען זינגען!

(ג) דעם מאָרגענס דיינע גיטע ריהמען,

דעם אַבענדס דיינע פֿאַטערטרייע;

(ד) אונטער זאָיטענשפיעל אונד פואלמער,
צום דענקען פֿאַן דער האַרפֿ' ערוועקט.

(ה) הערר! דיינע ווערק' ערגעטצען מיך!
פֿרעהליך זינג איך דיינע טהאַטען.

(ו) וויא גראָס זינד דיינע טהאַטען, הערר!
וויא טיעף דיא געטטליכען געדאַנקען!

(ז) דיא אונפֿערנונפֿט זיעהט דאָ ניכט איין,
אונדענקענדע בעגרייפֿען ניכט:

(ח) ווען פֿרעפֿלער גרינען גלייך דעם גראַזע,
ווען אַללע איבעלטהעטער בליהען,

דאַמיט זיא עוויג אונטערגעהען!

(ט) דען דוא ביזט עוויגליך ערהאַבען, גאָטט!

(י) זיעהע! דיינע פֿיינדע, הערר!

דיינע פֿיינדע קאָטמען אום,

איבעלטהעטער פֿאַהרען היין.

אַבער

צב (א) מזמור שיר ליום השבת, לפי

שיש צו מההגיון והשתנונו' בדרכי ה' וזה תכלי' המנוח'

ביום השבת: (ב) טוב, ונעי' לנפש המשכלת להודו' לך: (ג) להגיד בבקר,

בעת טובה, חסדך ולהתנוח' בלילו', בעת לרה באמונתך

שתקים ברוחך לברואיך, ותכלית הרע המדומה

לטובה, ולפי פשוטו טעה יום ולילה, תמיד וכלי

הפסק: (ד) עלי עשור, כלי נגין שיש בו י' יתרי'.

עלי הגיון, טעם שם זה מביאך לעיל (שיר ט'),

ואפשר שהוא שם לאלו השירים המהגים בהשגחת

אלהים ודרכיו בעולמו, והנה בימים הקדמונים

האלו היו מחברי המזמורים ג"כ המנגיני' ככלי והמשוררי'

בפה, לא כמו שהוא עתה שהם נפרדי' על הרוב לשלש

כחות, והיה בעת ההיא כנגן המנגן וללחץ עליו רוח

ה' לשיר בדברים רמים ונשגבים, תבין מזה כונת

הר"ם ז"ל: (ז) בער, לדעת ר"ש בן מלך הוא מל'

טענו את בעירכם כי הכסיל עוד

המער

עמאן את היכל ה' ואמרו להנחיד שם ישראל מגוי לא יזכר ולא יפקד עוד, עד כי העיר ה' רוח יוחנן כהן גדול אחיו ונביו והמה שמו כפסם נכפס ולחמו מלחמת ה' עד גרשו היונים מאדמת קדש (כנודע זאת לכל קורא בספר חשמונאים וספר יוסיפון לרומיים). ואין להשיבני משיר ל"ו שכבר בא בד"ה (א' ע"ז) כי איננו רחוק שקבעו כהני ה' (אשר בעת ההיא המשרה הית' על שמשם), גם השיר הזה הנודע כבר ללוים, בחוף השירים אשר מדש באו לשיר ביום השבת לפי שדומה אל האמרים בענינו כאשר יראה המעיין.

(ד) עלי הגיון, יפה תרגם ידידי מהרמ"ל נ"י (ויט פֿאַנטאַזיען קלענגען אַזוי' דער האַרפֿע) ועיין ספר המלים להחכם געזעניוס ערך הגיון. (ו) מה גדלו, אין הכוונה על הכריאה כי זה לא יתקשר עם מה שאחריו כאשר ישפוט הקורא, אך הענין על כח מעשיו אשר הראה לעמו, וע"ז

רש"י

תהלים צב צג

בכל משפטיך ידך על העליונה שהכל מזדיקים עליה' את דינך : (יא) בלתי בשמן רענן. לבלתי בשמן של שררה. בלתי כמו (במדבר ט"ו) בלול בשמן : (יב) בשורי. בעוויני כמו בשוררי : בקמי' עלי מרעי'. על הרשעים הקמים עלי שמעו אזוני מאשורי הפרגוד שלא יעילו לבלות אותנו. שכך שמעתי : (יג) לדיק בתמר יפרח וגו'. בתמר לעשות פירות וכארז בלבנון להחליף גזעו : (יד) שתולי'. יהיו הלדיקים בבית ה' : (טו) ינובון. ילמחון : דשני'. שמרים ורעננים יהיו ואז יגידו כי ישר ה' :

צב (א) ה' מלך. יאמרו לעתיד : אף תכון תבל. במלכו תשמח הארץ : נשאו

באור

עוד נכנס לא להזיק ולא לעמוד נגד המזיק להם, ויעוין לעיל שיר (נ"ח פ' ח') : (יא) וחרם, קרני נקרן ראם ושאם ראם מקואר בספ' נתיבות השלום להרמב"מן : בלוחי, לשון זקנה, כמו אחרי בלתי אף שהוא מבנין אחר, ידמה עכמו לעץ זית ואמר אף בזקנותי אהי' רענן משמן, והטע' שיכלו פניו מתוך שמחה : (יב) בשורי, במביטי' עלי לרעה, כמו בשוררי

(יא) וחרם כראים קרני

בלתי בשמן רענן :

(יב) ותבט עיני בשורי

בקמים עלי מרעים תשמענה אזני :

(יג) צדיק בתמר יפרח

כארז בלבנון ישגה :

(יד) שתולים בבית יהוה

בחצרות אלהינו יפריחו :

(טו) עוד ינובון בשיבה

דשנים ורעננים יהיו :

(טז) להגיד כי ישר יהוה

צורי ולא עלתה בו :

צג

מרוממות האל ומנצחיותו.

(א) יהוה מלך גאות לבש

לבש יהוה עז התאזר

אף תכון תבל בל-תמוט :

(ב) נכון בסאה מאז

מעולם אתה :

נשאו

עולחה קרי. כולו קמץ

המעמר

וע"ז אמר : איש צער לא ידע וגו' בפרוש רשעים וגו'. (יד) שתולים, מאד השכיל הרמב"מן לחרום (ווחס אין גאטטעס הויזע טטעהט) כי אין הכוונה כמו שהבין החכם המבאר על העלים השתולים בבית ה', כי בהר הבית לא היה עץ כלל משום לא תטע לך אשרה כנודע, אף הענין על כל דבר העומד שם ; והראב"ע אמר ההוא מהלדיקים שתול בבית ה' והם הכהנים וכו', וזה יולדק מאד ע"פ דרכי כי בימי תשמנאים מוכר השיר הזה כי אז הכהנים לבדם היו ראשי העם ושרי הלכא.

צב (א) ה' מלך, לפי דרכי גם פה הכוונה על הנכות ואמר ה' מלך כאשר אבדו גוים מארצו, ועברו גלולים מן הארץ (בימי תשמנאים). אף תכון, תכן את עמודי ארץ הנבחרת

ת ה ל י ם צ ב צ ג

- (א) (אבער וויא דעם וואלדשטיערס קראַנע
שטייגט מיין האָרן עמפּאָר;
מיין אַלטער גלענצט פֿאַם פֿרישען אַהלע.
- (ב) איך זעהע לוסט אַן שטאַלצען ניידערן,
איך האָרע לוסט אַן איבעלטהעמערן,
דיא ווידער מיך זיך זעטצען.
- (ג) דער פֿראַממע גרינט וויא פֿאַלמען וויפֿעל;
זאָ שיעסט דיא צעדער לבנון'ס עמפּאָר!
- (ד) וואָס אים הויזע גאַטטעס שטעהט,
וואָס אין זיינעם פֿאַרהאַף גרינט,
- (ה) מוס נאָך אים העכסטען אַלטער בליהען,
איממער פֿריש אונד זאַפֿטפֿאַלל בלייבען;
- (ו) מוס לעהרען, דאַס דער הערר גערעכט,
מיין האָרט אָהני אַללען טאַדעל זייא.

צ ג

דיא ערהאַבענהייט דעס שעפֿפֿערס אונד זיינע
אונענדליכקייט.

- (א) דער הערר איזט קעניג, העררליך געשמיקט;
דער הערר האַט זיין געוואַנד: דיא מאַיעסטעט,
(אַנגעלעגט אונד פֿעסט אומגירטעט;
זאָ שטעהט זיא דאָ דיא וועלט, אונד וואַנקט נייע!
- (ב) אונערשיטטערט שטעהט דיין טהראָן זייטדעם,
דוא זעלבסט פֿאַן עוויגקייט הער!

וואָס=

ב א ו ר נ ר

צשוררי: בקמים, בעבור
קמים עלי, שהם מרעים
תשמענה אזוי, מה שאבקש
לשמוע דהיינו מפתח. וחד
מן תכריח אמר מרעים
תשמענה אזוי, כלומר
ששמע עליהם רעות,
ואמר עוד מן הראוי מן
הקמים או על הקמים,
וכיון שאמר צשורי אומר
בקמים: (יג) צדיק כחמר,
לעשות פירות וכארז בלבנון
להחליף גזעו: (יד) שתולי'
וגו', אמר אותן העלים
שהם שתולים בנית ה'
ובחירות אלהינו יפריחו,
הוא משל הלדיקים והישרי'
בזכר כנר פעמים, אפי'
בזקנותם יהיו רעננים
ודשנים בליחות ההלמחה,
ויבואו עוד תנובה, למען
יגיד זה היתרון בעולם כי
ישר ה' וגו', כזה שכל
הר"ם להמשיך הכתובי':
עלחה, כפי הכתיב נקרא
בחולם ובנות הוי"ו על
משקל ועלמה קפלה פיה
(איוב ה'), וכפי הקרי
נקרא עולחה בפת"ח
העי"ן ובראית הוי"ו, על
משקל וכן עולה לא יענו
(לעיל פ"ט), וזהו הנכון
כאן כפי לחות המצטא,
בדי שלא יבואו ד' תנועות
גדולות רכופין זה אח"ז,
גם שלא תזלע האות
הגרונית בין התנועות
והאותיות הדומות שלפניה
ולאחריה:

צג (א) ה' מלך, גם זה מזמור שיר ליום השנת בנית ה', ידבר בו ג"כ מענין הנריאה,
וע"ד אחר בכקודס, אמר שאחרי כלות ה' מעשה ידיו ונעשה עליהם למיך, לבש גאות
כלומר הוד המלוכה, ובמו שאמר הראב"ע ד"מ בעבור היות משפט המלכים ללבוש בגדי מלכות
במלכס: לבש, פעל עבר כמו אהב, וכאשר לבש ה' העוז התאזר במתאזר להראות כח, ותהיה
מלת עוז משרתת עם לבש ועם התאזר (הנ"ל) ובתרגום הרב ז"ל: אף תכוון הבל, ע"י התאזרות
הלו, ולא תמוט לעולם, כי ברית שמים וארץ לא תופר: (ב) נכון כסאך, כסא המלוכה.
מאי, משעת הנריאה, כי מזמן ההוא והלאה תמלוך תמיד על צדאיך, אבל אתה בעלמך ובכבודך

ה מ ע מ ר

כי היא תנל ביחוד. (ב) נכון כסאך, הענין כסאך מאז והוא צ"קמק נכון עתה. מעולם אהיה
אולי יש לומר שהוא קריאה אל הכסא אתה הכסא מעולם נכון.

- (ג) נִשְׂאוּ נְהָרוֹת וַיְהוֹה
- נִשְׂאוּ נְהָרוֹת קוֹלָם
- יִשְׂאוּ נְהָרוֹת דְּכִיּוֹם:
- (ד) מִקְלוֹת מַיִם רַבִּים
- אֲדִירִים מִשְׁבְּרֵי-יָם
- אֲדִיר בְּמָרוֹם יְהוָה:
- (ה) עֲדַתְיָהּ וַנֶּאֱמָנוּ מְאֹד
- לְבֵיתָהּ נֶאֱוָה-קֹדֶשׁ
- יְהוָה לְאַרְבַּיּוֹם:

(ג) נשאו נהרות ה'. לשון לעקה וקובלן הוא זה אלה ה' הנה השוטפים בנהרות נשאו קולם ויהמיון ואת דוך עמקי נכניהם ישאו ויגביהו תמיד להתגאו' נגדך. כל לשון דבא לשון עומק ושלמות: (ד) מקלות מי' רבי' וגו'. ידעתי אני כי יותר מקולות המים הרבים אשר יהמיון עלינו ומאדירי משברי הים הזה אתה אדיר במרום ה' וידך תקיפ' עליהם: (ה) עדתך. שהעידו והבטיחו נביאך לביתך שהוא נאווה קודש: נאמנו מאד לביתך. ולאורך ימים הוא מכסה להם ואע"פ שארבו הימי' נאמני' הסלה' מאד: נאווה. כמו (לעיל ט"ו) נאות אלהים לשון נאווה ותדע שכל נווה שבמקרא אינו מפקין אל"ף לפי שהם לשון נוי וזה מסיק אל"ף:

צד

בו ידובר שה' יקח נקמתו מן החוטמים את העניים והאומללים

- (א) אֵל-נִקְמוֹת יְהוָה
- אֵל נִקְמוֹת הוֹפִיעַ:
- (ב) הַנֶּשֶׂא שׁוֹפֵט הָאָרֶץ
- הַשֵּׁב גְּמוּל עַרְגָּאִים:
- (ג) עַד-מָתִי רְשָׁעִים וַיְהוֹה
- עַד-מָתִי רְשָׁעִים יַעֲלוּזוּ:
- (ד) יִבִּיעוּ יַדְבְּרוּ עֵתְךָ
- יִתְאָמְרוּ כָּל-פְּעָלֵי אֹן:
- (ה) עֲמָךְ יְהוָה יִדְכָּאוּ
- וַנִּחַלְתָּ יַעֲנֵנוּ:
- (ו) אֶלְמִנָּה וְגַר יִהְרָגוּ
- וַיִּתּוּמִים יִרְצָחוּ:

צד (א) הופיע. הראה וגל' לנו את נקמתך: (ד) יתאמרו. ישתבחו כמו (דברים כ"ו) האמרת והאמירך

המעמר

(ג) נשאו, נהרות המה שפעת גויס אשר שטפו בארץ, כדרך שאמר ישעיה את מי נהר העזומי' והרבי' את מלך אשור (ח' ז') והנה השאר אין לריך באור, וגם אינו לריך לשנות מתרגום הרמב"מ נ"ע כי גם לדרכי נכון הוא מאד, כאשר יבין המבין מעכמו.

ויאמרו

צד (א) אל נקמות, כבר אמרתי שחזר השיר הזה בעוד נכנע ישראל תחת יד האויב. והנה יתכן שכוונת השיר על הגויס הלוררים אותם, או על פריכי בני עמנו אשר בעת ההיא הרעו מאד לעם ה' וירדפו כל איש מחזיק באמונת אבותיו כמבואר בספר חסמנאים.

תהלים צג צד

באור נה

נבר היית מעולם אף קודם
 הנריאה, כזה שכל הר"ה
 לנאר הכתוב שלפניו, ואין
 ספק שלא יתכן לפני
 הנריאה ענין מלך, כי אין
 מלוכה בלא עם, ולכן זר
 מאד בפי המשורר, אדון
 עולם אשר מלך בטרם כל
 ילד נברא: (ג) נשאו,
 כיון שזכר גבורת ה' בעולמו
 ורובה להראות תקפו, אמר
 הנהרות הגדולות שאו קול
 גדול כשישאו דכים, כלומר
 גליהם, ואדיר מהקול הזה,
 קול משברי הים הגדול,
 אמנם יותר אדיר ממנו,
 כשיתן עליון קולו במרום
 ברד וגחלי אש: דכים,
 נקראו גלי הנהרות כן,
 בעבור שהם נדנאים זה
 בזה, וגליהם הם גבוהים
 וכן עמוקים יותר מגלי
 הנהרות ולכן יקראו בשם
 משברי, מלשון שבר (חיון
 ברוך) שהוא יותר מן דך
 (חיון טטקס). (ד) במרום,
 בה"א הידיעה כמו שחרגם
 הרב, ומטעם שזכרנו:
 (ה) עדותך, המעידים
 על עולם גבורתך: נאמנו
 מאד, כלומר קימים תמיד
 בעולמך, אבל לביתך נאווה
 קדש, מטעם ונהיכלו
 כלו אומר כבוד דלעיל
 (שיר כ"ט), ועיין הביאור
 שם: ה' לארך ימים,
 דרך תפלה, יהר"מ כמו
 שעדותך נאמנו מאד,
 כן יהיה הבית הזה אשר
 לונאווה קדש לארך ימים.

(ג) וואססערשטרעמע, הערר! ערהעבען,
 וואססערשטרעמי ערהעבען איהר אונגעשטימ,
 דיא שטרעמע העבען דיא וועללען עמפאר.
 (ד) ערהאבער אלס דער פלוטהען געטאוע,
 בריווען דיא וואגען דעם וועלטמעערס;
 ערהאבער נאך איזט גאטט אין יענער העהע.
 (ה) דיין צייגנים בלייבט אימער טרייא,
 דייען טעמעל ציערט הייליגקייט,
 אָ הערר! אויף עוויגע צייט!

צד

גאָטט ראָטט דיא אונטערדריקטען און איהרען
 אונטערדריקערן.

1.

- (א) גאָטט דער ראָכע! עוויגער,
 דער ראָכע גאָטט! ערשיינע!
- (ב) ערהעבע דיק, ריכטער דער ערדע!
 פֿערגילט דען שטאַלצען נאָך פֿערדיענסט.
- (ג) וויא לאַנגע זאָללען פֿרעפֿלער, הערר!
 זאָללען פֿרעפֿלער טריאומפֿירען?
- (ד) פֿרעפֿהייט שפרודעלן, טראָטצען,
 זיך ריהמען אַללע איבעלטהעטער?

2.

- (ה) זיא צערשלאַגען, הערר! דיין פֿאַלק,
 זיא אונטערדריקקען דיין אייגענטהום,
- (ו) ערווירגען וויטווע אונד פֿרעמדלינג,
 ערמאָרדען דיא פֿערוואַזטען,

אונד

צד (א) אל נקמות, יתכן שזכרו בימי בריחת דוד מפני שאול על המנהיגי' החומסי' והעושיקס
 שזכר זכרנו לעיל (שיר י"ד): הופיע, ביקרך ועוזך לקחת משפט מן הרשעים: (ד) יביעו,
 מלשון מנועי מים בעבור הרבוי, ושם עתק פעול לב' פועלים: יחאמרו, ידברו תמיד מעלמם
 מתקפס וגדולתם, ועניו ישתבחו:

והאמירך: (ח) בינו בוערי' בעם. קנת האמות שועים שנעולם: (ט) הנוטע און שמא הקב"ה שוטע און לא ישמע לעק' עמו ועונייו: (י) הלא יוכיח. ויסר אתב' על כד: (יא) ה' יודע. מחשבותיכם שאתם סבורין להתנאו' בנזר המלכותדעו כי הנל הם: (יב) אשרי הנגר. אשריהם הכלדיקים המעונים תחת ידיב' ובלבד שיהו עוסקין בתור' ובמנו': (יג) להשקיט לו מימי רע. כי היסורין גורמין לו להשקיט להם מימי דין גיהנם עד שיראה שיכרה לרשע שחת: (טו) כי עד לך ישוב משפט. היסורין שלהם עד שילדקו בשביל'. ואחר המשפט כל ישרי לב יתקבלו כי יטלו שכרם: (טז) מי יקום לי. זכות מי יעמד לנו בין המריעים הללו: (יז) דומה. דומיה: היחברך

באור

(ח) בוערים בעם, שאין בעם בוערי' כמותם (הראש"ע): (ט) הנוטע וגו', כי האומן בטרם שיעשה בלי אחד ידע במחשבתו לורת הכלי הוא ותכליתו אשר למענהו יעשהו (אבן יחיאל), ואם היה השגת השמע וכן השגת הראות נעלם מהשם ב"ה ולא ידעו איך המליא הכלים האלה המוכני' לאלו ההשגות (מדברי ר"ש בן מלך בשם הרמב"ם), וטעם הנוטע, על מקומו הנכון, כי גם זה לאות על חבמתו מלבד הכורה: (י) היסור גוים, כמקובל מפי דור ודור יסור גוים על רשעם כלור

- (ז) ויאמרו לא יראה יהוה ולא יבין אלהי יעקב:
- (ח) בינו בערים בעם וכסילים מתי השכילו:
- (ט) הנטע און הלא ישמע אם יצר עין הלא יביט:
- (י) היסר גוים הלא יוכיח המלמד אדם דעת:
- (יא) יהוה ידע מחשבות אדם כי-המה הבל:
- (יב) אשרי הנגר אשר-תיסרנו יהוה ומתורתך תלמדנו:
- (יג) להשקיט לו מימי רע עד יכרה לרשע שחת:
- (יד) כי ולא יטוש יהוה עמו ונהלתו לא יעזב:
- (טו) כי-עד-צדק ישוב משפט ואחריו כל-ישרי-לב:
- (טז) מי-יקום לי עם-מרעים מי-יתיב לי עם-פעלי און:
- (יז) לולי יהוה עזרתה לי כמעט ושכנה דומה נפשי:
- (יח) אם-אמרתי מטה רגלי חסדה יהוה יסעדני:

ת ה ל י ם צ ר

ב א ו ר נו

(ז) אונד שפרענען: דער הערר זיעהט'ס ניכט, גאטט יעקב'ס מערקט ניכט דרויף.

(ח) אָ דענקט איהם נאך איהר אַלבערנען אים פֿאַלקע! איהר טהאַרען! וואָן ווערדעט איהר'ס בעגרייפֿען?

3.

(ט) זאָלל דער ניכט האָרען, דער דאָ אַהר איינגעזעטצט? ניכט זעהען, דער דאָ אויגע בילדעט?

(י) ניכט שטראַפֿען, דער דיא היידען ציכטיגט? דער דעם מענשען איינזיכט ניכט?

(יא) דער עוויגע ווייס דער מענשען טיכטען, וויא וואָהל עם אייטעל איזט.

4.

(יב) הייל דעם מאַנע, דען דוא ציכטיגסט, אונד לעהרסט דורך דיין געזעטץ,

(יג) געלאַסען זיין אין באַזער צייט, ביז דעם באַזעוויכט דיא גרופֿט בערייטעט זייא.

(יד) דען גאָטט פֿערשטאַסט זיין פֿאַלק ניכט, פֿערלעסט ניכט ויין אייגענטהום.

(טו) דאָ רעכט קעהרט צור גערעכטיגקייט צוריק, אונד רעדליכע הערצען איהם נאָך.

5.

(טז) ווער טריטט פֿיר מיך אויף ווידער פֿרעפֿלער? ווער שטעהט מיר ווידער איבעלטהעטער בייא?

(יז) אָ וואָרע ניכט דער הערר מיין העלפֿער, איך וואָהנטע שיער אים רייך דער שטיללע.

(יח) דענק איך שאָן, איטצט וואַנקט מיין פֿוס, זאָ העלט מיך דייע גנאָדע, הערד!

הייפט

כדור המצול ואנשי סדום ודומיהם, הלא יוכיח אתכם, והטעם אם אתם רנים כנר יסר רנים כמוכס כי הוא יודע כל דבריכם כי הוא המלמד לאדם דעת ואיך נחשב שהוא לא ידע בהיות הדעת מאתו על כן אחריו ה' יודע מחשבות אדם (מדברי הראב"ע), ואם כן טעם המלמד לאדם דעת מוסר לאחריו, וכן הוא מתורגם. ולדעת הרב אבן יחיאל הסמ"ך במקום כ"ד ור"ל אשר ילך את הגוי' ולמד דעת את אדם הראשון הלא ראוי שיוכיח' ויסר' על מעשיהם הרעים, כאשר יסר איש את בנו אשר ילכו ולמדו דעת: (יא) כי המה הבל, אף כי הבל הם, והוא משגיח בכל כקטן כגדול היסך מחשבתם (הנ"ל), והוא נכון בהיות גם החלק הקטן הזה נחלק ממנו בהכרח שישיגו ג"כ: (יב) אשרי הגבר, תלמדנו ע"י תורתך שתשגיח על בני אדם ועתיד יום אידם של רשעי' לנוח כי יהיה התכלית הלמוד הזה שיהי' לו השקט בלבו מפני ימי הרעה, אבל ימתין וינפה עד כי יכרה לרשע שחת להענישו, וכמו שבטוח אני גם עתה כי לא יטוש וגו', וכי (טו) עד צדק, ישוב המשפט שהוא עתה בידי מעולים המהפכים אותו לעול, לעת מועד ישוב אל הדין: ואחריו כל ישרי לב, ידמה דרך מליצה באלו יהיה המשפט נוסע לפני עדת ישרים ותמימי' ללכת אל הדין להשיבו אל הארץ שהיה נדחה ממנו זמן מה: (טז) מי יקום לי וגו', יביא ראי' מעלמו על המוסר שלמד עתה בשירו ואמר כי לולי ה' הי' בעזרתו כנר הי' הולך לאבדון בשקמו נגדו מרעי' פועלי און: (יז) דומה, מקום הדממה והוא הקנר, וכן יורדי דומה

ה מ ע ר

(יא) ה' יודע, לדעתי הענין נפשוטו ה' יודע מחשבות אדם כי הבל המה, וכי לא יבצעו הגוי' את הרעה אשר יזמו לעשות לעם ה', ולכן אשרי הגבר וגו' להשקיט לו, ובאשר השביל הרמב"ם נ"ע לתרגם. (טז) כי עד צדק, אולי שגורו בהיסך עד כי, ונמשך למעלה, כי לא יטוש וגו' עד כי ישוב המשפט להיות כדק וכל ישרי לב ילכו אחר המשפט הזה, ויתורגם: (כ"ג) חטון ויעדער כחך גערעכטיגקייט אורטהיינט, אונד דינען [אורטהיינט] זאָנע רעדליכען פֿאַרען ווערדען.

(ב) היחברך כסא הוות.
 היוכל להדמות לך: עלי
 חק. כשניל חק להיותי חק
 להם עבודתם: (כא) יגודו.
 יאספו גדודים על כסא
 ישראל להרוג: ירשיעו.
 ימינו בדין להורגו:
 (כג) אונס. אונס' כמו (איוב
 כ"א) ילפון לבניו אונו:

צה (ד) ותועפת לשון
 גובה כעוף המעופף:
 (ו) נכרכה לשון ויברך את
 הגמלים (נראשית כ"ד):
 היום

באור

דומה, והטעם בדומה
 ורבים כן: (יט) ברוב,
 מקור מפעלי הנפל, והוא
 לשון רכוי, הר"מ ז"ל,
 או ענינו לשון מלחמה
 מטעם ורובו בעלי חלים,
 כלומר כשילחמו רעיוני
 בקרבי וילחמוני מחשבותי:
 ירעשי, מחשבות יודאגותי
 הנוערות בקרבי או שהוא
 כמו שעיפיו כן שצטו שרביט:
 (כ) היחברך וגו', עד
 סוף השיר הן הן התנחומים
 ש'שעשעו נפשו, וטעם
 היחברך כטעם היקירך
 דברי כלומר היתכן לפי
 עזמותך ומדותך שיסובר
 ארך כסא הוות כלומר
 משפט הוות, אשר מדרך
 זה הכסא, כלומר היושב
 עליו, שהוא יוצר עמל
 עלי חוק, כלומר שמתחלה
 יעשה הדין והחוק כפי
 כלונו

(יט) בָּרַב שָׂרְעָפִי בְּקִרְבִּי
 תִּנְחַוְמִיָּה יִשְׁעִשְׂעוּ נַפְשֵׁי:
 (כ) הִיחַבְרָךְ כִּסֵּא הוֹוֹת
 יִצְרַע עַמְל עֲלֵי־חֶק:
 (כא) יִגְוֹדוּ עַל־נַפְשׁ צְדִיק
 וְדָם נָקִי יִרְשִׁיעוּ:
 (כב) וַיְהִי יְהוָה לִי לְמִשְׁגָּב
 וְאֱלֹהֵי לְצוּר מַחְסֵי:
 (כג) וַיֵּשֶׁב עֲלֵיהֶם אֶת־אֹנָם
 וּבִרְעָתָם יִצְמִיתֵם
 יִצְמִיתֵם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ:

צה

החעוררות איש אל רעהו להודות לה' ולשמוע בקולו.

(א) לְכוּ נִרְנְנָה לַיהוָה
 נְרִיעָה לְצוּר יִשְׁעֵנוּ:
 (ב) נִקְדַּמָּה פָּנָיו בְּתוֹדָה
 בְּזִמְרוֹת נְרִיעַ לוֹ:
 (ג) כִּי אֵל גָּדוֹל יְהוָה
 וּמֶלֶךְ גָּדוֹל עַל־כָּל־אֱלֹהִים:
 (ד) אֲשֶׁר בִּידוֹ מַחְקְרֵי־אָרֶץ
 וְתוֹעֲפוֹת הַרִים לוֹ:
 (ה) אֲשֶׁר־לוֹ הַיָּם וְהוּא עֹשֵׂהוּ
 וַיִּבְשַׁת יָדָיו יִצְרוּ:
 (ו) בָּאוּ נִשְׁתַּחֲוּוּהוּ וְנִכְרַעַה
 נִבְרַכְהָ לְפָנָיִךְ יְהוָה עֵשֶׂנוּ:

תהלים צד צה

באור נו

(יט) הייפֿט זיך בעקימערניס אין מיר,
דיין טראַסט ערגעטצט מייע זעעלע.

6.

(כ) „איזט אונגערעכטער שטוהל מיט דיר פֿעראיינט,
„דער אונחײל שמיעדעט אויף געזעטץ?

(כא) „לאַס זיא זיך ראַטטען ווידער גערעכטע;
„לאַס זיא פֿערדאַממען שולדלאַזן כלוט.

(כב) „מיר איזט האָהע כורג דער עוויגע,
„מיין גאַטט מיר שוטצפֿעלן.

(כג) „דער קעהרט איהר אונרעכט אויף איהר הויפט,
„פֿערטילגט אין איהרער באַזיהײט זיא“

* * *

זיא פֿערטילגט דער עוויגע, אונזער גאַטט!

צה

געגענווייטיגע אנאייפֿערונג דען אללפֿאַטער צו
פרייזען, אונד זיינען בעפֿעהלען צו געהאַרען.

(א) אויף! לאַסט אונז דעם עוויגען וויכצען,
פֿראַהלאַקקען אונזערס האַרט אונד רעטטער!

(ב) מיט דאַנקגעזאַנג פֿאַר איהם ערשיינען,
ביים זאַטענשפיעל איהם לויט פֿראַהלאַקקען!
(ג) דער עוויגע איזט איין גראַסער גאַטט,
איין גראַסער קעניג איבער אללע געטטערונגען.

(ד) דער ערדען שעטצע זינד אין זיינער האַנד,
דער בערגע גיפֿעל זינד זיין.

(ה) זיין איזט דאַן מעער — ער שוף עס,
דאַן טראַקנע זיינער הענדע ווערק.

(ו) אַנבעטעהען לאַסט אונז, ניעדערפֿאַללען,
הינקניען פֿאַר דעם עוויגען אונזערם שעפֿפֿער.

ער

רזונו, ואח"כ עושה העמל
ואין שרובה לעשות על פי
החוק הזה ויאמר שנושה
משפט לדיק: (כא) יגודו,
מלשון גדוד יגודו, כלומר
אם הם יתאגדו ויבואו גדוד
רב על נפש לדיק, הנה ה'
למשגב ליוגו': (כג) יצמיחה
ה' אלהינו, אחר שסיים
דברי התנחומים, הכפיל
המאמר. האחרון מהם
לסיים בו כל השיר, כי הוא
תשובה על תפלתו וקריאתו
לה', אל נקמות הופיע,
שהוא בטוח בו כי יבוא
לעשות משפט ויכריחם מן
העול, ולכן הבדילו הר"ם
מהקודם, והעמידו בפני
עלמו; גם יתענג כל קורא
משכיל בטעם חלקי השיר
למחלקותם על פי הרב
המתרגם, וההעברה מחלק
לחלק בהתנווננו עליו:

צה (א) לבו גרננה, דברי
המשורר אל עמו,
ויראה שאלו המזמורים עד
מזמור לתודה מחוברים
בענין וכמו שנבאר: (ג) על
כל אלהים, לבא השמים
שהם מלאכיו עושי רזונו,
והולך לזכור גם ממעלתו
בארץ: (ד) מחקרי ארץ,
דברים שחקרו בני אדם
והנבין ונחשת וכל מיני מתכות ר"ל מראה כמו בתחתי עומק הארץ: וחועפוח,
י"א לשון חזק והפכו עיף ויגע, ויהיה ג"כ מהרשי' המתחלפים בהוראותיהם כמו ושרך מארץ
וכן ולא ייעפו, ויש תרסוהו מלשון קרנים מדבתיבותועפת ראם לו, והנכון כמו שאמר רש"י ו"ל:
לשון גובה כעוף המעופף, ויהיה אם כן עוף יעף כמו טוב יטב, וזכר לפ"ו העומק והגובה,
ואח"כ הוסי' גביבשה, וכולל בו כל אשה בהם: (ו) נכרכה, מלשון כרך:

המער

צה (ד) מחקרי ארץ, המה מוסדות תבל שהמה כפי הדמיון מתחת לארץ, והוא כענין החקר
אלהי תמלא (אויב י"א ז') שבא מול תכלית שלי, וכן חקר תהום (שם ל"ט ט"ו) שענינו

(ז) היום. בעולם הזה אם בקולו תשמעו: (ט) בחנוני. חוס: גם ראו פעלי. במלרים: (י) ארבעי שנה. קטתי בהם. רנתי עמהם לשון נקטה נפשי בכיי (איוב י') ולחמתי גם ארבעים שנה להמיתם במדבר כי אמרתי תועי לבב הם: (יא) אל מנוחתי. לארץ ישראל ולירושלים אשר קראתיו מנוחה שאל' (לקמן קל"ב) זאת מנוחתי עדי עד:

צו (א) שיר חדש. מזמור זה על העתיד וסופו מוכיח כי בא לשפט את הארץ. בכל מקום שיר חדש

באור

(ז) עמו וצאן מ-עיהו, ה' הכל יכול הוא ג"כ טוב ומטיב ומתנהג אותנו ברחמים כרועה עם לאו: היום אם בקולו תשמעו, כלומר הוא מוכן תמיד לזה ואין המניעה אלא בכס: (ח) אל תקשו לבבכם, מכאן

המעמר

תכלית וסוף תהום וא"כ עומד מחקרי! ארץ לעמת תועבו' הרי' שענינו הגונה. (ט) בחנוני, עיין מ"ש למעלה (כ"ו ב') בשם ידידי ר' יוסף ווייסע נ"י. (יא) אשר נשבעתי, מאד נכון חרגוס ידידי מהרמ"ל נ"י בסדר התפלה שהעתיק (דחרוץ טוואר חיד), כי נמשך למעלה; יען לא ידעו דרני ע"כ נשבעתי, ומל' אשר ענינו כמו לכו, כי אשר ישתמש על כמה אופנים, כמו אז, למען, בעבור ותמורת וי"ו (עיין שרשים לר"ד ק).

- (ז) כִּי-הוּא אֱלֹהֵינוּ
וְאִנְחָנוּ עִם מַרְעִיתוֹ וְצֹאן יָדוֹ
הַיּוֹם אִם-בְּקִלּוֹ תִשְׁמָעוּ:
(ח) אֶל-תִּקְשׁוּ לִבְבְּכֶם כְּמַרְיָבָה
כִּיּוֹם מָסָה בַמִּדְבָּר:
(ט) אֲשֶׁר נִסּוּנִי אֲבוֹתֵיכֶם
בַּחֲנוּנֵי גַם-רָאוּ פַעְלֵי:
(י) אַרְבָּעִים שָׁנָה וְאֶקוּט בְּדוֹר
וְאָמַר עִם הָעַי לִבְבֵּהֶם
וְהֵם לֹא-יִדְעוּ דַרְכָּי:
(יא) אֲשֶׁר-נִשְׁבַּעְתִּי בְּאִפִּי
אִם-יָבֹאוּ אֶל-מְנוּחָתִי:

צו

התעוררה לשורר לה' שירים וחשבחות.

- (א) שִׁירוּ לַיהוָה שִׁיר חֲדָשׁ
שִׁירוּ לַיהוָה כָּל-הָאָרֶץ:
(ב) שִׁירוּ לַיהוָה בְּרִכּוֹ שְׁמוֹ
בְּשָׂרוֹ מִיּוֹם-לִיּוֹם יִשׁוּעָתוֹ:
(ג) סִפְרוּ בַגּוֹיִם כְּבוֹדוֹ
בְּכָל-הָעַמִּים נִפְלְאוֹתָיו:
(ד) כִּי-גָדוֹל יְהוָה וּמְהֻלָּל מְאֹד
נִרְאָה הוּא עַל-כָּל-אֱלֹהִים:
(ה) כִּי וְכָל-אֱלֹהֵי הָעַמִּים אֱלִילִים
וַיִּרְוֶה שָׁמַיִם עֲשָׂה:
(ו) הוֹדוּ-וְהַדְּרִי לְפָנָיו
עוֹ וְתִפְאֶרֶת בְּמִקְדָּשׁוֹ:

ת ה ל י ם צ ה צו

ב א ו ר נ ח

- (ז) (ער איזט אונזער גאָטט, וויר זינער וויידע פֿאַלק, (העערדע זיינער האַנד, נאָך הייטע, זא איהר איהם געהאַרעט.
- (ח) „פֿערשטאַקט ניכט אייערן זין וויא צו מריבה, „אם טאָגע דער פֿערוואַנג אין דער וויסטע, (ט) „דאָ אייערע פֿאַטער מיך פֿערוואַנגען, „מיך פֿריפֿטען, שאַן זיא מינע טהאַטען זאָהען.
- (י) „פֿיערציג יאָהרע פֿערוואַרף איך דיעס געשלעכט, „אונד שפּראַך: עס איזט אירוינגיג פֿאַלק, „ווילל מינע ווענע ניכט ערקענגען.
- (יא) „אין מינעם צאָרנע שוואַר איך דאָ: „ניע געהען זיא אין מינע רוהע איין“.

צו

אנאייפֿערונג, דען שעפֿער דורך לאַגעוואַנגע צו פֿערהעררליכען.

- (ב) זינגט נייעס ליעד דעם העררן! זינגט דעם העררן אַללע וועלט!
- (ג) זינגט דעם העררן! לאַכט זיינען נאַמען! פֿערקינדעט טאָג פֿיר טאָג זיין הייל!
- (ג) ערצעהלט אונטער היידען זיינען רוהם, אונטער אַללען פֿעלקערן זיינע וואַונדער;
- (ד) דען גראַס איזט גאָטט אונד האַנגעפֿריעווען, (אונד עהרפֿורכטסווערטה איזט ער והאָך איבער אַללע געטטערוועזען.
- (ה) געטצען זינד דער היידען געטטער אַללע, דער עוויגע האַט דיא היממעל געשאַפֿען.
- (ו) פֿאַר איהם איזט מאַעסטעט אונד פֿראַכט, אין זיינעם הייליגטהום טריאומפֿף אונד שאַנע.

ברינגט

מכאן ועד סוף השיר ידבר המזכיר בשם ה': כיום מסה, פרושו אשר נכונה אבותיכם: (ט) גם ראו פעלי, אף ע"פ שראו מה שעשיתם להם: (י) אקוט, כמו נקטה נפסי בזיי כמו געלה (הראב"ע), וכן הוא מתורגם. ויהיה א"כ קוט דומה לאורש קיץ, מלשון קלתי בזיי, ולדעת ר"ש בן מלך יתכן שהיא כמו קטטה בדברי חז"ל ענינו לשון בעם ומריבה, ויהיה א"כ הכוונה נגד מריבה שזכר: והם, באמת לא ידעו דרכי בעבור עקשותם, אשר בעבור זה נשבעתי וגו' וחד מן חכמיא אשר שער החיוב והס אשר נשבעתי אס יבואון אל מנוחתי לא ידעו דרכי, והראשון יותר נכון כפי המשך הענין: (יא) אס יבואון, לשון שבעה כמבואר בס' נח"ש, בפ' שלח לך: מנוחתי, שקבעתי להם למנוחה, וכן בית תפלתי:

צו (א) שירו לה', אחר הר"קו"ל: לזה המזמור חזרו דוד נשהעלה הארון מבית עובד אדום עם מזמור הודו לה' קראו בשמו, אל אשבינייהם שגוי מעט, ע"כ, והנה חזברו בזמן ההוא ועל המעשה ההוא שירי רבים מכמה מזמורי קדושי חז"ל השלך (כשיר כ"ד

כ"ט ו"ג וס"ח), וכן כל השירים האלו מן לבו נרננה עד מזמור לתודה המחזברים בענין, כי כבר הערנו לעיל (שיר כ"ד) על הכוונה הכללית בהשירים הללו, לאמר שה' הוא באמת מלך על כל הארץ, אמנם שמקם קדשו כבר כיון ומשם תלך מכפט השגחתו על כל העולם, וכן אמר בשיר הקודם לבו נרננה לה' מנ' בחינות, אשר בידו וגו' ואשר הוא חלהינו ואנחנו עמו, ואמר עתה שירו לה' שיר חדש והנח אחריו בחיני' ראשונ' שהוא מלך כל הארץ, ואח"כ שירו לה' שיר חדש והנח אחריו בחינה הב' שהוא מלך ישראל בפרט: (ד) על כל אלהי', מוסב על גדול ומהולל ונורא לדעת חז"ל וכן נראה דעת הר"ם: (ה) אלילים, שוא ושקר כמו רופאי חליל, והוא מגזרת חל, חל יש בו חו אל יש הוא, (הראב"ע), ויהי' אל משמות המורים על דבר והסוכו בחלוק הנקודות לבד. וחכס אחד אמר שכמו שקראם ענבים מלשון ענב כמו בן קרא אותם חלילים מלשון יללה בחלוק יהו"ס: (ו) עוז והפאר' במקדשו, גבור' וכבוד:

חדש על העתיד: (ז) הבו לה' משפחות עמים. ומה חתנו לו הבו לה' כבוד ועזו: (י) ה' מלך. לעתיד לבא יהא שיר זה: ידיו עמים במישרים. אותם שיהפוך להם שפה ברורה: במישרי'. זכויות: (יא) ירעם הים. להרים קול בתחלה: (יב) כל עמי היער. שלטוני האומות מעובדי כוכבים:

צו (א) ה' מלך. בנוטלו המליכה: תגל הארץ. זהו שאמר (יחזקאל ל"ה) כשמות כל הארץ שממה אעשה לך. על עמלק בתנכא כן: (ג) אש לפניו חלך. במלחמת גוג ומגוג דכתיב במלחמתו (שם ל"ח) ונשפטתי אתו בדבר ובדם וגשם שוטף ואבני אלגביש אש

ב א ו ר

(ז) משפחות עמים, כל משפחה הוא לשון חבור מענין מהסתמך בנחלת ה'. ונופל שם זה לא לבד על בני שלשים ורבעים לאז ארז ראשון במשפחתו, כי אם גם על מדינות רבות שיוצאיהן מדברי' ששה אחת, להיותו אות וסימן שמקור ארז ילאו כלם בקדמות קדמותן. והעז משפחה ומשפחה ואחריו מדינה ומדינה, (אשר ט' כ"ח), ומה המובן אמרו חז"ל ארז בעיר ושנים במשפחה: בהדרת

- (ז) הָבו לַיהוָה מִשְׁפָּחוֹת עַמִּים
- הָבו לַיהוָה כְּבוֹד וְעֹז:
- (ח) הָבו לַיהוָה כְּבוֹד שְׁמוֹ
- שְׂאוּ-מִנְחָה וּבָאוּ לְהַצְרוֹתָיו:
- (ט) הִשְׁתַּחֲווּ לַיהוָה בְּהַדְרַת-קֹדֶשׁ
- חִילוֹ מִפְּנֵי כָל-הָאָרֶץ:
- (י) אָמְרוּ בְּגוֹיִם וַיהוָה מֶלֶךְ
- אֶף-תִּכּוֹן תִּבְל בַּל-תִּמּוֹט
- יָדִין עַמִּים בְּמִישְׁרִים:
- (יא) יִשְׁמְחוּ הַשָּׁמַיִם וְתִגַּל הָאָרֶץ
- יִרְעַם הַיָּם וּמֵלֵאוּ:
- (יב) יַעֲלוּ שָׁדֵי וְכָל-אֲשֶׁר-בּוֹ
- אֵז יִרְנְנוּ כָּל-עֵצֵי-יַעַר:
- (יג) לְפָנַי יִהְיֶה וְכִי בָא
- כִּי בָא לְשַׁפֵּט הָאָרֶץ
- יִשְׁפֹּט-תִּבְל בְּצַדֵּק
- וְעַמִּים בְּאִמּוֹנָתוֹ:

צ ו

דוממות האל, ובושח האלילים ועובדיהם.

- (א) יִהְיֶה מֶלֶךְ תִּגַּל הָאָרֶץ
- יִשְׁמְחוּ אַיִם רַבִּים:
- (ב) עֲנֵן וְעַרְפֵּל סְבִיבָיו
- צַדֵּק וּמִשְׁפָּט מִכּוֹן כְּסָאוֹ:
- (ג) אֵשׁ לְפָנָיו תִּתְּלַךְ
- וְתִלְהֹט סְבִיב צַרְיָו:

ת ה ל י ם צ ו צ ו

(ז) ברינגט דעם העררן איהר היידענגעשלעכטער!
ברינגט דעם העררן רוהם אונד טריאומפף!

(ח) ברינגט דעם העררן זיינעם נאמענס רוהם,
בעטרעטעט זיינען פֿאַרהאַף מיט געשענקען!

(ט) בעטהעט איהן אָן אין פֿעסטליכעם שמוק!
בעבט, אַללע וועלט! פֿאַר איהם.

(י) זיינגט אונטער היידען:

(דער הערר איזט קעניג!

(פֿעסט שטעהט דיא וועלט,

(אונד וואַנקט ניג.

ער רייכטעט פֿעלקער גערעכט.

(יא) (היממעל פֿרויע דיך!

(ערדע זייא פֿרעהליך!

(עם ברויזע דאָז מעער,

(אונד וואַס עם ענטהעלט!

(יב) (וואַננעפֿאַלל זייא פֿלור,

(מיט אַללעם, וואַס דרויף איזט.

עס זיינען אַללע ביימע דעם וואַלדעם

(יג) פֿאַר דעם העררן! — ער קאָממט!

ער קאָממט אונד רייכטעט דען ערדבאַלל,

רייכטעט דען וועלטקריוו גערעכט,

נאָך זיינער טרויע דיא פֿעלקער!

צו

דיא אַללמאַכטדעם וואַהרען איינציגען גאָטטעס
אונד דיא ניכטיגקייט דער געטצען אונד איהם
דער פֿערעהרער.

I.

(א) דער הערר רעגירט! פֿרָגָה איזט דאָז ערדרייך,
פֿרעהליך דיא גראַסען איילאַנדע.

(ב) אום איהן הער איזט וואַלקען אונד דונקעל,
זיינעם טהראַנעס פֿעסטע, רעכט אונד גערעכטיגקייט.

(ג) פֿייער וואַללט פֿאַר איהם הער,
ענטצינדעט אום אונד אום דיא פֿיינדע.

זיינע

ב א ו ר נ ט

(ט) בהדרת קדש, כדמיב

(ד"ה א' ט"ו) ודוד מכרנל

במעיל בוך וכל הלויס וגו':

(יב) יעליו, ובד"ה יעליו,

ואין הנדל כי אס בקלות

ובכדות המנטא: (יג) כי

בא, הכפל מתוך התפעלת

השמחה, ולהפלת הטובה

שיעשה ה' על ידי השגחתו

ומשפטו בעולם, אמר דרך

משל כאלו ישמחו כל פרוי

הבריאה על כי בא ה'

לקחת משננו בהר ליון

וישפוט משם כל יושני

תבל בחסדו ואמונתו:

צו (א) ה' מלך, ולכן

חגל הארץ, כי זה

הנעשה שלום בארץ, ואף

ע"פי שען וערפל סביביו

אשר מזה תתפעל היראה

לפניו, הנה זה לא תנטל

השמחה, כי ידוע שלדק

ומשפט מכון כסאיו, ואס

אש לפניו חלך לקחת את

נקמתו, לא חלהט כי אס

לריו הם הרשעים: איים

רבים, גדולים, ומטעם

וכני המלך, כן תרגום

הדב ז"ל:

(ד) הַאִירוּ בְּרִקְיוֹ תַבַּל
 רֵאֲתָהּ וְחַחַל הָאָרֶץ:
 (ה) הָרִים כְּדוֹגַג נִמְסוּ מִלְּפָנַי יְהוָה
 מִלְּפָנַי אֲדוֹן כָּל־הָאָרֶץ:
 (ו) הִגִּידוּ הַשָּׁמַיִם צְדָקוֹ
 וּרְאוּ כָּל־הָעַמִּים כְּבוֹדוֹ:
 (ז) יִבְשׂוּ כָּל־עַבְדֵי פֶסֶל
 הַמִּתְהַלְלִים בְּאֱלֹהִים
 הַשִּׁתְּחוּ־לוֹ כָּל־אֱלֹהִים:
 (ח) שִׁמְעָה וְהִשְׁמַח צִיּוֹן
 וְהִגְלָנָה בְּנוֹת יְהוּדָה
 לִמְעַן מִשְׁפָּטֶיהָ יְהוָה:
 (ט) כִּי־אֶתְהַוֶּה־עַלְיוֹן עַל־כָּל־הָאָרֶץ
 מֵאֵד נְעֻלֶיךָ עַל־כָּל־אֱלֹהִים:
 (י) אֲהַבִּי יְהוָה שְׁנֵאֲרָע
 שֹׁמֵר נַפְשׁוֹת חֲסִידָיו
 מִיַּד רָשָׁעִים וַצִּיְלָם:
 (יא) אֹר זָרַע לַצִּדִּיק
 וְלִישְׂרָיִל לֵב שִׂמְחָה:
 (יב) שִׂמְחָתוֹ צְדִיקִים בִּיהוָה
 וְהוֹדוּ לַזִּכָּר קִדְשׁוֹ:

אש וגפרית: (ד) ברקיו.
 זהרוריו. לשון למען היה
 לה ברק מרוטה (יזקאל
 כ"א): ותחל. ביום ההוא
 יהיה רעש גדול על אדמת
 ישראל ורעשי מפניו דני הים:
 ותחל. לשון חיל כיוצא
 (מיכה ד') (ה) כדוגג
 נמסו. דכתי' ונהרסו ההרי'
 ונפלו המדרגות: כדוגג.
 כשעו': (ז) יבשו כל עובדי
 פסל. דכתיב (ישעיה ב')
 והאלילים כליל יחליף:
 המתהללים. המתפארים
 לעבודתם: (ח) משפטך
 נקמחך: (יא) אור זרוע
 ללדיק. זריעה ממש מוכנת
 לנמוח להם:
 שירו

המעמר

צו (יא) אור זרוע,
 לדעת אכן יחייא שטעמו
 כמו זרוע (עיין בבאור),
 הנה יבוא הפעול תחת
 הפועל כיראוי להיות זרוע,
 ומלאנו כמוהו בת צבל
 השודרה (לקמן קל"ז ס')
 ששעורו השודרה. ולדעת
 ידידי ר' יוסף ווייסע כי
 י"ל כי בא פה מל' אור כנוונ'
 כפולה, כי מלאנו מלת אור
 על כמח הפורח כמו ללקט
 אורות (מלכים ב' ד' ל"ט)
 וכן לד"ק כי טל אורות
 טליך (ישעיה כ"ו י"ט) ושם
 זה נרדף גם עם שמחה
 כמו אורה ושמחה (אסתר
 ס' ט"ז) ולזה בא אור
 זרוע, והוא נגד לישרי
 לב שמחה, ויתורגם:
 (אין בליחטען דער פריידע
 בליהט חיטשער דעק רעד=
 ליכען אז"ו) והוא מכוון
 גם עם הכתוב שלפניו.

תהלים צו

2.

(ד) זיינע בליטצע ערלייכטען דיא וועלט;
דער ערדבאלל זיעהט'ס אונד ציטטערט;

(ה) בערגע צערגעהען וויא וואָס פֿאַרם העררן.
פֿאַר דעם גאַנצען ערדרייכס העררשער.
(ו) דיא הימעל פֿערקינדען זיינע געריכטע.
אַללע פֿעלקער שויען זיינע העררליכקייט.

3.

(ז) בעשעמט זינד אַללע בילדערדיענער,

דיא זיך איהרער געטצען ריהמטען.

אַללע גאַטטער בייגען זיך פֿאַר איהם.

(ח) ציון הערט'ס אונד פֿרייעט זיך,

פֿרעהליך זינד דיא טעכטער יהודה'ס

אַב דייער ריכטערשפריכע, הערר!

(ט) דען הערר! דוא ביזט אין אַללער וועלט דער העכסטע,

איבער אַללע גאַטטער האָך ערהאבען.

4.

(י) פֿריינדע גאַטטעס! האַססעט דאַ אַרנע;

ער שיטצט זיינער פֿראַממען לעבען,

רעטטעט זיא אויס פֿרעפֿלער האַנד.

(יא) ליכט געהט דעם פֿראַממען אויף,

פֿריידע טרייאגעווינגטען הערצען.

(יב) פֿרייעט אייך, רעדליכען! דעם העררן,

דאַנקט זיינעם הייליגען נאַמען!

כאור ס

(ד) האירו ברקיו חבל,
הטעם בעת שהאירו וגו',
או שכבר אירע מעשה
זה במעמד הר סיני, ואז
ראתה ותחל הארץ והרים
כדונג נמסו מיראת גבורתו,
ובכל זה הגידו שמים לדקו
באמרותיו, וראו כל העמים
כבודו וקדושתו מדרך
שהעירו כבר פעמי' רבים:
(ז) השתחוו לו כל אלהי',
כבר נכרת שפלותם נגד
רוממותו ב"ה כי זה עקר
כל השתחוויה ישפיל ראשו
או כל גיפו נגדו עד לארץ:
(ח) שמעה וחשמח וגו',
למען משפטיך על דרך
ובלדקתך ירמו שנארנו
לעיל (שיר פ"ט): בנות
יחודה, מענין חשבון
ובנותיה, כלומר ערי יהודה,
שהם נגד ציון עיר המלוכה
כמו בנות: (י) שנאו רע,
שם המקרה, ואז תללימו,
כי שומר נפשות חסידיו:
(יא) אור ורוע, זריעה ממש
מוכנת לזמון להם (רש"י).
זכן דעת ראב"ע ורד"ק,
אמנם הרב אבן ימיאל אמר
טעמו זרוח והעי"ן במקום
הק"ת כי אותיות אמה"ע
מתחלפות ותרגו' הרב נוטם
לשניהם: לזכר קדשו, כמו
שם קדשו, כלכתיב זה שמי
לעולם וזה זכרי לדור דור,
וכתיב עוד ה' שמך לעולם
ה' זכרך לדור ודור:

ת ה ל י ם צ ח

צח

תהלח וצדקה אלהינו יחברך.

מזמורו (א)

שִׁירוּ לַיהוָה שִׁיר הַדָּשׁ
 כִּי־נִפְלְאוֹת עָשָׂה
 הוֹשִׁיעָה־לּוֹ יְמִינוֹ וּזְרוּעַ קִדְשׁוֹ:
 (ג) הוֹדִיעַ יְהוָה יְשׁוּעָתוֹ
 לְעֵינַי הַגּוֹיִם גָּלָה צְדָקָתוֹ:
 (ג) זָכַר הַסֵּדֶן וּוְאֲמוֹנָתוֹ לְבַיִת יִשְׂרָאֵל
 רָאוּ כָל־אֲפְסֵי־אֶרֶץ
 אֵת יְשׁוּעַת אֱלֹהֵינוּ:
 (ד) הֲרִיעוּ לַיהוָה כָּל־הָאֶרֶץ
 פִּצְחוּ וּרְנְנוּ וּזְמְרוּ:
 (ה) זַמְרוּ לַיהוָה בְּכַנּוֹר
 בְּכַנּוֹר וּקוֹל זְמִרָה:
 (ו) בַּחֲצֹצְרוֹת וּקוֹל שׁוֹפָר
 הֲרִיעוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ יְהוָה:
 (ז) יִרְעַם הַיָּם וּמִלֵּאוֹ
 תִּבֵּל וַיִּשְׁבִּי בָהּ:
 (ח) נִהְרֹת יִמְחֲאוּ־כַף
 יַחַד הַרִים יִרְנְנוּ:
 (ט) לִפְנֵי־יְהוָה כִּי־בָא לְשֹׁפֵט הָאֶרֶץ
 יִשְׁפֹט־תִּבֵּל בְּצַדִּיק
 וְעַמִּים בְּמִישְׁרִים:

יהוה

ר ש י

צח (א) שירו לה'. כל אלה לעמיד: (ח) נהרות ימחאו כף. הוביאים דברו בלשון שהלחון
 שומעת לא שיהא לנהרות כף אלא ל' שמה ומדוה:

צח

לָצַב גַּעזֹאנַג אויף דיא אלל גערעכטיגקייט גאָטטעס.

(א) פּוּאַלם.

זינגט איין נייעס לעד דעם העררן!
דען ער האָט וואַנדער געטהאָן.
(זיעג עררֶאָנג אהם זינע רעכטע,
זיין הייליגער אָרם.

(ב) דער הערר האָט זיינע הילפֿע קונד געטהאָן,
גערעכטיגקייט פֿאַר היידען אָפֿענבאַרט;
(ג) וואָר איינגערענק דער ליעבע אונד טרייע
(דעם הויזע ישראל'ס.

דאָ זאָהען אונזערס גאָטטעס הילפֿע
דיא ענדען אַללער וועלט.

(ד) וויכצט דעם העררן, אַללע וועלט!
פֿראַהלאַקט, זינגט, שפּיעלט!

(ה) שלאַגט אָן דאָז האַרפֿענשפּיעל דעם העררן!
לאַסט האַרפֿענקלאַנג אונד פּוּאַלטער,

(ו) טראַמפּעטען אונד פּאַזוינענשאַלל

פֿאַרם העררן, דעם קעניגע, ערטאַנען!

(ז) עס שטירמע דאָז מעער, אונד וואָס עס ענטהעלט,

דער ערדקרייז, אונד דיא איהן בעוואָהנען!

(ח) שטראַמע רוישען הענדע־קלאַפֿען!

בערגע וויכצען וועטטגעזאָנג

(ט) פֿאַרם העררן! — ער קאַממט, דען ערדבאַלל צו ריכטען;

ריכטעט דען וועלטקרייז נאָך רעכט,

נאָך בילליגקייט דיא פֿעלקער.

מיט

ב א ו ר

צח (א) מזמור זה והבא אחריו בנחירת ה' ישראל לסגלתו, והתורה הקדושה שנתן להם ו
בנחירת הר ליון לשבן שמו שם והנפלאו' שעשה בעבור זה בעולמו: הושיעה לו ימינו,
על דרך ותושע לו זרועו (ישעי' ס"ג), ויחנן שהוא מוסב על בנישת ליון מיד היבוסים, שה'
בטבור ארץ כנען, ועל ידי זה נתחזקה נחלת ישראל בידיהם: (ד) הריעו לה' כל הארץ,
כי אף עליהם תמשוך טובה ממשפט ה' והאגחתו בעולמו: (ח) נהרית ימחאו כף, הנה
מחיות נפיש הוא סימן התפעלות השמחה באלים והרטון שירגיש קבל דבר מה, וידמה אל
המזורז ברוח קדשו רעש מי הנהרות כשנדכו גליהן זה בזה לסימן שמחתן ורלונ' בניאת ה' למשפט:

ה מ ע ר

צח (א) מזמור, עיין בבאור, אולם לפי דרכי נאמר כי חובר השיר הזה והבא נאשר לכד יונתן
הקשמנאי את מלודת ליון אשר עמדה ימים רבים ביד היונים (אס גם כבר נגרשו מעיר
הקדש

צט

רוממוח האל, שגם בצדיקיו עושה משפט אם העוון דרכם.

(א) יהוה מלך ירגנו עמים
ישב כרובים הנוט הארץ:
(ב) יהוה בציון גדול
ורם הוא על כל העמים:

(ג) יודו שמך
גדול ונורא קדוש הוא:

(ד) ועו מלך משפט אהב
אתה כוננת מישרים

משפט וצדקה ביעקב ואתה עשית:
(ה) רוממו יהוה אלהינו

והשתחוו להדם רגליו
קדוש הוא:

(ו) משה ואהרן בכהניו
ושמואל בקראי שמו

קראים אל יהוה והוא יענם:
(ז) בעמוד ענן ידבר אליהם

שמרו עדתיו ותק נתן למו:
יהוה נולו קמן. הא' נמה

ושם ילא משפט על העולם, ולכן תנוט הארץ נשיבא להנקם מרשעים: (ב) ה' בציון גדול, שם נכר גדולתו והוא רם על כל העמים ע"ד אשרי תבחר ותקרב וגו': (ג) יודו שמך, שם כליון כלומר יקבלו עליהם מלכותך, כחרגום הרב, (הולדיגען), וכטעם יהודה אתה יודוך אחיך, (עיין הכאור שם ב"ה להר"ה): (ד) ועו מלך, מוסב לעיל יודו שמך ויודו עו מלך, כלומר יקבלו עליהם בשמחה עו של מלך אשר משפט אהב. כי אחת כוננת מישרים, ולכן

המער

הקדש ובית אלקים שב לאיתנו) ואנשי הכנף המיונים במלודה העיקו לישראל מאד (כמוכר כל זה ב"ה משנאיים) וא"כ היה תקון השיר הזה מאוחר משירים הקודמים אם גם המה בימי משנאיים הוכנו, ולכן בא בתחלתו מלת מזמור.

צט (ו) משה ואהרן, אם לעת משלת המשנאיים נוסדו השירים האלה א"כ לבונה מיוחדת הוכיר מכל הנביאים אך משה ואהרן ושמואל, כי הם היו משפט לוי

צט (א) ירגנו עמים.

מדבר במלחמת גוג ומגוג. ואז ירגנו עמים כענין שנאמר (זכריה י"ד) וזאת תהיה המגפה וגו': תנוט. לשון נטיו רגלי: (ג) יודו שמך. יודו את עו מלך האהב משפט: (ד) ועו מלך. מוסב על מקרא העליון: אתה כוננת מישרים. פשרה ושימת שלום בין אנשים כוננת באמרך (שמות כ"ג) כי תראה חמור שונאך רובן וגו'. כי תפגע שור אויבך ומי הוא שיראה את שונאו גומל לו חסד שלא ידבנו לבו לחבוק ולנשקי. תכחומ': (ו) בעמוד ענן ידבר איה'. אף עם שמואל וזה הוא שנאמר (שמואל א' ט') הים בזה הוזה ותעננה אותם ותאמרנה י. ואלו הענן קצור על פתחו. כד"א ויש אשר יהיה הענן (מדבר י'): שמרו עדתיו ותק נתן למו. ותק אשר נתן

באור

צט (א) ה' מלך, נגד שאמר לעיל שישמחו כל העמים בעבור הטובה שתגיע להם במלכו, אשר באן ירגנו עמים כשאינם הולכים בדרך הטוב ויפרע מהם. יושב כרובים, הוא

צ ט

מיט ווינער אללגעזעצט יגקייט לעסט גאָטט
זעלבסט דער פֿראַגמען פֿערגעהען ניכט אונ-
געאהנדעט.

- (א) דער הערר רעניערט — היידען ציטטערן!
טהראָנט אויף ברובים — דיא ערדע שוואַנקט!
- (ב) גראָס איזט דער עוויגע צו ציון,
ערהאַבען איבער אללע פֿעלקער.
- (ג) זיא הייליגען דינעם נאָמען,
[גראָסער! עהרפֿורטבאַרער!
הייליג איזט ער!]
- (ד) דעם רייך דעם קעניגס, דער גערעכטיגקייט ליעבט;
דוא האַסט גערעכטיגקייט אויף פֿעסטען פֿוס געזעטצט,
אין יעקב בילליגקייט אונד רעכט פֿעראַרדנעט.

ק א ה ר

- (ה) ערהעבט דען עוויגען, אונזערן גאָטט!
בעטהעט אָן פֿאַר זיינער פֿיסע שעמעל!
הייליג איזט ער!
- (ו) כּוּשָׁה אונד אהרן אונטער זיינען דיענערן,
שמואל אונטער זיינען נאָמענסלעהרערן,
[דיא ער ערהערט, ווען זיא איהן רופֿען.]
- (ז) אויס דער וואַלקענזיילע רעדעטע ער מיט איהנען;
זיין צייגנים נאָהמען זיא אין אַכט,
אונד דאַז געזעטץ, דאַז איהנען ער געגעבען.

ה ע ר ר

ינקה, אַמר הנה אנשים גדולים וחזונים כמשה ואהרן בכהניו, כלומר במשרתי השם, ושמואל
בקראי שמו, מטעם ויקרא שם אֲנָשׁ הַזֶּה, שהי' מורה העם בדרני ה', והמה חזונים
לה' כל כך שאם קראו אליו מיד יענם, ובעמוד ענן ידבר אליהם, מוסב גם על שמואל שהי'
נביא וה' ענהו בקולות וברקים, והיו שימרי עדותיו תמיד וחק אשר נתן למו להנהיג על פיו
את ישראל עמו, ומכל מקום אתה אל לפעמים היית להם נושא עלילותם כמה שראוי להנשא,
אבל לפעמים גם היית להם ווקס על עלילותם, כשהיה מוכרח זה מפאת המשפט, וכמו
שאמר רש"י ז"ל משה ואהרן בשמעו נא המורים, כלומר בחטא מי מריבה, ושמואל על שלא
הדריך בניו בדרך טובה, ועל ידי זה גרם לתביעת מלך ונענש בזקנותו בעלנון לז' בעבור
עסקי המלוכה. וראוי לעורר כאן על מה שהניא הרב החוקר האלהי רבינו משה בר מנחם
ז"ל בספרו הנכבד ירושלים, שנאשר שאל אבי הנוביאים מהשנ"ה לאמ' הראוי את כבודך השיב
לו הנני אעביר את כל טובי על פניך, ומה כתיב שם בעבור על פניו ה' ה' וגו' נושא עון
ופשע וחטאה ונקמה לא ינקה ואמרו חז"ל גם זה ממדת טובו של הקב"ה שלא ינקה לחוטא,
נוונתם לומר במאמר העמוק הזה, שהעונש הנא להחוטא מאת השב"ה הוא לתועלתו, כדי
להשכילו וללמדו מוסר ולהניאו באמריהו לידי השתלמות, אבל לו אפשר שיסיר מומו ממנו מבלי
שיענש

אין ליורא מפני עזך להילך
בדרך טובים, אמנם כיון
שזכר שם הקב"ה יאמר גם
דרך מאמר מוסגר, אתה
גדול ונורא קדוש הוי' שמך,
או הטעם גדול ונורא הוא
והו' גם קדוש מדר' שהערנו
לעיל (שיר כ"ט), וכענין
המאמר הסמוך. ויתכן
עוד שזכרת השיר כאשר
ילא מפי המנלח מאמר יודו
שמך, שרו עדת המשוררים
הסובבים אותו המאמר
המוסגר הזה, ויאמר כך
הוסיף המנלח בהמשך השיר
ועזו מלך וגו'. משפט
וצדקה, כמשמעו, או הטעם
שכמקום המשפט הוא גם
מקום הדקה, מדת הדין
בלרוף הרמזי: (ה) דרוממו,
פה סיים החלק האחד
במקהלות לאמר הכירו
רוממות ה' ומלכותו עלינו
והשתחוה להדום רגליו, הר
ליון אשר שם כסא מלכותו:
קדוש הוא, הדום רגליו,
או מוסב אל השם הנוכח
כנסוף הזמור (הראש"ע):
(ו) משה ואהרן בכהניו,
הנה בחלק הנ' מהשיר
יביא ראוי על מה שאמר
בהחלק הקודם שהשב"ה
מנרף הדין והרמזים יחד,
סולח בדין ומעניש ברמזי,
נושא עון ופשע ונקמה לא

נתן למו: (ח) אל נושא.
עון ישראל: היית להם.
בשבים: ונוקם. היית
על עלילותם: משה ואהרן
(שם כ"ב) שמעונא המורי.
שמואל על שלח הדריך בניו
בדרך טובה מת בחור:
(ט) כי קדוש ה' אלהינו.
על אשר הוא מדקדק עם
הלדיקים הוא מקודש
בעולם. וכן הוא אומר
(שמות כ"ט) ונקדש בכבודי.
במכובדי:

(ח) יהוה אלהינו אתה עניתם
אל נשא היית להם
ונקם על-עלילותם:
(ט) רוממו יהוה אלהינו
והשתחוו לתר קדשו
כי-קדוש יהוה אלהינו:

ק

להודות לה' על קרבן תודה. ויעבדהו בשמחה וברננה.

(א) מזמור לתורה

הריעו ליהוה כל-הארץ:
(ב) עבדו את-יהוה בשמחה
באו לפניו ברננה:
(ג) דעו כי-יהוה הוא אלהים
הוא עשנו ולא אנחנו
עמו וצאן מרעיתו:
(ד) באו שעריו ופתוה
הצרתיו בתהלה
הודו לו ברכו שמו:
(ה) כי-טוב יהוה לעולם תסדו
ועד-דר ודר אמונתו:

לדוד

ולו קרי. פתח באמנה

ק (א) מזמור לתורה.
להודי' לאומרו על זמתי
תודה: (ב) עבדו את ה'
בשמחה. וכל כך למה דעו
כי ה' הוא האלהים בשמש'
שבר פעולתכם אבל עובדי
כוכבים ומזלות אין להם
לעבוד בשמחה שאין משלמין
שכר: (ג) הו' עשנו ולא. כשלא
היינו בעולם: (ד) בתודה.
בכודי': (ה) ועד דר ודר.
קיימת אמונתו כל ל' אמת
ואמונה אמונת הנטחה
שמאמין ומבטיח הנטחתו:
חסד

באור

שיעש, אין ספק שה' הטוב
יכפר בעדו ולא ילערהו
ללא חועלת כאשר האריך
הרב ז"ל לדבר עם דברים
רמים וכשגבים בזה הענין
בשכלו הזך והבהיר ובמתק
ולחות לשונו אשר חננו אלהי
עם (עיי' שם): (ח) עניינם,
הבנין הקל מזה השור' יורה
כן

השמע מר

(ח) ונקם, ידידי מהרמ"ל נ' הזכיל לחרגם בטוב טעם ודעת (דער רז'כער דער איהנעא
לוגעפייגטען טוהך), כי ידוע הוא שהכנוי מוסב על הפעול וגם על הפועל כמו הסר מעלי נגעך
ומנגד נגעי יעמוד, ועוד רבים. וגם דעת הראב"ע נראה נוטה לזה שאמר על עלילותם בדבר
השורפים והבלועים, הרי שפי' הכנוי על משה ואהרן בדרך זה, ולדעת חסם אחד תהיה הכוונה
אל נושא היית להם אם גם היית נוקם על עלילותם.

ת ה ל י ם צ ט ק

(ח) הערר, אונזער גאָטט! דוא ערהאַרטעסט זיא, וואַרסט איהנען, גאָטט! פֿערגעבער אונד בעשטראַפֿער איהרער איבערטרעטונג.

קאָהר

(ט) ערהעכט דען העררן אונזערן גאָטט! פֿאַללט הין צו זיינעם הייליגען בערגע! דען אונזער גאָטט, דער הערר איזט הייליג.

ק

אנאייפֿערונג. ביים מאהל דעם דאנקאָפֿערס, גאָטט אינניגסט צו דאנקען, אונד איהם מיט פֿריידגעס געמיטה צו דיגענען.

(א) פּואַלם, ביים דאנקאָפֿער.

יִיבֿצט דעם העררן, אַללע וועלט!

(ב) דיגענט דעם העררן מיט פֿריידען!

קאָמט מיט פֿראַהלאַקקען פֿאַר איהן!

(ג) ערקענגעט, דאַס דער עוויגע גאָטט איזט!

ער שוף אונז, וויר זינד זיין,

זיין פֿאַלק, דיא העערדע זיינער וויידע.

(ד) געהט צו זיינען טהאַרען איין מיט דאַנק,

מיט לאַבגעזאַנג צו זיינעם פֿאַרהאַף!

דאַנקט איהם, לאַכט זיינען נאַמען!

(ה) דען גיטיג איזט דער הערר,

(עוויג זיינע גנאָדע,

זיינע טרייע פֿיר אונד פֿיר.

דיא

באור סג

כן על ענין מנחה, כן על ענין עיני כמו בטרם אעיה אני שוגג (לקמן קי"ט). אולי שכוון המשורר להשתמש בזה הלשון שיכלול ענין ב' המאמרים הבאים יחד, ועניתם במה שהיית להם אל נושא, ועניתם במה שהיית להם אל נוקס על עלילותם: (ט) והשתחוהו להר קדשו, בנראה רק באמונת הלב הוא לשם הנכבד (הראב"ע) וזה כי קדוש ה' אלהינו על שהוא מדקדק עם הלדיקי' הוא מקודש בעולם וכן הוא אומר ונקדש בכבודי במכובדי (רש"י), וכתוב בקרוני אקדש, והוא מבואר ממה שאמרנו, והנה סיום החלק הב' באותו המקהלות שלאחר החלק הא' בשנוי לשון מעט ליופי ההשתנו'. ועוד אמר חכם אחד שכוון המשורר לשלש שם קדוש בזה המזמור במקהלות נגד ג' פעם קדוש בקדושת לבא השמים שזכר בנביאים:

ק (א) מוכווד לחודה,

להודיה לאימרו על זמני תודה (רש"י):

(ב) עבדו, את ה' בשמחה,

היסך ענדות העלבי' שהוא

בעלבונו: (ג) דעו כי ה'

הוא אלהים, לבדו ואלו

אנחנו עמו ולאן מרעיתו

והמלה [ולו] כמו כל קרי

וכחייב (כלומר שישתמע

לתרי פנים, ועל כן אמר

הגאון כי ולא אנחנו היסך ואני עשיתיני, ומלת עמו שנה אל דעו, כלומר דעו עמו ולאן

מרעיתו כי הוא עשנו ולא אנחנו, (מדברי ראב"ע): (ה) ועד דוד ודוד קיימת אמונתו, כל לשון

אמת ואמונה אמונת הבטחה הוא שמאמין ומבטיח ר"ל שיאמת ומקיים הבטחתו (מדברי רש"י):

קא

בו יספר המדות והנהגות הטובות אשר נהג דהמיעה בהן.

(א) לְדָוִד מְזֻמָּר

חֲסֵד־וּמִשְׁפָּט אֲשִׁירָה

לָךְ יְהוָה אֹמְרָה:

(ב) אֲשַׁכִּילָהּ בְּדַרְךְ הַתָּמִים

מִתִּי תָבֹא אֵלַי

אֶתְהַלֵּךְ בְּתַם־לִבִּי בְּקֶרֶב בֵּיתִי:

(ג) לֹא־אֲשִׁיתוּלִנְגֹד עֵינַי דְּבַר־בְּלִיעַל

עֲשֵׂה־סִטִּים שְׁנֵאתִי

לֹא יִדְבֹק בִּי:

(ד) לִבִּי עֲקָשׁ יִסּוֹר מִמֶּנִּי

רַע לֹא אֲדַע:

(ה) מְלוֹשְׁנַי בַּסֶּתֶר וְרַעְהוּ אֹרְתוֹ

אֲצַמִּית

גְּבַה־עֵינַיִם וְרַתַּב לִבִּי

אֲתוֹ לֹא אוֹכֵל:

(ו) עֵינַי וּבְנֵאמְנֵי־אָרֶץ לְשַׁבַּת עַמֹּדֵי

הַקֶּדֶךְ בְּדַרְךְ תָּמִים הוּא יִשְׁרַתְנֵי:

(ז) לֹא־יֵשׁוּב בְּקֶרֶב בֵּיתִי עֲשֵׂה־רַמְיָה

דְּבַר שְׁקָרִים לֹא־יִכּוֹן לְנִגְדַי עֵינַי:

לְבַקְרִים

יִתִּיר ו'

חוספס היו"ד שבה הלצ"ד בקצ"ץ חטף ע"כ, והסנון שהיו"ד לכנוי ונא במקום לי, כמו שיקרך דכני (במדבר י"א כ"ג) תצח היקרה לך והכוונה אשר ילצין אלי על רעהו, ויתורגס: (ווער זיינען פריינד היינזיך ביזא זיר פערלייזדעט).

קא (א) חסד ומשפט

אשירה. כשאת'עושה

עמי חסד אקלסך ברוך

הטוב והמטיב וכשאת' עוש'

בי משפט אני אשיר ברוך

דיין האמת בין כך ובין כך

לך ה' אזמרה: (ב) אשכילה.

אתן לב על דרך התמים:

מתי תבא אלי. הדרך

הישר' לההלך בה ואתהלך

בתום לבבי אף בקרב ביתי

בהלנע כמו נפרהסיא:

(ג) סטים. לאון כי משטה

אשתי (במדבר ה') לסור מן

הדרך דיטול"מוט בלע"ו.

(ד) רע לא אדע. לא אהב

לא אכיר בדבר רע: (ה) לא

אכל. שיהא סבירי שלא

אלמד

המעמר

קא (ג) סטים, פירש'

ל' כי משטה (במדבר

ה' י"ג) דיטול"מוט בלע"ו;

כ"כנדפוס באזיליאה שע"ט

ונדפוס א"ד תקי"ד וזהו

detournement

(חבוייכונג, חבוייגונג)

ועיין לעיל מ' ח' ושטי

נזב, ונספרים אחרים

הני' דיואלי"ר בלע"ו וזהו

devaler (הערצב

טטייגען) ואינו מסכים עם

כוונת הענין. (ד"ה).

(ה) מלושני, כתב הרד"ק

בשרשים והוא מניין פועל

הדומה למרובע (כי לדעתו

יש עוד בנין מרובע, כמו

למשופטי אחרון, והרב

רא"ב הרס יסודותיו, עיין

מכלול לרד"ק) והיו"ד בו

נוספת ואמר ממנו מלושן

במשקל משופט, ומפני

חוספס היו"ד שבה הלצ"ד בקצ"ץ חטף ע"כ, והסנון שהיו"ד לכנוי ונא במקום לי, כמו שיקרך דכני (במדבר י"א כ"ג) תצח היקרה לך והכוונה אשר ילצין אלי על רעהו, ויתורגס: (ווער זיינען פריינד היינזיך ביזא זיר פערלייזדעט).

תהלים קא

באור סד

קא (א) הסד ומשפט

אשיר, טעם אשירה

שיחבר שיר להגיד הסד

והמשפט שהוק עושה לעמו

כלומר שישתדל לעשות, כי

אין זה ממדות הטובים

להתפאר בטובם, כדנתי

והי דוד עושה משפט, וטעם

לך ה' אומרה שהמלחמה

ולשדתי ועזרתי לעשות

משפטיך בארץ, (מדברי

הראש"ע), או טעם אומר

אני מעשי למלך כלומר שלא

אשיר דברי הנל והנאי

בקלח המזורים, כי אם

דברי חסד ומשפט והטוב

בעיניך: (ב) אשכילה

בדרך המים, כלומר חתונות

בדרכי החמימו' וההשאלמו'

היא התגלית הנרצה לאדם,

מתי ובאזנעי' חזיה מעשים

תגיע חני ההשתלמו' הזאת,

והשיבותי לילעלמי שתהלך

בתם לבני וגו', ולדעת ר'

משה הכהן שהניח הראש"ע

טעם תנח אלי על ה' כמו

וינח אלהים אל בלעם

שתשרה רוח הקדש עליו,

וכן תרגם הרב"ל. אההלך

וגו', כלומר הראשון שאעשה

הוא שאחנהג בתם לבני

בסתר כמו בגלוי, והב' שלא

אשים לנגד עיני דבר בליעל

אף מאיש אחר מקרובי

ומאנשי ביתי, אבל כל האנשי'

הסובבי' אותי יהיו טובים ושלמים,

והוא באמת ידוע ומפורסם

שישרה הנהגת המדינה והשכלתה

תלוי מאד בעבדי המלך ואנהביו הסובבים אותו: (ג) עשה סטים, בחול"ס, והוא מקור מנחי למ"ד,

וטעם סטים כמו כי חשטה אשתו, וכוונת הכתוב לאמר עשית סטים שנאתי תמיד, ולכן העושה

סטים בפרהסיא לא ידבק בו ממילא, אבל גם לבב עקש יסור ממני, כלומר מי שמראה את כל

פעולותיו לשם שמים ובקרבו ישים ארבו, ובהיות לפ"ז ענין מאמר לבב עקש עם הנאים אחריו

מה שלא ישית לנגד עיניו, לכן דין מאמר עשה סטים וגו' כדן מאמר מוסגר, ובתרגום הרב:

(ד) לא אדע, לא אהב (רש"י), וכן היא מתורגם, וענין ידיעה כבר מנואר כמה פעמים:

(ה) מלשני, היו"ד נוספת, ואפשר שהכוני במקום הל' ובענין שאומרים בל"א (ווער וזיר דעז

טהוט). אצמיה, בתרגומו אמגר, והוא לשון הורדה והשפלה, כמו וכסאו לחרץ מגרתה, כלומר

אשפילהו מגדלתו וממעלתו שהי' לו אחי, ובענין הזה תרגם הרב. גנה עיניו ורחב לבב, אף

שאין בדעתו עוד להזיק, מ"מ לא ימלט מזה בעבור גאותו שיהי' הוא וכל אשר לו נחשב בעיניו

יותר מכל שאר האנשים והדברים הנוגעים בהם, ולכן לא אוכל אשתו וארחיקהו מכל משמרי'

עלי עמי, אבל עיני יהיו תמיד בנאמני ארץ: (ו) לשבת עמדי, בדין ובעלה, והולך תמים הוא

ישרתני, בהנהגת עמי, זאסילו (ז) לא ישב וגו', כלומר לשמור משמתי בדברים הנוגעים ביני

לביך עממי, לא בהנהגת המדינה, גם לזה לא ישב וגו':

דיא ערהא בענען אייבענשאפטען אונד דא זייר-
דעפאללע לעבענסווייזע דעס קעניגס רוד.

(א) פואלם דוד'ס.

פֶּאָן גיטע זינג איך, פֶּאָן גערעכטעם וואַנדעל;

דיר ווייה' איך, עוויגער! מיין זאָיטענשפיעל!

(ב) איך דענק איהם נאָך, דעם וועגע דער פֶּאָללענדונג;

וויא לעב' איך, דאַס דוא צו מיר קאַכמוסט?

(איך ווילל אין הערצענס. אונשולר וואַנדעלן,

איים אינגערן מיינעם הויזעם;

(ג) פֶּאָר מיינען אויגען דולדען ניכטס,

דאַז ניערערטרעכטיג איזט.

[פֶּער ווילדערט לעבען האַסט' איך שטעטס,

דעם האַנג איך זאָ ניכט נאָך.]

(ד) אַרגליסטיגע ווילל איך ענטפֿערנען,

קיין באַזער זיין מיין גינסטלינג.

(ה) ווער היימליך זיינען פֶּריינד פֶּערליימדעט,

פֶּער ווירקט מיינע גונסט.

ווער טראָטציג שויעט, ווען האַכמוטה בלעהעט,

איזט אונערטרענגליך מיר.

(ו) מיין אויגע זיעהט אויך אויף רעדליכע,

דיא זעטצ' איך נעבען מיר;

(ווער אויף פֶּאָללענדעטעם וועגע וואַנדעלט,

דער זאָלל מיין דיענער זיין;

(ז) דען העג' איך ניכט אין מיינעם הויזע,

דער טרוג אונד פֶּאַלשהייט איכט;

(ניע זאָלל געדייהען פֶּאַר מיינען אויגען

(אייין מאַן, דער גערנע ליגט.

(ח) לְבַקְרִים אֲצִמִית כָּל־רְשָׁעֵי־אָרֶץ
לְהַכְרִית מֵעִיר־יְהוָה כָּל־פְּעָלֵי אֹן:

אלמד ממעשיו: (ח) לבקרי'
אלמית. מדיוס יוס אכרית
מעט מעט רשעי ישראל
המחויבין מיתה:

קב

תפלה להחשלת בעת צרה, ובחוכה בכללה תפלה על בנין ירושלים.

(א) תפלה לעני כי יעטף ולפני יהוה ישפך שיחו:

קב (א) תפלה לעני .
ישראל שהם עם עני :

כי יעטף . בהתעטף נפשם
בלרה : (ד) נחרו . הנו"ן
משמשת כמו נעשו נקנו
והוא לשון יובש כמו (איוב
ל') ועלמי חרה מני חורב .
נחר מסוח (ירמיה ו') :
(ז) דמיתי לקאת מדבר .
כך אנו נדודים ממקומינו
ללכת בגולה . לקאת שם
עוף הוא : ככוס חרבית .
שם עוף כמו (ויקרא י"ח)
את הכוס ואת השלך ואת
הינשוף : חרבית . מדברות :
שקדתי

באור

(ח) לבקרים, ככל בקר
ובקר, ואמרו העם לפי
שהבקר הוא עת האשפט
בכל יום וכן כתיב דינו לבקר
משפט . להכרית, למ"ד
התכלית, וכמו שאמר הרב
אבן יחיאל ש"י שכל בקר
ובקר יגרש הרשעים מעט
מעט מן הארץ, יכרית
לכסוף כל פועלי און מעיר
ה' היא ירושלים, ויש לדעת
כיענין הכריתה אינו תמיד
על הכליון הנמור, כי אם
נופל לפעמי' גם על ההפרש'
והגרוש מהדומה או הקרוב
לו כמו מי הירדן יכרתון
(יהוש' ג'), ובתרגום הרב :

(ג) יהוה שמעה תפלת

ושועתי אליה תבוא :

(ג) אל תסתור פניך ממני

ביום צר לי הטה אלי אוזןך

ביום אקרא מהר ענני :

(ד) כי ברו בעשן ימי

ועצמותי כמוקד נחרו :

(ה) הוכה בעשב ויבש לבי

כי שכחתי מאכל לחמי :

(ו) מקור אנהתי דבקה עצמי

לבשרי :

(ז) דמיתי לקאת מדבר

הייתי ככוס חרבית :

שקדתי

דגש א"ש

המעמר

קב (א) כי יעטף, הנכון כמו שכתב הראש"ע שהענין כמו העטופים ברעב (אינה א' י"ט),
והוא תואר לאיש אשר עיניו תכלינה לדבר מה (טחטחטען, פערטטחטען) וכן הוא
כאן כי נפש העני הזה בלתי לשון אל ארלו . (ה) הוכה, אמר הזכס המבאר וטעם הוכה ויבש
כטעם רוח גדולה וחזק ע"כ, ולא מלאתי את חדתי, כי אם כון שגם כאן בא זכר ונקבה יחדו
כמו שם הוכה יהיה זה טעות גלויה, כי הוכה אינו בינוני, אך נסתר בעבר וא"כ גם הוא זכר,
ובשלת הוכה זרות געשה בה כי בא נח ודגש וכן לא יעשה כנודע, והדגש כמשפט ע"ד ספ"ג,
והנח זר . כי שכחתי, מלת כי לנתינת טעם, הוכה כעשכוגו' יען שכתתי מאכול לחמי, ויתורג':

(דען)

תהלים קא קב

באור כה

(ז) מיט יעדעם מאַרגען טרייב' איך אויס
(דעם לאַנדעם בעזעווייטער;
(פֿערבאַננע אויס דער שטאַדט דעם העררן
(דיא איבעלטהעטער אַללע.

קב

געבעט אים דראַנגזאַל, אונד ביטטע אום וו ע
דער ערבוואונג ירושלים.

(א) געבעטע איינעם ליידענדען, דער אין זיך געהיללט
פֿאַר דעם העררן זיינע קלאַגע אויסשיטטעט.

1.

(ב) עוויגער! ערהאַרע מיין געבעטע,

לאַס צו דיר קאַמימען מייןע קלאַגע.

(ג) פֿערברוג דיין אַנטליטץ ניכט פֿאַר מיר!

נייגע מיר דיין אָהר, ווען אַנגסט מיר איזט,

ווען איך פֿלעהע, ערהאַרע מיך באַלד!

2.

(ד) דען אים רויך פֿערשווינדען מייןע טאַגע,

וויא פֿייערבראַנד פֿערגליממט מיין געביין,

(ה) מיין הערץ פֿערוועלקט וויא אַבגעטעעהעט גראַז.

איך דענקע קיים דער שפייזע מעהר;

(ו) פֿאַר לויטעם וועהעקלאַגען

(קלעכט דיא הויט מיר אַם געביין.

3.

(ז) דעם פעליקאַנע גלייכע איך אין דער וויסטע,

דעם אוהו אין פֿעראַדעטעם געמייער;

קב (א) הפלה לעני,

למעוה בלרות שהי

דרכו להתפלל בעטוף נפשו

בקרבו מרוב עזר ולספוך

כל לבו נגד ה' על לרותיו

הפרטיות שזאו ע"י הלרות

הכלליות לעם ה' חרבן

הבית ושמות הארץ וגלות

יושני, ותשועת שניהם גם

יחד, ולכן פעם יחחן על

עלמו ופעם על הכלל,

ופעם יערב הענינים לדבר

על עסקי הכלל כאלו הם

עסקי עלמו בפרט:

(ב) שמעה הפלהי, אמר

הראב"ע: ידוע כי כל תפלה

ישמע רק הטעם שיראו בני

אדם כי נשמעה תפלתו,

עכ"ל, והאשכנזי ינדיל בזה

בין תיבת(ערהארען) לתיבת

(הארען): (ד) כי כלו

בעישן ימי, כמו דבר הנשרף

שהוא כלה בעשן והולך

לכליון ואבדון כן ימי היו

ברעה וכאלו כלי בעשן נלו,

(הרד"ק) - במקד, שם אוד

השורף, וטעם נחרו מבנין

נפעל ע"מ נגלו והוא לשון

החמעטות מחמת החמימו'

כמו נחר מפוח מאש:

(ה) הוכה, לבי ע"י הלרות

בעש המוכה מחוס השמש

וויבש כמוהו, וטעם הוכה

וויבש בטעם רוח גדולה

וחזק. כי שכחתי מאכל

לחמי, מרוב הלרות אני

וואַע

זוכה המאכל, (כי השרוי בלער שזע תמיד ולא יתאב לאכול) כידוע בחכמת התולדה, כי

חיי הגוף תלוים בלב כי ממנו יתפשט החוס לכל הגוף, ולולי המאכל החמימות אשר בנוף עם

האזיר המקיים אותו מבזון מייבש הליחות אשר בנוף והמאכל והמשתה ישיב אל הגוף הרטיבה

אשר אבדו ממנו בחמימותו, (מדברי הנ"ל): (ו) מקול וגו', ידוע כי הנאנח' ולרת הלב מבחשת

הנשר, ובאשר תהיה עמה הלעקה כל שכן שיכחש הנשר לגמרי עד שידבק העלם לעור, וזכר

הנשר במקו' העור, ולפעמים זכר העור במקו' הנשר, (מדברי הנ"ל): (ז) לקאת, וכן כוס, שם

עופות מיללים ומחבולדים, וכן הוא יושב תמיד כדד וזוכה על לרותיו: הרבות, מקומות ובתים

המעמר

(דען זיך אז"ו) וזה ג"כ בוונת הראב"ע שהביא המבאר. (ו) מקול, אולי הכוונה כי יען שבחתי

מאכול ועי"יבש לבי לכן אך מקול חוחתי ידעתי כי עוד דבקה עכמי לבשרי כלומר כי עוד נשמתי

כי, ויהיה עלמי מענין בעלם השמים (דען וועזען) והיא הדבר המעמיד, ונגוף האדם הוא הנפש

(עיין רד"ק שם עלם ונספר המלים להחכם געזעניוס) ונחסר מלת א"ע, ואין זה זר צפי המלין

(ח) שְׁקֵדָתִי וְאַהֲרָה כְּצִפּוֹר בְּוֶדֶד

עַל-גִּגַּי:

(ט) כָּל-הַיּוֹם חִרְפוֹנֵי אֹיְבֵי

מְהוֹלְלֵי בִי נִשְׁבְּעוּ:

(י) כִּי-אֶפֶר בַּלֶּחֶם אֲכַלְתִּי

וְשִׁקְוִי בְּבִכְי מִסִּכְתִּי:

(יא) מִפְּנֵי-זַעֲמָה וְקִצְפָּה

כִּי נִשְׁאַתְנִי וְהִשְׁלִיכְנִי:

(יב) יָמַי כְּצֵל נָטוּי וְאֲנִי כְּעֶשֶׂב אֵיבֵשׁ:

(יג) וְאַתָּה יְהוָה לְעוֹלָם הַיֵּשֶׁב

וְזָכְרְךָ לְדָר וָדָר:

(יד) אַתָּה תִּקְוִים תִּרְחֹם צִיּוֹן

כִּי-יַעַת לְחַנְּנָה כִּי-בָא מוֹעֵד:

(טו) כִּי-רָצוּ עֲבָדֶיךָ אֶת-אֲבִינִי

וְאֶת-עֲפָרָה יִחַנְּנוּ:

(טז) וַיִּירָאוּ גוֹיִם אֶת-שֵׁם יְהוָה

וְכָל-מַלְכֵי הָאָרֶץ אֶת-כְּבוֹדְךָ:

כ

(ח) שקדתי. התבוננתי בעלמי והנני כלפור בבודד על גג יושב לבדו באין זוג: בודד יושב בדד: (ט) מהוללי. המתלוללים בי ל' הוללות: בי נשבעו. ראו זרעתי ונשבעים בי ואומרים אם לא יארע בי כמו שארע לישראל בה יעשה לי כמו לישראל: (י) בבכי מסכתי. בדמעה מזגתי: (יא) כי נשאתני. תחילה והגבהתני ועתה השלכתני משמים ארץ ואם לא נשאתני תחיל' לא היתה חרפתי רבה כל כך: (יב) כצל נטוי. לעת ערב כשהללים נוטים ונשחשכה אין נכרים אלא בלים והולכים: (יג) ואתה. אשר לעולם חשב ונשבעת לנו כך כשם שאתם קיים יש עליך לקיימנו לשיכך: (יד) אתה תקום תרחם ציון כי עת לחננה. כי כך הנוטת (דברים ל"ב) כי יראה כי אזלת יד והרי אזלת יד: (טו) כי רצו. אהבו אף את אבניה ואת עפרה ומדרש אגדה כשלא יבניהו וגלותו נשאו עמהם מאבני ירושלי' ועפרה לבנו' להם אם בבבל בית הכנסת: (טז) וייראו גוים. את שמך כשתושיע את עמך:

ב א ו ר

בחרבי אשר אם יקוננו הקפוד והדומה: (ח) שקדתי, ענינו התמדה ואמר שיתמיד בלרותו צלי מרגוע כלל, כי אף בעת שאחרי יסנים הוא ער, כי נדה שנתו מעניו, והוא כלילה באותו

ה מ ע מ ר

בבודע, ויתורגם: (כור חן) מיינען זייפלען [הערקע זיך] דחם גייסט אונד קערפער נאך לזונות מענהענגען. (ח) שקדתי, לפי שדימה את עצמו לנוס חרבות והוא העוף אשר ינוס בקנו וכלילה יפשו כנפיו לטריוף טרף, אמר גם אני כמוהו אעיר כלילה, אולם כל אנוה לאכול אך אהיה כלפור בודד. (ב) ימי כצל, החכם האנאר שלז ידו להגיה בדברי הרד"ק (עיין בדבריו) ולדעתי הדברים כבתנס, כי ידוע הוא כי הל' יתהוה אם כי נוף עכור ימנע נוגה השמש מלהאיר במקום אחד ויאפילהו, או שקרני השמש לא יגיעו אל מקום אחד ועוד היא תזרח אל מקום אחר, אולם אם כבר באה השמש אז לא יהיה עוד בעלם כל על הארץ אך משך ואפילה, ולכן הלל הוא באמת פעול יין נתהוה מהסרת השמש. והנה תוכן המשל הזה הוא לדעתי כי ימי המה כלל אשר יעשה איש עלי ארץ ונעברו ישובו חלי השמש להכות במקום ההוא, ולכן אני כעשב אינש אשר יכיהו שמש ושרב.

ת ה ל י ם ק ב

ב א ו ר ס ו

(ז) וואָצע וויא דער נײַבֿעֶפֿאַגעל

אײַנזאַם אויף דעם דאַכע .

(ט) דיא פֿײַנדע הײַרנען שאַרענפֿאַרהא ,

אונד שוואַרען זיך בײַא מײַנעם פֿאַללע צו .

4.

(י) אַשע עכסע איך וויא בראַד ,

כײַשע מײַנען טראַנק מיט טהרענען ;

(יא) פֿאַר די וועם צאַרן , פֿאַר דינעם פֿלובֿע ;

דען האַך האַבסט דוא מיך אויף , אינד וואַרפֿסט מיך הײַן .

5.

(יב) וויא שאַטטען שוואַנדען מײַנע טאַגע ,

(איך וועלקע הײַן וויא גראַז ;

(יג) דוא אַבער , הערר ! דוא טהראַנסט עוויג !

דיין רוהם בלייבט פֿיר אונד פֿיר ;

(יד) דוא מאַכסט דיך אויף , ערבאַרמסט דיך צײַן'ס ,

(ווען צײַט אונד שטונדע דאַ אויזט ,

דאַס דוא איהר געדײַג זײַעסט .

(טו) דײַנע דײַנער לעבען איהרע שטײַנע ,

דענקען איהרעם שטײַבעם וועהמוטהספֿאַלל .

6.

(טז) דאַן עהרען הײַדען דײַנען נאַמען , הערר !

אונד אַללע קעניגע דער ערדען דײַנע מאַיעסטעט !

דער

כפור המעִיִּף בחִינִי
כפרד מחִנִּירֵי ויוֹשֵׁב לנִדּוֹ
על הגִּגִּי : (ט) מהולֵּלִי ,
המתלולֵּלִי בִּי , לשִׁן הַיְלֻלוֹת
(רז"י) . בִּי נִשְׁבְּעוּ , אומרי'
אִם לֹא יֵאָרֶע כִּמוֹ שִׁירֵע
לְיִשְׂרָאֵל , נִה יֵעֲשֶׂה לִּי כִּמוֹ
לְיִשְׂרָאֵל אִם אֲעֲשֶׂה כִּךְ וְכֵן ,
(רז"י ורד"ק) , וטעם בִּי
בַּסֵּס הַנִּלְל , כִּמוֹ שֶׁהֵעֲרִנוּ
לְעִיל (פ'א') : (י) כִּי אִשְׁר
בְּלַחֵם אֲכַלְתִּי , מִשָּׁל אַחֵר
מֵרוּע מַעֲמָדִי , וְאִשְׁר הֵרַד"ק
הַטֵּעַם כִּי לַחֲמוֹ בְּפִיו דּוֹמֵה
לוֹ לֵאמֹר , בְּלוֹמַר שֶׁלֹּא יִמְלֹא
בּוֹ טֵעַם , וְכֵן אִשְׁר סְפוּרֵנוּ
בְּהִיוֹתוֹ נֶעֱדֵר הַהֲרַגְזוֹת
מִחוּךְ לֵעֵר , ע"כ ; אֲמִנֵּם
לפ"י הַיְיָ הַשְּׁטוֹר אִשְׁר כְּלַחֵם
אֲכַלְתִּי אִי הַהַפּוֹךְ כִּי לַחֵם
בְּאִשְׁר אֲכַלְתִּי , וְלִכֵּן נִרְאֶה
יֹתֵר נִכּוֹן שֶׁהַטֵּעַם עַל מֵה
שֶׁהָיוּ מֵאִמִּי אִשְׁר בְּרִאשֵׁיהֶם
בְּאֲבָלָם , וְאִשְׁר שֶׁבִּשְׂעַת
אֲכִילְתּוֹ נִפְל מִן הָאִשְׁר עַל
הַלַּחֵם וְנִעְרַבּוּ יַחַד , וְהַעֲד
וְשָׁקִי בְּנִי מִסַּכְתִּי עַל
הַדְּמִעוֹ הַיּוֹרְדוֹ מִן הַעֵינַיִם .

ושקוי , הו"ו במקום הא' השש , והשם כולל כל מיני משקה , וטעם מסכתי ידוע כמו מוגתי :
(יא) כי נשאתני והשליכני , הרולה להסיל דבר בארץ נושא אותי למעלה ומסיל אותי בחזקה , כי
כל מה שמוגתי אותה המפלגה יותר חזקה , (הרד"ק) , או יהיה הטעם כמו שאמר הרב אבן
יחי"א : כי נשאתני ברום המעלות (בימי שלותי) ואחר כך השלכתני אל שאול תחתני מהבזיון
והכלימה , וכן אמר רש"י ז"ל : אִם לֹא נִשְׁאֲתִי תַחֲלֶה לֹא הִיָּתָה חֲרַפְתִּי רַבָּה כֹּל כֵּךְ : (יב) בצל
נטוי , לעת ערב כשהכללים נוטים וכשזכינה אינם נכרים אלא כלים והולכים (רש"י) ואמר
הרד"ק ח"ל : אִשְׁר נִטּוּי שֶׁהוּא פְּעוּל בְּאֵלוֹ הַשֶּׁמֶשׁ נוֹטֵה הַלֵּל בְּסוּרוֹ מֵעַל הָאָרֶץ , כִּי בְּסוּר הַשֶּׁמֶשׁ
יֵהִי הַלֵּל , (כן הוא בדפוס וטעות הוא ונריך להיות לא יהיה הלל , ואין לומר שכוונתו על
חשנת הלילה שהוא באמת ג"כ על השמש אשר מעבר לארץ כי דמיון המשל בהכרח על שקיעת
הלל לא על ביאתו וכמו שאמר הוא בעלמו הטעם) ימי חלפו במהרה כמו הלל החולף במהרה ,
ועד"ז בא ממנו ג"כ הנפעל כי ינטו כללי ערב , ע"כ , אמנם על כנחלים נטוין (במדבר כ"ד)
אמר הר"ם שהוא לשון פשיטה ומתיחה (והנג געטטרעקט) , נחלים שנארכו ונמשכו לנטות למרחוק
והכל קצר בעת הלהרים , ולעת ערב ימשך ויגדל מאד , ואפשר שזה טעם כי ינטו וגו' :
(יג) ואחה ה' לעולם חשב , ידוע שהרעיונות המתהפכות יעלו זו את זו במחשבת החושב כמו
הדומות , וכן באן אחר שזכר קלות הפסדו ומיעוט קיומו יעמוד על הקיום הנלחי מהשם ב"ה
ובזה ינחם , כי אף אם הוא לא יראה בתשועת עמו , מ"מ בטוח הוא שתבוא : (יד) כי , לאמת ,
ודאי תקום לרחם ליון אם יהיה עת לחנן אותה , דהיינו כי בא מועד , אשר דברת לביאיך קץ
ע' שנה , ואז יראו גוים את כבודך , ומאמר כי רצו וגו' מאמר מוסגר , על עולם ההתחשקות
לארץ מולדתם ואמר שאפי' אבניה רולים יותר ועפרה תמלא מן בעיניהם יותר מכל טוב שארי
המדונות שגרי' שם : (טו) יחננו , ידולה מן , כטעם מן עיר על יושבי' בפי חז"ל , ויש פרשנה
לשון רחמים , וכן מרגם הרב : (טז) וייראו , יראת כבוד , ובתרגום הרב :

(יח) הערער. הלועק כמו (יג' ט"ו) זעקת שני יעצרו. ד"ס ערער הרום ונשאת כמו (לקמן קל"ז) ערוערו: (יט) תכתב זאת. כך יאמרו רואי הישועה תכתב הישועה הזאת לספר אותה לדור אחרון: ועם כנרא. שנעשה בריה חדשה ללא מעבדות לזרות מזופל לאור גדול: (כ) אל חזן הניע. לראות בעיני עמו: (כא) תמותה. חול' למות. אנמורני"דא בלע"ז: (כב) ענה בדרך כמי. חוזר לקבלו הראשון כי ושאני ותשליכני ימי כלל בוי ענה בדרך אויבי כחי: (כג) אומר. לה': אלי. חתה: אל תעלני בחלי ימי. אל תסלק אותנו להשאידנו מן האדמה ביד אויבנו בחלי ימינו ומה הם יאינו כל ימות דור דורים שנותיד. הנטקת לקיימנו לשניך כמו שאמר בסוף המזמור ושנותיד לא יתמו ורע עבדיך לשניך יכון: (כד) לפני. מתחלה: (כה) כלביש תחליפם. נאדם ההוסף לבשו לפושטו: (כז) ואתה היא. העומד וקיים ברבי

ה מעמר

(כא) תמותה, חולה למות חנמוריני"ד"א בלע"ז; מבואר לעיל ע"ט י"א (ד"ה). (כב) לספר, הוכון שהלמ"ד כמו למען, כלומר לשמוע חנקת אסיר וגו' למען יספירו וזכרון הוא בהעתקו' שאר המעתיקים.

- (יז) כִּי־בָנָה יְהוָה צִיּוֹן
נִרְאָה בְּכַבּוֹדוֹ:
- (יח) פָּנָה אֶל־תַּפְּלַת הָעֲרָעֵר
וְלֹא בָּזָה אֶת־תַּפְּזֹתָם:
- (יט) תִּכְתָּב זֹאת לְדֹר אַחֲרָיוֹן
וְעִם נִבְרָא יִהְלֶל־יָיָה:
- (כ) כִּי־הִשְׁקִיף מִמְרוֹם קִדְשׁוֹ
יְהוָה מִשָּׁמַיִם אֶל־אֶרֶץ הַבְּיֹטָה:
לִשְׁמַע אֲנִי־קֶת אֲסִיר
לִפְתָּח בְּנֵי תַמּוּתָהּ:
- (כג) לְסַפֵּר בְּצִיּוֹן שֵׁם יְהוָה
וּתְהַלְּתוּ בִירוּשָׁלַם:
- (כד) בְּהַקְבִּץ עַמִּים יִתְדוּ
וּמִמְלָכוֹת לַעֲבֹד אֶת־יְהוָה:
- (כה) עֲנֵה בְדֶרֶךְ כַּחוֹ הַצֵּד יָמִי:
אֹמֵר אֵלַי אֶל־תַּעֲלֵנִי בַחֲצֵי יָמִי
בְּדוֹר דּוֹרִים שְׁנוֹתֶיךָ:
- (כו) לְפָנַי אֶרֶץ יִסְדָּתָהּ
וּמַעֲשֵׂה יְדֶיךָ שָׁמַיִם:
- (כז) הִמָּה וַיֵּאבְדוּ וְאַתָּה תַעֲמֹד
וְכֹלָם כִּבְגָד יִבְלוּ
כִּלְבוּשׁ תַּחֲלִיפָם וַיִּחַלְפוּ:
- (כח) וְאַתָּה הוּא
וּשְׁנוֹתֶיךָ לֹא יִתָּמוּ:
- (כט) בְּגִי־עֲבָדֶיךָ יִשְׁכָּחוּ
וְזֵרַעֲם לְפָנֶיךָ יִכּוֹן:

תהלים קב

באור כז

- (י) "דער הערר האט ציון אויפגעבויעט, צייגט זיך אין זיינער העררליכקייט.
- (יח) "ער וואנדט זיך צום פלעהען דער פֿערלאַססענען, פֿערוואַרף ניכט איהר געבעטה.
- (יט) "מאָן שרייב' עם פֿיר דיא נאָוועלט אויף, ראַם קינפֿטיג פֿאַלק דעם העררן לאַבפֿרייע.
- (כ) "ער שויעט פֿאַן זיינער היליגען האַהע,
- "פֿאַם היממעל בליקט דער הערר אויף ערדען,
- (כא) "ערהערט דאָ עכצען דער געפֿעסעלטען, מאַכט לאָ צום טאָדע פֿערדאַכטען."

7.

- (כב) זאָ ווירד דעם עוויגען רוהם אין ציון, זיין לאַב בעזונגען אין ירושלים,
- (כג) ווען פֿעלקער איינסט זיך זאַממעלן, אונד רייכע אייניג זינד דעם העררן צו דיגענען.
- (כד) (ערליעגט אויף דעם וועגע מיינע קראַפֿט, זינד מיינע טאָגע אַבעקירצט,
- (כה) זאָ פֿלעה איד: גאָטט! אַך נים טיך ניכט (אין מיינער טאָגע העלפֿטע וועג! עוויגיטען וועהרען דייע יאַהרע!

8.

- (ט) דער ערדבאַלל, דען הוא עהערעם געגרינדעט, דיא היממעל, דייער הענדע ווערק,
- (כז) זיא פֿערגעהען — דוא בלייבסט, פֿעראַלטען, וויא געוואַנד;
- דוא וועכסעלסט זיא, זיא וועכסעלן;
- (כח) דוא אַבער בלייבסט דערזעלבע, אונפֿערגענגליך דייע יאַהרע.
- (כט) קינדער דייער דיגענען, ווערדען נאָך דאָ לאַנד בעוויאָהענען, איהר זאַמען נאָך פֿאַר דיר געדייהען.

(י) צו בנה וגו', יעלה
 בנחמות מעלה מעלה עד
 כי יסיר ברוח קדשו איר
 ההלל שיסירו כל העמים
 לעת הזאת: (יח) הערע,
 עץ הגדל במדבר, ויסריל
 הס בגלו' נעזבי' ומחבולדי'
 בערער בערבה, (מדני'
 היד"ק): (יט) ועם נברא,
 זה הדורות הנולדים להנח
 אחר תבואע': (כא) לפחת,
 ממוסרותיהם בני תמוהר,
 המוכני' למות: (כב) לספֿר
 בציון, למ"ד הב ללת כלל"
 לכל כלי המשכן הנזרת
 בחבו' אור לנתיב' להר"ה,
 דהיינו אחר שפרט בנחוב'
 הקודמים כי בנה וגו' איר
 ההלל הזכר, יאמר עתה
 דרך כלל בן יסופר שה ה'
 בלין ותהלתו בירושלים
 צעת שיקצן וגו' זכרתיים
 הרב: (כד) ענה בדרך
 בחי, עוד ישוב מן הכלל
 על עצמו ואומר, אם שינה
 המענה זה הלא כוזב בדרך
 כשהגלני ממוחתי לז'
 מרחק, או טעם בדרך'
 המשך הזמן מן הכבוש עד
 הגאולה, וקצר ימי בעולו
 אשר העמים עלי באופן שיש
 לי לירא שלא אחיה עד קץ
 שבעים שנה ולא אראה
 בנחמות עמי, הנני אומר
 ומתפלל אל ה' אל תעלני
 בחי ימי, כי אם הוסיף לי
 בזמך אותו הכז אחר
 המציט ממני האויב, אחיה

ה' אשר בדור דורי' שנותיך, כדלעיל. א תעלני, ענין נחיה והפסק כמו בעלות גדיש בעתו, (כ"ג בן
 מלך) וכן תרגם הרב: (כה) בדוד דורים, בלתי נקבנים ונספרים, כלומר נלח ועד: (כו) לשנים,
 יוסיף לדבר בנחמות השם וקיומו לאמר הארץ אשר לפני יסדת והשמים מעשה ידך, שהם נראים
 חזקים ומוכקים, הנה גם המה יאבדו ואתה תעמוד עוד, כי הם נרכיבים לך ואין אתה נריך להם:
 (כו) המה יאבדו, אמר רד"ק וז"ל: יש מחכמי המחקר שאומרים שלעולם קץ וזמן שיחזור העולם
 לתבו ויבדו כמו שהי', ויש בנייהם מחלוקת בזמן עמידת העול' כמה הוא, ויש מהם שאומרים
 כילעולם אין קץ ותכלה אע"פ שהי' לו ראשית, ולדעת אלו יהי' פירוש הפסוק המה יאבדו אם
 תרבה, עד כהן לשונו, ויש לדעת שאין להביא ראיה כלל מאמרי המאורר לאמיתות אמרי החוקר
 כיכל אחד מהם לדרכו ולך, ודרכי המליטה ודרכי המחקר חזקים זו מזו מאד. כלבוש, שבוט
 האדם ומחליפו ואזר בן תחליפם ותשנם אם תרבה, (הנ"ל): (כח) ואחה, הוא תמיד איתו
 שהיית מעולם בלי שנוי כלל. ושנוחיד לא יתמי, ולכן בעשוני, שאף אם אני וכל הדור הזה לא
 יזכה לשוב אל הארץ, הנה בנינו ישבנו בארץ המנוחה, ורע עבדיך יכון לפניך לעת הקצת:

קג

הפלה חולה בעצמו וגם חסלה אחרים עליו.

(א) לְדָוִד

- בְּרַכֵּי נַפְשִׁי אֶת־יְהוָה
- וְכָל־קִרְבֵי אֶת־שֵׁם קְדֹשׁוֹ:
- (ג) בְּרַכֵּי נַפְשִׁי אֶת־יְהוָה
- וְאֶל־תְּשַׁכְּחֵי כָל־גְּמוּלוֹי:
- (ג) הַסֵּלַח לְכָל־עוֹנְכִי
- הַרְפֵּא לְכָל־תַּחֲלוּאֵיכִי:
- (ד) הַגּוֹאֵל מִשַּׁחַת חַיִּיכִי
- הַמַּעֲטֵר כִּי חֶסֶד וְרַחֲמִים:
- (ה) הַמְשַׁבֵּיעַ בְּטוֹב עֵדֶיךָ
- הַתְּחַדֵּשׁ כְּנֶשֶׁר נְעוּרַיִכִי:
- (ו) עֲשֵׂה צְדָקוֹת יְהוָה
- וּמִשְׁפָּטִים לְכָל־עֲשׂוּקִים:
- (ז) יוֹדִיעַ דְּרָכָיו לְמֹשֶׁה
- לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל עֲלִילוֹתָיו:
- (ח) רַחֲמִים וְחַנּוּן יְהוָה
- אֲרַךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד:
- (ט) לֹא־לִנְצַח יִרְיֶב וְלֹא לְעוֹלָם יִטּוֹר:

לא

עם השגת העדן בעולם הנשמות. נעורכי, מה שכתב הראב"ע כי הוא כמו צנות לעדה עלי שור (עיון בבאור), אין הראיה דומה כי שם נאמר שהכוונה כי על כל אחת ואחת ידבר לפי שיש בו יחיד ב' ; אולם מלת נעורים היא מהשמות אשר לא יתאחדו, ואולי בון במה שאמר שהוא כמו נשים לחמר כאשר יבוא גשיר אך צרכים ולא ביחיד האף שיש בלי ספק גם יחיד ממנו (אף שלא מלינו כ"א אשה) כן הוא במלת נעורים, וענינו תחדש כנשר כל אחת מנעורכי, וזה דחוק וגם ללא כורך, כי כבר בא ומי נדה לא זרק עליו (במדבר י"ט י"ג) ומים גם הוא שם צרכים כנודע. אך מה שכתב החכם המבאר שלדעת ר"מ הכהן החסרון לא יוכל להמנות כ"א בחסרון צי"ת בנעורכי ר"ל כי על ההתפעל לא יתכן פעול כלל, ולזה מן ההכרח לומר כי סקר הבי"ת והענין שהפס תחדש עם ימי נעורים.

קג (א) ברכי נפשי חמשי
 ברכי נפשי יש כאן
 כנגד חמשה עולמות שהאד'
 דר בהם כמו שאמרו רבותינו
 במסכת ברכות דר במעי
 אמו יונק משדי אמו וכן
 כלם: (ה) תחדש כנשר
 נעוריכי. כנשר הזה שמחדש
 כנפים ונול' משנה לשנה.
 ויש מדרש אגדה על מין נשר
 שנשמוקין חוזר לנערותו:
 (ו) יודיע דרכיו. מודיע
 דרכיו

המעמר

קג (ה) עדיך, לדעת
 החכם געועניום (נס'
 המלים ערך עדי) יהיה
 ענינו הזקנה והוא נגזר מן
 עד שהוראתו הנלחמיתתקשר
 היטיב עם החלק השני
 תחדש כנשר וגו' כי שלשה
 הפסוקים האלה ב ד ה
 נחלקו לשני חלקי מתאימי'
 על דרך סנה ומסובב,
 הסולח לכל עונכי, ועי"ז
 הוא רופא לכל תחלואיכי,
 כי אין יסורין בלא עון ואם
 יכופר העון גם המחלה
 תסור, הגואל משחת חייכי
 והוא כי יקח את נפשו מיד
 שאול, ועי"ז יעטרהו חסד
 ורחמים כי תשבון כלל שדי
 המשביע בטוב עדיך להוסי'
 לה כח ועלמה בימי זקנה
 ושיבה, ועי"ז תחדש כנשר
 נעוריכי. ומה שהזכיר תחלה
 חיי נלחמיתתקשר על ימי
 זקנתו, הוא לפי שרעיון
 הסולח לכל עונכי התרועע

תהלים קג

באור סה

קג

עבט איינעס קראנקען פיר זיך זעלבסט, אונד
איינעס אנדערען פיר איהן.

(א) פֿאַן דוד.

מיינע זעלע בענעדייע דען העררן,
אַלל מיין אינגערעס זיינען הייליגען נאָמען!

(ב) מיינע זעלע בענעדייע דען העררן!
פֿערגס ניכט אַללער זיינער וואָהלטהאַטען!

(ג) ער פֿערגיבט דיר אַללע דינע זינדען,
אונד היילט דינע קראַנקהייטען אַללע;

(ד) ערלאָזט פֿאַג אונטערנאַנג דיין לעבען,
קראַנט דרך מיט ליעבע, מיט באַרמחערציגקייט.

(ה) ער זעטטיגט דינען שמוק מיט זעליגקייט;
מאַכט, דאַס דוא דרך דעם אַדלער גלייך פֿעריינגסט.

(ו) ער שאַפֿט גערעכטיגקייט, דער עוויגע!
גערײַכט דען אונרעכט ליידענדען.

(ז) משה צייגט' ער זיינע וועגע,
דען זאָהנען ישראל'ס זיין טהון:

(ח) „אַללכאַרמחערציג איזט דער הערר, אַללגענדיג,
„לאַנגמיטהיג אונד פֿאַן גראַסער גיטע.“

(ט) ער ווירד ניכט אונאויִפהעריליך האַדערן,
ניכט עוויגליך נאַכטראַגען זיינען גראַלל;

ער

קג (א) ברכי נפשי

אמר הר"ם ז"ל

בספרו הנכבד ירושלים על
זה המזמור וז"ל: המזמור
הזה הוא רב הלמודים וגדול
העלילה בלב המשביל
המתבונן עליו ברוח מבינתו.
לדעתי חנרו המלך דוד על
ספור הכעז' הגדול והנורא
בתורתנו, כשהודיע הקב"ה
לנאמן ביתו את דרכי טובו
הגדול, ונתעורר על ידי
התבוננו בחסדי ה' ודרך
הגלות על עמו, לספר
את המאורע בדרך שירי,
ולתת שבח ותודה לה'
האופט נדקוב חסד, ולזה
התחיל המזמור בקול קורא
נפשו להעירה לזכרה
ותודה ואמר ברכי נפשי
וגו', הסולח לכל עונכי,
המעטרכי חסד ורחמים,
המשביע בטוב עדיך וגו',
יודיע דרכיו למשה וגו'.
וכל קרבי, כל מחשבותי:
(ב) שם קדשו, כנר הערנו
שמלת שם יפול תמיד על
מדותיו יתעלה, והם מוכן
ענין השיר כמו שזכרנו.
(ג) עונכי, וכן החלואיכי
ומזריהם בחוספת יו"ד
ללחות המנטא. הרופא
לכל החלואיכי, כפל ענין
הסולח לכל עונכי כי
העונות הם תחלואי הנפש:
(ד) משחח, שם המקרה,

ענינו השחת': (ה) עדיך, הנכון כמו שאמר הראב"ע שהנשמה היא עדי הגוף, והשנ"ה השניעה בטוב
שחלק לה חכמה שכל ותבונה וידיעת האמת והלדק. החדש כגשר נעוריכי, כמו שאמר רש"י
ז"ל: כנר הזה שמחדש כנפים ונוכה משנה לשנה, ע"כ, והטעם לפי שהנפש לא תמות לעולם
כי אם תחיה עדיעד, וכחב עוד וז"ל: ויש מ"א על מין נשר, שכשמוקין חוזר לנערותו, ע"כ,
והוא ידוע במשלי הקדמונים בשם (פֿעניקס), ואמרו חכמי התולדות שאינו נמלא כ"א בדמיון,
והאמת שהמזמור ישא משלו כפי השמע וכפי המקובל כאשר כבר העירו ע"ז לעיל (שירנ"ח),
במאמר שכלול תמס יהלוך, ומי' תתחדש לנסתרת כדעת ראב"ע שרבו נעורי' כמו נשים ובא
תתחדש בדרך ננות לעדה, או מטעם הפעל הקודם לשם, ולדעת ר' משה הכהן הוא חסר יו"ד
ומוסב על הנפש, ומסרון זה לא יוכל להמנות כי אם בחסרון ביה' נעוריכי: (ו) עשה צדקות,
בלומר וכן הוא מדתו תמיד, וכאשר הודיע הוא בעלמו דרכיו זו לעמו ע"י משה עבדו כשהעביר
בל טובו על פניו: (ז) יודיע דרכיו, מודיע דרכיו למשה (רש"י לשון הוה): (ט) כי לא לנשח
יריב, גם אם יעגוש המוטא לא יהי' זה באום אופן לעולמו עד, כי אם עד שיטהר הקוטא
מחמתו:

דרכיו למשה. (יד) זכור
כי עפר אנתנו. זכור הוא
ולא שכת שאנתנו עפר.
וידע שאנוש בחליר ימיו
וגו': (טז) רוח עברה בו
אס עברה חולי של מיתה:
(יט) משלה. מושלת:
זכור

באור

(י) לא כחטאינו עשה
לנו, כנר ראינו זה כמה
פעמים, או שכל הפעלים
האם לשון הוה הס וכתרגו'
הרב: (יא) גבר, מלשון
ויצרו המים, שעורו וירבו,
ולדעת הר"ם הוא לשון
שליטה, שחסדו שולט על
יראיו. ומד מן סבריא אמר
ענין גבר באן כמו גבה
בחלוק אסה"ר, והעד
ברחוק הרחיק, ואינו רחוק
כי לא הרחיק עדותו:
(יד) יצרנו, שם כלומר
ידע שילירתנו מעפל וא"א
להפסד מכל וכל מתאות
הגוף, (ר"ש בן מלך), וכן
אמר הר"ב "ע ילרנו
תולדתנו, וכ"ת הרב (אוג)
זערע בילדונג). זכור, תאר
פעול, ואמרו המדקדקים
שהטעם זכור לפניו, ויתכן
לומר שהוא מאותן הפעלי'
הנבני' כפעולי' והוראתיה'
כפעולים, כמו נלחם,
נשבע, ודומיהם, וזה מה
שקורין כלשון רומי (דעפון)
נענליו), והטעם לפי שיש
בהם משתי הבחינות, כאשר
יבין

- (י) לא כחטאינו עשה לנו
ולא כעונותינו גמל עלינו:
- (יא) כי כגבה שמים על הארץ
גבר חסדו על יראיו:
- (יב) כרחק מזרח ממערב
הרחיק ממנו את פשעינו:
- (יג) כרתם אב על בנים
רתם יהוה על יראיו:
- (יד) כי הוא ידע יצרנו
זכור כי עפר אנתנו:
- (טו) אנוש כחציר ימיו
כצייץ השדה בן יציץ:
- (טז) כי רוח עברה בו ואיננו
ולא יכירנו עוד מקומו:
- (יז) וחסד יהוה מעולם ועד עולם
על יראיו וצדקתו לבני בנים:
- (יח) לשמרי בריתו
ולזכרי פקדיו לעשותם:
- (יט) יהוה בשמים הכין כסאו
ומלכותו בכל משלה:
- (כ) ברכו יהוה מלאכיו
גברי כח עשי דברו
לשמע בקול דברו:
- (כא) ברכו יהוה כל צבאיו
משרתיו עשי רצונו:

תהלים קג

באור סט

(י) ער האַנדעלט ניכט מיט אונז נאך אונזערן זינדען, פֿערגילט אונז ניכט נאך אונזער מיססעטהאָט.

(יא) זאָ האָך דער היממעל איזט איבער דיא ערדע, וואַלטעט זיינע ליעבע איבער זיינע פֿערעהרער.

(יב) זאָ פֿערן דער מאָרגען איזט פֿאַם אַבענד, ענטפֿערנט ער אונזרע שולד פֿאַן אונז.

(יג) וויא פֿאַטער איהרער קינדער זיך ערבאַרמען, ערבאַרמט דער הערר זיך זיינער פֿערעהרער;

(יד) דען ער קעננט אונזערע בילדונג,

איזט איינגעדענק, דאַס וויר נור שטויב זינד.

(טו) דעם מענשען לעבען איזט וויא גראַץ;

ער בליהט דעם פֿעלדעם בלומע גלייך;

(טז) הויכט זיא איין ליפֿטען צן, זאָ איזט זיא הין,

אונד איהרע שטאַטטע קעננט זיא ניכט מעהר.

(יז) אַבער עוויגקייט הינדורך בלייבט גאַטטעם גיטע,

דענען, דיא איהן פֿירכטען, זיין וואַהלטהון קינדעסקינדערן,

(יח) ווען זיא האַלטען זיינען בונד,

געדענקען זיין געבאַטה, דאַרנאָך צו טהון.

(יט) דער הערר האַט זיינען טהראַן אים היממעל פֿעכטגען,

שטעללט,

אונד זיינע הערשאַפֿט וואַלטעט איבער אַללעם.

(כ) בענעדייעט דען העררן! איהר זיינע ענגעל!

העלדענקרעפֿטע, דיא איהר איהם געהאַרבעט!

פֿאַללשטרעקקעט, וואַס זיין וואַרט געביעהטעט!

(כא) בענעדייעט דען העררן! איהר זיינע העערע!

זיינע דיענער, דיא איהר זיינען וויללען טהוט!

בע.

יבין כל חוקר משכיל מענייניהם, וכן כאן בבחינה אח' הכת הזוהר הוא המועל והדברים הנזכרים הם הפעולים; אמנם בבחינה אחרת הדברים המעוררים הזכירה הם המזכירים וא"כ פועלים באמת, והנה הזכיר אשר נתעורר על ידם הוא הפועל, וכן הוא בלשון רומי (דעקוהדרטוס), וגם בל"א ל"א להורא' הזאת תיבה מיוחדת (חז"ט חיי"ט געדענק), ובקוהדרטוס נמנית המלה העברי' הזאת נטעות בין הלויים. כיעשר אנחנו, כי העלמות הם מוסדות הגוף והם קרות ויבשות כמתנות העפר, (הרא"ג"ע), והאמת כי כל הנשמים השייכים אל הארץ הזאת יסודם הראשון הוא העבר: (טו) אגוש וגו', כלומר גם זה יודע שימי אנוש מעטים: (טז) עברה בו, בל"ן השדה ותיבשנו, ועוד מעט ואיננו מכל וכל, עד שאפילו מקומו אשר עמד עליו לא ייכרו עוד, לפי שיתפרדו חלקיו וישתנו תאריהם לגמרי: (יז) וחסד, וי"ו לעורר על היפך הענין הקודם כאניש יכלה אצל חסד ה' לא יכלה, כי הוא שומר לדקרו ליריאי' חף אחר מותם וגד בני בנייהם, אס הם שומרים בריתו: (כ) גבורי כח, גבורים בכח, שיש להם כח רב לפעול פעולות גדולות. ולמתכונן בזה המין מהסמיכות יותרו ספקות רבות בדרכי הלשון. לשמע בקול דברו, אשר אס מזומני' לשמוע מה שיזכר, (הרד"ק). וראש"ע אס בני אדם שיקו מהשם

אס נעשות דברו, רק זה הוא שגור ומענוגם ותפארתם לשמוע בקול דברו, ע"כ, והיותו נכון שזה ענין הכרכה, כלומר בזה הכרכו אורו נשאו בקולו לעשות רצונו:

ר ש י

(כב) ברכו ה' כל מעשיו.
אשר הם ככל מקומות
שמזלתי שם:

קד (ב) עוט' אור. ברקיע
כשלמה: (ד) עושה
מלאכיו רוחות. עושה את
הרוחות

ה מעמר

קד (א) ברכי נפשי,
אמר הראב"ע לפי
הסברא גם זה המזמור
לדוד, כי תחלתו וסופו דומ'
לראשון (פי' שמתחיל וסיים
בברכו נפשי כשיר ק"ג
שלפניו); אולם כל אשר
יבקר בעין הבחינה יראה
כי השיר הזה נוטה ממליכות
דוד בשני דרכים, האחד
הוא (כאשר הערנו עליו
כבר במבוא לס' משלי) כי
דרך המלך שהתפעלויות
נפשו יתהפכו כמו רגע
מתכונה אל תכונה, ולכן
אין בכל שירי אסדרו שלימה
אך המה כמו פרקי כלי
הנלמדים יחדו ע"י כוונת
וקצורים והיו לאחד. וגם
בשיר הקודם יש בו ענינים
שונים זה מזה כאשר ישביל
המעייין. אלא שיר שלפניו
אחד הוא ככל חלקיו ולא
יתפרדו, ולספר פלאי
הבריאה היא הנקודה
אשר שם במרכו שירו,

ת ה ל י ם ק ג קד

(כג) ברכו יהוה כל מעשיו
בכל מקומות ממשתלתו
ברכי נפשי את יהוה:

קד

חלהת ה' בורא כל זון ומפרנס הכל.

(א) ברכי נפשי את יהוה
יהוה אלהי גדלת מאד
הוד והדר לבשת:
(ב) עטה אור כשלמה
נוטה שמים כיריעה:
(ג) המקרה במים עליותיו
השם עבים רכובו
המהלך על כנפי רוח:
(ד) עשה מלאכיו רוחות
משרתיו אש להט:
(ה) יסד ארץ על מכוניה
בלתמוט עולם ועד:

ח ה ם

ועליה יסובבו במחוגה כל עשתונותיו. והשנית הוא מה שהעיר הראב"ע עלמו בתחלת שיר ז'
שדרך דוד לדבר תמיד ממעמדו הפרטי וכן הוא בשיר ק"ג, ובשיר הזה אין בו מה שיוורה על
תכונת איש פרטי. גם יאהב המלך מליכות מוסרים, והמזורר הזה אך גבורות ה' ימלל ומסדו
יגיד, ורק המאמר האחרון יתמו חטאים. הוא מדרך המוסר, ולזה אני אומר כי משורר נכבד
אשר תיקן זה השיר, והמאסף חבר אותו לשיר ק"ג בעבור ההתדמות אשר ביניהם. אך בזה
לדקו דברי הראב"ע כי המליץ יספר מעשה בראשית כפי הסדר בתורתנו הקדושה, אך שרות
המליכה השיאהו לפעמים לרעיונים מתאימים המשולבים איש אל אחיו, ובאשר אנאך.

(ב) עטה אור, הוא מאמר הראשון יהי אור. נוטה שמים, הרקיע הנברא ביום ז' להבדיל
בין מים למים, ולכן אמר (ג) המקרה במים, והמה המים העליונים, ומזה בא להזכיר המים
אשר מתחת לרקיע, ולזה השם עבים רכובו, ועל ברכי הרעיון הזה נולד גם הליוור מן הרוח
אשר תחולל גשם, ומזה בא גם אל הברק הנוול אשר יתהוה באויר. (ה) יסד ארץ, כאשר
נראתה היבשה במאמר יקוו המים ביום השלישי.

תהלים קג קד

ע באור

(כג) בענעדייעט דען העררן! איהר זיינע ווערקע אללע!
 און אללען אָרטען זיינער העררשאַפֿט.
 בענעדייע מיינע זעעלע דען העררן!

קד

לְאֶפְסֵר יִזְוֹנֵי דַעַם וְוַעֲלַט שַׁעֲפָעַר אֹנֵד עֲרֵנְעָה
 רַעַר אֶלְלַעַר בַּעֲשַׁעֲפָעַר.

(כב) כל מעשיו בכל
 מקומו ממשלתו, כל
 מלא ונמלא כפי מקומו
 ומדרגתו אשר הוא עומד
 עליו בסולם השלימות יעיד
 על גדולת בוראו בלי חקר,
 וזה טעם מלא כל הארץ
 כבודו וטעם ברוך כבוד ה'
 ממקומו, לדעת החוקר
 השלם הרמב"מ ז"ל,
 דהיינו שזמם הנביא אחריו
 קול רעש גדול מהאזרחים
 ברוך כבוד ה' ממקומו של
 כל א' ממעשיו האזרחים
 במציאותם, והפירו' הזה
 עמוק מאד וראוי לזמרו
 ועל פיו נעתק המאמר הזה
 בל"א מאלופי התו' ר' דוד
 פ"ל נ"י בסדר התפלות.
 ברכי נפשי את ה', אף
 אתה ממקושך וכפי ביותך
 אשר חלק לך אלהים:

קד (א) ברכי נפשי את
 ה', כטעם שהנאנו
 בסוף המזמור הקודם,
 ויוליא עתה במחלט אל
 הפועל מה שאמר לעיל דרך
 כלל, כמו שהוא מפרט
 ואמר. הוד והדר לבשה,
 במעשה בראשית הנפלאות,
 וכמו שאמר הרד"ק ז"ל:
 כמו הלבוש לבוש מלכות
 יכירו אדם שאינו יודעו

- (א) מיינע זעעלע בענעדייע דען העררן!
 הערר, מין גאטט! דוא בזט זעהר העררליך,
 מאיעסטעט אונד שאנע דיין געזאנד.
- (ב) דער ליבט אוימהילט וויא איינען מאנטעל,
 דיא הימטעל שפאננט וויא איינען טעפפיד;
 דער זיינע זאללער וועלבט מיט וואססער,
 דער וואלקען מאכט צו זיינעם וואגען,
 אונד פֿעהרט אויף פֿייטטיגען דעם ווינדעם;
- (ג) דער ווינדע ניממט צו זיינען באַטהען,
 צו זיינען דיענערן פֿייערפֿלאַממען;
- (ד) ער האַט דען ערדבאַלל אויף זיך זעלבסט געגרינדעט,
 דאַס ער אין עוויגקייט ניכט וואַנקע.

דיא

כי הוא מלך, כן מהדרת פעולת האב"ה יכיר האנוש עולם כבודו, שאי אפשר להכירו מפאת
 עצמותו: (ב) עוטה אור כישלמה, ד"מ על הרקיע המלא מכווכים מאירים: (ג) המקרה,
 העבים הם עליומיו והם כמו קרוי על הארץ, (הרד"ק). השם עבים רבובו, כי באמרו וברלונו
 העבים רלים כמו הנהמה ברשות הרוכב עליה, וכן המהלך על כנפי רוח, בעבור מהירות דקות
 הרוח שידחק העבים אל הפאה הוא כאלו מהלך על כנפיו (הנ"ל), או שהטעם בעבור ירידתו
 בענן וערפל ונקולות וברקים: (ד) עושה, רוחות למלאכיו וברקים למארתיו לענוש או להטיב,
 כי אין דבר במקרה אלא הכל בנווני המנוון, (מדברי הנ"ל): (ה) יסד ארץ, אחר שהזכיר
 הדברים הנחמדים באויר יזכור הארץ והמים, ואמר על מכוניה כי היא תולה באויר על בלימה
 בהיו' שה' נטה ביסודה נח המשיך כל חלקיה אל הנקודה האמצעי, אחרי שנתן לה מתכונה
 עגולה ככדור, וזה ג"כ חלק כל הגשמים השייכים לה שימשנו כלם אל מרכז הארץ, ונכח הזה
 יעמדו על פניה ולא יפרדו ממנה מכל נד, נידוע לחכמי התולדות. ויפה אמר הרד"ק ז"ל: כי
 אם תמוט לאחד מן ששה הכדדים תעלה והאל נתן בטבעה לירד ולא לעלות ע"כ, כי כל מה שהוא
 יותר קרוב אל מרכז הארץ זהו שאנו קורין בהסכמה תחת או מטה, ולהיפך מה שהוא יותר רחוק
 ממנו אנו קורין מעלה:

- (ו) הַהוֹם כְּלָבוֹשׁ כְּסִיתוֹ
עַל-הָהָרִים יַעֲמְדוּ-מַיִם:
- (ז) מִן-גֵּעְרַתְךָ יִנוֹסוּן
מִן-קוֹל רַעְמָה יַחֲפוּזוּן:
- (ח) יַעֲלוּ הָרִים יִרְדּוּ בְקַעֲוֹת
אֶל-מְקוֹם זֶה וַיִּסְדַּת לָהֶם:
- (ט) גְּבוּל-שְׂמֵחַת בְּלִי-יַעֲבִירוּן
בְּלִי-יִשְׁבוּן לְכַסּוֹת הָאָרֶץ:
- (י) הַמְשַׁלַּח מֵעֵינָיִם בְּנִתְחִים
בֵּין הָהָרִים יִהְלִכּוּן:
- (יא) יִשְׁקוּ כָּל-חֵיתוֹ שָׂדֵי
יִשְׁבְּרוּ פָרָאִים צְמָאִם:
- (יב) עֲלִיהֶם עוֹף-הַשָּׁמַיִם יִשְׁכּוּן
מִבֵּין עַפְאִיִם יִתְנַוּ קוֹל:
- (יג) מִשְׁקַה הָרִים מֵעַל-זוֹתוֹ
מִפְרֵי מַעֲשֵׂיךָ תִּשְׁבַּע הָאָרֶץ:

הרוחות שלוחיו: (ו) תהום כלבוש כסיתו. זהו דוגמת האמור במקום אחר (איוב ל"ח) בשומי ענן לבוש וגו': תהום. הוא היס: על הרים יעמדו. מי אוקיינוס גבוה מכל העולם עומד על ההרים. וכן הוא אומר (עמוס ה' ט') הקורא למי היס וישפנס על פני הארץ אין שכינה אלא מלמעלה למטה: (ז) מן גערתך ינוסון. כשאתה (בראשית א') יקו המים ושאותו הקול יחפזון ונקו אל מקום אשר יסדת להם: (ט) גבול שמת להם. החול אשר סביב שפתו: (יב) עליהם עוף השמים ישכון. על המעינו': מבין עפאים. ענפי אילנות וכן (דניאל ד') עפיה שפיר: מלמית

ב א ו ר

(ו) תהום, י"א שהוא בנוי אל הארץ ערס שהלמיתה מלשון תהו, או מטעם הרמב"ן בתורה כל עוד שהיתה מכוסה במים, ושם תהום לשון זכר כדכתיב תהום אמר לא בני היא,

ונאלו אמר הכתוב אמנם הארץ אזכרתי היתה תהום כי כלבוש כסיתו, במים אשר אזף על הרים עמדו. ויש אומרים שהוא שם לרבו המים בכלל. וכוני כסיתו על הארץ והענין כסיתו בתהום כלבוש, ובי"ח השמש נחמר כדרכה לפעמים. אמנם נעבור הה"א הידועה אמר מד מן חכריא שטעמו הפוך כלבוש תהום, והענין כמו והנבואה עודד הנביא, כלומר באותו הלבוש שהוא לבוש תהום דהיינו קרקע היס, כן כסיתו את כל כדור הארץ אשר, כי אף על הרים עמדו מים. יעמדו, וכן כל העתידים הנאים כלם לשון הוה הם: (ז) מן גערתך ינוסון, דבור יקו המים, אך נעבור הכפל יתכן לומר שהיה בקבלה אצל המשורר שנעת שיקו המים הרעים ה' בקולות ובקרים: (ח) יעלו הרים ירדו בקעות, אמר חכם אחד מהמעתיקים שהכונה על פני הארץ

ה מ ע מ ר

(ו ז ח) כוונת שלשה הפסוקים האלה לדעתי כן הוא, אמר תהום כלבוש כסיתו כלומר כסית את התהום (מי היס) כמו בכסות שלא יעלה עוד, וכן תרגם יידי מהרמ"ל נ"י (דיו טיעו פ"ע היללעסט דוה ויז חין געוואנד), וספר על חיה אופן היתה זאת, כי המים אשר על ההרים עמדו, מן גערתך ינוסון וגו', ועי' המים אשר עלו הרים ירדו עתה בקצות אל מקום זה וגו'. (י) המשלח, כיון שאמר שהמים הלכו אל היס הזכיר גם שמשם המה שבים ללכת, ומדי דברו ממעינות ונחלים יעלו על רעיוניו גם ברכות הטובות אשר ישפיעו לנו (עד פסוק י"ד).

ת ה ל י ם ק ד

ב א ו ר ע א

(י) דיא טיעפען דעקטעסט דוא וויא מיט געוואנד, אונד אויף דען בערגען שטעהט געוועכסער.

(ז) דאן פלאה'ס פאר דיינעם דראהען, בעכטע הין, פאר דיינער דאננערשקימומע,

(ז) הוב זיך אין בערגע, זאנק אין טהאלער, דעם ארטע צו, דען דוא בעשיעדעסט;

(ט) ניע איבערשרייטעט עם פאן דיר געזעטצטע גרענצען, ניע קעהרט'ס צוריק, דאן ערדרייך צו בעדעקקען;

(י) דוא ליעסעסט קוועללען זיך אין באב' ערגעסען, זיא פליעסען צווישען בערגען פארט,

(יא) טרענקען אללעם ווילה דעם פעלדעם, ואלדעזעל לעשען איהרען דורשט;

(יב) דער ליפטע פעגעל איבער איהנען, זינגען אונטערם לויב הערפאר.

(יג) דיא בערגע וועססערסט דוא אויס דיינען זאללערן, פרוכט, דיא דוא שאפסט, זעטטיגט דאן לאנד; דוא

האין עלמה, ושנאותי הזמן לזה השם ב"ה ג"כ שיעלו הרים משטח הארץ ומעלה וירדו בקעות משטח הארץ ומטה, כדי שיובלי המים עי"ז לרדת אל המקו' המכויין והוא א"כ מאמר מוסגר, ומלת יחסון נמשכ' אל מקום זה יסדת להם. אבל היותר נראה שהכוונה ג"כ על המים שהם נסו מכל לז ועלו הרים וירדו בקעות עד צואס אל המקום הנקבע להם: (ט) גבול שמח, להם, זהו הגול אשר על שפת הים אשר לא יעבורון כדי שלא ישובו לכסות הארץ, כן הוא השעור לדעת המפרשים; אמנם לפי תרגום הרב טעם הכתוב בענין החלטה, כלומר גבול אשר שמת למקום הזה לא יעבורון עוד ולא ישובון לכסות הארץ, כמו שהי מתחלה, וזה טעם ישובון, (הרד"ק): (י) המשלח מעינים בנחלים, אמנם לא כל המים הרחיק מן

היבשה, כי זה יהיה נגד תקון הישוב אשר אליו כיוון באסיפת המים אל מקום אחד ותראה היבשה, אבל השאיר מים מחוקים הנובעים במעינות שונות ויורדים בנחלים ממקום למקום לזורך הנחלים ובעלי המים. בין הרים יהלכון, ידוע שכל הנחלים יורדים ממקום גבוה למקום נמוך, ושהילייע אשר המים הולכים עליו הוא עמוק בין שתי כפרות ארצות גבוהות הנמשכת מול שני לדיהן, (ועיין במאסף לחדש מרחשון תקמ"ח): (יא) ישברו פראים צמאה, ע"ד שבר רעבון בתיב' (בראש' מ"ב) כי כמו שהאכילה משברת הרעב בן השתיה משברת הלמא, והשעור ישברו בהם או ישברו גם למאס. פראים, מדרך המליצים להביא לפעמים הפרט במקום הנלל, או אחר הנלל, לפי שיקל לזייר אותו בכת הדמיון יותר מן הכלל שאינו נמלא כי אם בהפסטה, והפרט הוא נמחלט. ומד מן חבירא אמר טעם זכירת זה המין לפי שהם חס מאד בטבעם והלמאין מלוי בהם לרוב. וחכס א' מהמעתיקים הביא טעם אחר, ואמר כי מדרך הפראים במדברות שילכו לעת ערב עד רים עדרי' אל מקום מעינות מים לשתות שם, ואז ילכו הולכי ליה אחריהם אשר לא ידעו מקום אלו המעינות לשבר גם למאס: (יב) עליהם, על הנחלים, כמו ועליו מטה מנשה, והטעם על האילנות העומדות אלליהם: עפאים, עלי העץ, כמו ועפיה שפיר (דניאל ד') והנפרד עפי, ע"ד הרבוי מן צבי צבאים, ומן חלי חלאים. יחנו קול, מרננים ומזמרים: (יג) משקה הרים מעליוחיו, אחר שזכר המים הנלכדין לשת' זכר גם אותן הנלכדין לאכילה, זה המטר, וזכר ההרים לפי שהאדים ימשכו נגד ההרים, כידוע לחכמי התולדות ושם יתקבלו הצבים ויאחזו בהם עד שיגשר אותן. הרוח מן ההר וישאס משם והלחה עד המקום שיריקו את גשמיים, גם יש שיקבלו מי המטר בראש ההרים, ומשם ירדו וישקו גם הבקעות, ובאופן זה תשבע כל הארץ, כלומר כל יושבי' מפרי אשר הי' מעשיך, כי אתה בראת הזרע מאין, ונטעת בו כח הנמיסה והגדול:

(יד) מצמיח הציר ולבהמה
 ועשב לעבדת האדם
 להוציא להם מן הארץ
 (טו) ויין וישמה לבב-אנוש
 להצהיל פנים משמן
 ולהם לבב-אנוש יסעד:
 (טז) ישבעו עצי יהוה
 ארזי לבנון אשר נמטע:
 (יז) אשר-שם צפרים יקננו
 תסידה ברושים ביתה:
 (יח) הרים הגבהים ליעלים
 סלעים מחסה רשפנים:
 (יט) עשה ירח למועדים
 שמש ידע מבואו:
 (כ) תשת-השן ויהי לילה
 בן-תלמוש כל קיתו יער:

(יד) מלמית חליר וגומר.
 (טו) ויין אשר ישמח לבב
 אנוש גם אותו יוליח מן
 הארץ: ושמן. להצהיל בו
 פנים: ולזה. אשר לבב
 אנוש יסעד: (טז) עלי-ה'
 בנן עדן: (יז) צפרים
 יקננו. ישראל ישנו שם:
 יקננו. לשון קן כסור:
 (יח) הרים הגבהים. ברא
 ליעלים: מחסה. כל לשון
 מיסה לשון כל ומחבא
 שאדם מתכסה שם מן
 הזרם ומן המטר (אבר"י
 בלע"ז: (יט) למועדים.
 למוות בו זמנים ורגלים:
 שמש ידע מבואו. אבל ירח
 לא ידע מבואו פעמים שא
 בארובה פעמי' שא בקלר'
 (כ) תשת חשך ויהי לילה.
 בכל יום אתה מחשך ומערב
 את השמש והיה לילה ובו
 תרמוש כל קיתו יער:
 תזרח

באור

(יד) מצמיח, מיני מזונות
 מתחלפי' זה מזה במזגים
 מיוחדים ומספיקים למינו
 צעלי חיים מתחלפים,
 (סזורנו), כמו חליר
 לבהמה. ועשב, מזדיע

הכפירים

הש"ן רפה

זרע, זה הדגן. לעבודת האדם, אמרו המפרשים שעורו ע"י עבודת האדם, אמנם אמת טעם יחס
 הלש"ד, שהשם ברוך הוא מחבר כח ההלמחה אל פעולות האדם החרישה והזריעה,
 להוליח ע"י ההרכב הזאת מזונות מן הארץ, וכן תרגם הרב. והרב אבן יחיאל אמר מלמית
 חליר לבהמה וגם עשב כדי שיהיו אלו מוכנים לעבודת האדם לחרוש וכל שאר העבודות הלרזכות
 להוליח לחם מן הארץ, ואולי קרוב לומר טעם לעבודת האדם לתשמיש האדם (לזן געבדויך
 דעם וענטען), כלומר שישמש בו לאכילה, וכן מצינו מדי העבודה למלאכה (שמות ל"ו)
 כלומר הביאו יותר ממה שהיו יכולים להשתמש בו למלאכה, וכן תרגם הרמב"ם מן שם:
 (טו) ויין, אשר ישמח לבב אנוש גם זה אנה בטיבו הגדול להוליח ושינהיל גם פניו משמן

המער

(יד) מצמיח, עתה שב לסדרי בראשית והוא כנגד מאמר תדשא הארץ וגו', וברעיון הזה
 התרועע השתכלות בטוב, אשר יסתעף לנו מפרי ולמח האלמה (עד פסוק י"ט). (יח) הרים
 הגבוהים, לדעתי הכוונה שגם היעלים נהרזו עזו והשפנים בשעימי הסלעים ימלאו שם מחיתם
 מלמתי האלמה. מחסה, כל לשון מחסה לשון כל וכו' אבר"י בלע"ז abri; (טו), שדך,
 חבדחך געגען דען טעדויכען אוינפלוס דער וויטטערונג) וברוב ספרים ישנים כתוב אבריאמ"ט
 וזהו מלה נושנת ועיין לעיל י"ח ג'. (ד"ה). (יט) עשה ירח, נגד מאמר יהי מאורות ביום
 רביעי, וברוך בנות מליכתו השליב גם בריאת שני ימים אחרונים כי בו תרמוש כל קיתו יער
 וגו' נגד יום חמישי, ויחל אדם לפעלו נגד יום הששי.

- (ד) דוא לעססעכט גראז דעם פֿיעהע וואַלסען, אונד זאאט דורך מענשען-ארבייט אויס דעם ערדרייך שפייזע צו ערציעהען;
- (טו) אויך וויין, דער פֿרעהליך מאַכט דעם מענשען הערץ, אונד אַהל, דאָז ויין געזכט ערהיטערט, דאָ בראַך דעם הערצענס קרעפֿטע נעהרט.
- (טז) זאָפֿטפֿאַלל שטעהען דעם עוויגען ביימע, לבנון'ס צעדערן, דיא ער זעלבסט געפֿלאַנצט,
- (יז) דאָס זיך דאָז פֿעדערווילד דאָרט ניסטע, אויף טאַננען ויין געהיין דער שטאַך זיך בויע.
- (יח) האָהע בערגע זינד פֿיר געמוזען, שטיינקליפֿטע צופֿלובֿט פֿיר קאַנינבֿען.
- (יט) ער שוף דען מאַנד, דיא צייטען איינצוטהיילען, דיא זאַננע, דיא-דאָז ציעל קעננט איהרער באַהן;
- (כ) ברינגט פֿינסטערנים — עם ווירד נאַכט — דאָ שווערמט געווילד אומהער.

אשר הוליא גם כן מן הארץ, ע"ד דשנת נשמן ראשי (לעיל כ"ג), וכמו שזכרנו שם. וחנם אחד מן המעתיקים חזר אלו ב' המאמרים, ואמר שהיין ישמח לבב אנוש ויבהיל פניו ע"י השמחה הזאת יותר מע"י סיבת שמן טוב. אבל הנכון הוא כמו שאמר הרד"ק ז"ל, שזוכר ג' עיקרי זכרות האדמה, דגן תירוש ויבנה. ולחם לבב אנוש יסעד, כדולמעט הכפל שלא לכורך אמר הרד"ק, שטעם לחם דלעיל הוא שם הכלל לכל מאכל, וטעם לחם דכאן הוא שם הפרט הנשא אה"כ ממנו (בדרך הלשון לפעמי') על הפת שהוא תמיד למאכל אדם, ואינו סועד הלב

נאך

כמוהו, וכן תרגום גם הרב הראשון בתיבת (טפיוזע), והנ' בתיבת (ברחך), אלא שהוא השלים הטעם עוד יותר ע"י מלת (דח) שהוסיף בתרגומו לאמר שנהיות כי הלחם לנד כבר סועד לב האדם ועליו יחיה, מ"מ נתן לו עוד דברים אחרים שאינם לנירך כלל, כ"א להתענוג ולהתעדן בהן כמו יין ושמן, וזה לעד על גודל חסדו וטובו וזהו שמהת ברוחיו: (טז) ישבעו, מהמטר שזכר למעלה ישבעו עלי לבנון שהם עומדים בליחותם דשנים ורעננים, ובתרגום הרב. עצי ה', הם עלי היער, וסמכם אל ה' כי דעתו על העצים הרמים והנשאים, וכן דרך הכתוב לסמוך אל האל הדבר הגדול והעלום כמו כהררי אל שלהבת יה מאפליה ודומיהם, או אפשר בסמיכות עלי ה' לפי שאין כלמיתתם וגדולתם תפישת ידי אדם, ולפי שזכר למעלה העשב והעצים שגדלים עם עבודת האדם, זכר אלה שאין בהם עבודת האדם אלא רלון האל יתברך לבדו שנתן בטבע האדמה להוליאם, לפיכך אמר עלי ה'. וכן ארזי לבנון אשר נטע, (ר"ש בן מלך). ארזי לבנון, אמר הרד"ק ח"ל: זכר הארזים בפרט לפי שארז הוא הגבוה מכל עלי היער, ואפשר שהטעם מסבה הא' שזכרנו לעיל (פ' י"א). אשר נטע, מטעם שזכרנו, ואפשר שירמוז בזה על גבהם ותקפם הם העצים הראשונים אשר ברא ה' ועומדים שם מששת ימי בראשית וגדלו תמיד מאז ועד עתה, ותרגום הרב (דיא ער זעלבסט געפֿלאַנצט) נוטה לכאן ולכאן: (יז) אשר שם צפרי' יקננו, הנה מלבד התכלית והשלמות שיש להם בפני עצמן, יש עוד בתוכם תכלית לסוג אחר המעולה מהם, כי שם נגזעם ונענפיהם יקנוו הלפרים, כמו החסודה אשר ביתה כלומר קנה הוא בעלי ברושים מין ארו גבוה מאד, וטעם אשר לדעת הר"מ בטעם אשר לא ישמע דלעיל (שיר כ"ח). וכן כוה עליה אשר לא תגיד (אסתד ב') ותרגומו כל"א (דחט, דחטיט) ויתכן ג"כ כמשמעו. חסודה ברושים ביהה, פרט אחר הכלל, כמו שהערנו לעיל (פ' י"א): (יח) הדיום הגבוהים ליעלים, כיון שזכר מדור העופות זוכר גם מדור איזה חיות, שהמליא דברים רבים ומתחלפים מאד לתועלת כמה מיני ז"ח הרבים מאד בתלופיהם: (יט) עשה ירח למועדים, מפרשים רבים אמרו כי השם עשה הירח נעבור קביעת מועדי ה', ואין זה מטעם המזמור רק יספר מעשה בראשית, ופי' עשה ירח למועדים כי אחר התחברו עם השמש מועדים ידועים בסוף כל חדש יתחדש הירח וכפי תוספות אורו ומסורו יתחדשו דברים בארץ, כמו הוספת ומעוט המים זימים ונחלים (עבבע אונד פֿלוטה) בלע"ו, וכפי נטות השמש בלפון או בדרום יתחדשו שנים בכל מקומו היישוב, כארבעת עתי השנה, וארכיכות או קצור היום (מדנדי ראב"ע), ושעור הכתוב שעשה למועדים ירח גם שמש אשר הוא ידע מבואו, כי לפי שנושא רלון בוראו בזרימתו ונשקיעתו בלי תוספת או גרעין, כ"א כפי הראוי לתכלית הידוע, נראה באלו יש בו דעת: (כ) חשח חשך, ע"י שקיעתה: ויחי לילה, כדי שיהיה זמן מיוחד למרמם החיות:

תהלים קד

באור עג

(כא) נאך רויבע בריללען יונגע לעווען,

פֿערלאַנגען שפּיזע פֿאַן דער גאַטטהייט.

(כב) דאָ זאָנע ערשיינט — זיא העבען זיך דאָפֿאַן,

אונד לאַגערן זיך אין איהרע האַהלען.

(כג) דאָן געהט דער מענש צו זיינער אַרבייט,

צו זיינעם טאַגעווערק, ביז אַבענד.

(כד) וויא גראָס, וויא פֿיעל זינד דייע ווערקע, הערר!

אַללע האַסט דוא זיא מיט וויזהייט אַנגעאַרדנעט,

דיא ערד' איזט פֿאַלל פֿאַן דייען גיטערן.

(כה) יענעס וועלטמעער — גראָס אונד ווייט אומפֿאַססענד,

דאָ וויממעלט'ס אַהנע צאָהל פֿאַן לעבען,

פֿאַן טהיערען, גראָס אונד קליין.

(כו) דאָ וואַנדעלן שיפֿפֿע, וועבט דאָ אונגעהייער.

דאָן דוא שוֹפֿסט, דאַרין צו שערצען.

(כז) אַללעס האַפֿט אויף דיך, ערוואַרטעט,

דאַס דוא איהם שפּיזע געבעסט אין דער צייט.

(כח) דוא גיבסט, זיא זאַטמעלן; עפֿאַנעסט דייע האַנד,

זאָ ווערדען זיא מיט גוט געזעטטיגט.

(כט) דוא ווענדעסט וועג דיין אַנגעזיכט — זיא שווינדען,

ניממסט איהרען אַדעס הין, אונד זיא פֿערגעהען

אין איהרען פֿאַריגען שטייב צוריק.

(ל) דוא זענדעסט דייען אַדעס אויס, זיא ענטשטעהען,

זאָ פֿעריינגסט דוא וויערער דיא געשטאַלט דער ערדע.

* * *

(לא) עזיג וועהרט דעס עוויגען רוהם!

אַן זיינען ווערקען האַט ער וואַהלגעפֿאַללען.

ער

(כא) לטרה, למ"ד
התכלית, וכן נראה שתכלית
שאותם לנקז מאל חבלם:
(כב) יאספין, נאלו הם
נאספים בע"כחל מעונתם
כי האל נטע בטבעם הייסה
מפני האור, כד"ל יזיקו
לחדם היולא אז לשצלו,
זכיון שהעלם על רעיונו
הסכמה העלומה הזאת
היודעת לכוון ולתקומה
דברים מתחלפים לתכלית
אחד דהיינו שלמות הארץ
ומלוכה, כלי שיתעבדו זו
את זו בטבעותם המתנגדת,
קרא בהתפעלות נפשי:
(כד) מה רבו, מה גדלו
מעשיך, או פירוש רבו
במספר, (הרד"ק). והאמת
שהמלה תכלול או ב'פענוני'
יחד, וכן תרגם הרב. כלם
בהבמה עשיה, ולא יוכל
אם מתעקש לחזר שהיה
תכלית כלם הנראה נופל
במקרה, אבל יתחייב כי
עשית כלם בהבמה מכוונת
אל התכלי המסוּרס מהם,
(הספורנו). מלאה הארץ
קנייך, כי אין בארץ מקום
ריק שלא יראה בו מעשה
האל. וטעם קנייך בטעם
קונה שמים וארץ, (הרד"ק):
(כה) זה הים, אחר שזכר
הארץ דרך כלל וזכר נגדו
הים שצלה ברעיונו, וכן

אמר זה הים כלו הוא בפניו ורומז אליו בחלצו. ורחב ידים, רחב מקום, מטעם ויד
תהיה לך: (כו) לשחק בו, ניס שזכר, כי מדרך הלוייתן שיאסוף מים רב בנחיריו ויזקקו לחזי
כן בנובה החויר, כמו אלו הנארות בנגות ופרדסים הנעשים לשחוק על ידי מלאכת מחשבות,
וורקין את מימיהם למעלה באויר גבוה מאד, ויכווה נל"א (שפרינג - ברוגנען): (כט) יבהלון,
יאבדו סתאוס. הובף רוחם, כמו תאסוף אלא שזא על משקל הנחיס כמו האבד והא' נבלעת
כדרכה לפעמים, והענין כמו ויאסף אל עמו: ואל עפרם ישובון, מה שהיו מתחלה, כי נופת
נעלי חיים נתהווים מהזרע והזרע מהשזון, והשזון מהלמחי', והלמחי' מהעפר, וכשהם מתים שנים
ונעשים עפר, וכן חוזית תלילה תמיד בעולם: (ל) השלח רוחך, ע"ל ויפח בחפיו נשמת
רוח חיים. יבראון, אחרים תמורתם, כי ימותו אלה ויולדו אחרים תחתיהם. וכן כתיב דור
הולך ודור בא, כי הכללים עומדים והפרטים אובדים, ואמר ותחדש בני אדם על הנולדים שיבואו
חדשים לעולם. (הרד"ק): (לא) יהי כבוד ה' בעולם, אחר שהשלים בספור סדרי בראשית
שהוא כבודו של השם ב"ה, כדכתיב כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו, אחר שהא הכבוד הזה
לעולם ולא ישחית ה' את עולמו, כי הוא שמת במעשיו ורוכה בהם:

המביט

ר ש י

בתחית המתים: (לב) יגע
בהרי ויעשו. כמו שפורש
בסיני (שמות י"ט) והר סיני
עשן כולו: (לג) בעודי.
כמו בעודנו חי (דברים
ל"א): (לה) יתמו טעמי.
טועמים:

קה (א) עלילותיו.
מעלליו: (ג) התהללו
בשם קדשו. התקארו במעוז
שם קדשו שיש להם פטרון
כמוהו. התהללו פורוונטין
ו"ג

ב א ו ר

(לב) המביט לארץ וחרעד
כלומר אף ע"פ שלפעמים
מביט אל הארץ בפנים
זועפות וחרעד, רהינו ע"י
הרעש מתחת לארץ, וזה
שאמר יגע בהרים ויעשו
מאז להבה שורקין מתוכן
מ"מ הוא הזכיר וגו' הוא
ישמע במעזיו, ואף הברה
הזאת אינה כי אם לטובת
הכללי כידוע לחכמי
התולדות: (לג) אשירה,
אחר התבוננות כל זה אמר
לכן אשירה תמיד לה' כי
אנכי אשמח בו, ואמר
יערב עליו שיתי הנא בתוכי
הוא דרך תפלה, הלוואי
שיערב! ודינו כמאמר
מיסגר. בעודי, פעל,
מלשון קמנו ונתעודד:
(לד) אנכי אשמח, כפילת
הכנוי לעורר על ההיפך,
כי יש אחרים שאינם שמים
בה'

ת ה ל י ם ק ד ק ה

(לב) המביט לארץ וחרעד

יגע בהרים ויעשונו:

(לג) אשירה ליהוה בתי

אזמרה לאלתי בעודי:

(לד) יערב עליו שיתי

אנכי אשמח ביהוה:

(לה) יתמו השמים מן הארץ

ורשעים עוד אינם

ברכינפשי את יהוה קללו יהוה:

ק ה

רוב המאורעות אשר קרו לאברהם לשבטים ולאבותינו במצרים
ובמדבר עד בואם אל ארץ ישראל.

(א) הודו ליהוה קראו בשמו

הודיעו בעמים עלילותיו:

(ב) שירו לו זמרו וכו'

שירו בכל נפלאותיו:

(ג) התהללו בשם קדשו

ישמח לב מבקשי יהוה:

(ד) דרשו יהוה ועזו

בקשו פניו תמיד:

ה מ ע מ ר

קה (א) הודו, כתב הראב"ע: דבר דוד לישראל בנשאת הארון, כי כן כתוב ע"כ, כוונתו על
ע"ו פסוקים הראשונים מזה השיר, אשר באו כבר בד"ה (א' ע"ו), אולם כל אשר
ישם עין על דרך המליצה בכל הפסוקים מפסוק ע"ו בשיר הזה עד חומו, וככל שיר הנא במעט
עיון יראה כי רוח אחר ביותר עוז לנשה את המשורר. ולזה לדקו דברי החכם המנאר כי לא מירי
דוד השיר הזה לנו, והנכון שהמחבר שם אך ע"ו הפסוקים האלה (אשר כבר נודעו למלחמים
בשיר מימי דוד) בתחלת שירו לפתיחה באשר עוד היום מדרך המקברים לשום בראשית חבורם
ולפעמים

תהלים קד קה

באור ער

- (לג) ער שויעט דיא ערדע אן — זיא בעכט, בעריהרט געבירגע — זיא פֿעררויבען!
- (לג) מיין לעבענלאנג ווילל איך דעם העררן זינגען, מיינעם גאטטע, ווילל איך דא ביו, טאגען.
- (לד) [אָ מעכט' איהם מיין געדיכט געפֿאללען!] איך פֿרייע מיך נור מיינעם העררן,
- (לה) דאס זיא פֿערגינגען פֿאן דער ערד, דיא זינדער, דאס גאטטעסלינגער ניכט מעהר זייען!
- מיינע זעלע בענעדייע דען העררן! הללויה!

קה

דיא בעגעבענהייטען זייט אברהם'ס צייטען ביז צום אויסצוגע אויס מצרים, דער רייוע אי דער נויסטע, אונד דער אנקונפט אין ארץ ישראל.

- (א) דאנקט דעם העררן! פֿערקינדעט זינגען נאמען! מאכט דען פֿעלקערן זינע טהאטען קונד!
- (ב) זינגט! ריהרט איהם זאיטענשפיעל! אונטערהאלטעט אייך פֿאן זינגען וואונדערן!
- (ג) ריהמט אייך זינעם הייליגען נאמענס, דאס זיך דאז הערץ דער גאטטעס פֿערעהרער פֿרייע!
- (ד) זוכט דען העררן, זוכט זינגען שוטץ! פֿלעהעט פֿאָר זינעם אנגעזיכטע אונאויפֿהערליך; דענקט

זה' ובעלמו ואדרבה מכל' תקון העול' ויפיו במעשה' הרעים, ומי יתן שיתמו הזמאים האלה! (לה) חטאים, נפת"ח הז' ועי"ת דגושה שס מואר לזמאים על משקל גנבים, וכן הכפל ורשעים עוד אי.ס. אמנס דבית הודר' מאיר זכורה לטובה קראה המלה הזאת נחטף ח"ת ונטי"ת רפוי', ואמרה שאינו מן הראוי לקלל אפילו הרשעים, אך יש להתפלל על מניעת העבירות, ושעור הכתוב לדעתה, יתמו חטאים (עבירות) מן הארץ, ורשעים עוד אינם ממילא ועליה נאמר סיה פתחה נחמה וחורת חסד על לשונה. ברכי, כדי להסיר ממחשבותי הרעיון המר הזה מעוותי הרשעים, חזר לאמר דרך כלל ברכי נפשי את ה', כלומר אין לך כי אם לברך אותו, ועל בטול השלימות בטח עליו והוא יעשה, כי הוא יתקן כל מעוות ויטלים כל חסרון.

הללויה, מלה אחת במסור', וקבעוה לשם אלו המזמורים שזכרם הלל ושבת לה', ובאה בסיף השיר כמו למנחם בנגינותי דחנקוק, ויש שכתב בתחל' המזמור' ויש שכתב לפניו ולאחריו, והכל כפי יופי המלבי".

קה (א) הודו לה', ט"ו הכתובים הראשונים מזה המזמור נמלאו גם בד"הי א', בשיר שנתן דוד להודות לה' ביד אסף ביום שהניא ארון ה' לציר דוד, עם כתובי שאר מזמורים, ואמר הרד"ק: נשחזר דוד זה ספר תהלים כתב זה המזמור והאריך בו בשפור זרע אברהם עד שנכנסו לארץ ישראל, ע"כ, ואפשר שמזכיר אחר חזר השאר. קראו בשמו, ספרו מדותיו מטעם וקראתי בשם ה' לפניך: (ב) שירו לו, נפת. זמרו, בכלי נגון: (ג) התהללו בשם קדשו, התפארו במעוז שם קדשו שיש לכם פטרון כמוהו (רש"י), והוא (פטרון) בלע"ז ובל"א (טולהער): (ד) דרשו, ישרת אשר, דרשו ה' ודרשו עמו, כמו ויתן

המעמד

ולפעמים נראש כל פרשה ופרשה מאמרי' נאותים על ענין הספר או הפרשה ממזכרים וודעים לשם ולתפארת. והנה מלתי אמורה (לעיל ע"מ) כי שלשה השירים ע"ח ק"ה וק"ו מתדמים גם מפאת חמרים גם מפאת צורתם כאשר יבין המאמיל, אך נבדלים המה באיכותם כי בשיר ק"ה זכיר חסד ה' טובו ונפלאותיו אשר עשה עם בניו, ושיר ק"ו יזכר קצות להגיד לעקב פשעם כי ממרים היו עם ה' ממזכרים ועד הנה, ושיר ע"ח יכלול שניהם יחדו, חסדי ה' ואהבת העם ובשיר ע"ח חתם במלכות דוד, ובשיר ק"ו (שהוא אך חלק שני משיר ק"ה) נכר הגיע (לפי דרכי) לעת גלות הארץ וגם אחרי אשר הוסד הבית השני, וזהו יולדק וקבלנו מן הגוים הנאמר בשוף ק"ו, יען בעת ההיא עוד היה יתר הגולה משור בני העמים כנודע.

(ג) התהללו, לועז פורוונ"טיץ וו"ס; for vantez vous (ריהעט חייך עפֿענטליך)

ו"ש בלע"ז: (ח) דבר לזה
 לאלף דור. התורה אשר
 לזה להודיעם בעולם לאזר
 אלף דור ורצה שאין העולם
 מתקיים בלא חורה והעב'י'
 מהם חשע מאית ושנעים
 וארבעה דורות. ויש לפתור
 כפשוטו זכר לישראל את
 בריתו אשר לזה והבטיח
 לשמו' להם לאלף דור בענין
 שומר הברית והחס' לאהבו
 ולשומרו מלותיו לאלף דור:
 (יא) לאמר לך אתן את
 ארץ כנען וגו'. הוא הברית
 אשר כרת להם: (יג) ויתהלכו
 מגוי אל גוי. אברהם גר
 בארץ פלשתים ובמצרים
 ובארץ כנען וכן יצחק וכן
 יעקב כולם גלו מגרות
 לגרות: (יד) ויזבח עליהם
 מלבים. וינגע ה' את פרע'
 (בראשית י"ב) כי עלר עלר
 ה' בעד כל רחם לבית
 אבימלך (שם כ'): (טו) אל
 תגעו במשיחי. בגדולי.
 כל משיחה ל' שר' וגדולה:
 (טז) ויקרא רעב. כדי
 להגלותם למצרי' (מלאתי):
 (יז) שלח לפניכם איש. (שם
 מ"ה) וישלחני אהיה לפניכם
 ואיזה איש יוסף שנמכר:
 ברזל

המעמר

ענין לעיל (ל"ד ג') וכן
 לועז רש"י מלת משח
 (מלאתי א' ח') סורפו"רט
 וזהו for porte
 בלשון נושאן (עפ"ט טו"כ ער
 פ"ק טר"ט). (ד"ה).

(ה) זכרו נפלאותיו אשר עשה
 מפתיו ומשפטי פיו:
 (ו) זרע אברהם עבדו
 בני יעקב בהיריו:
 (ז) הוא יהוה אלהינו
 בכל הארץ משפטיו:
 (ח) זכר לעולם בריתו
 דבר צוה לאלף דור:
 (ט) אשר כרת את אברהם
 ושבועתו לישחק:
 (י) ויעמידה ליעקב לחק
 לישראל ברית עולם:
 (יא) לאמר לך אתן את ארץ כנען
 חבל נחלתכם:
 (יב) בהיותם מתי מספר
 כמעט וגרים בה:
 (יג) ויתהלכו מגוי אל גוי
 מממלכה אל עם אחר:
 (יד) לא הניח אדם לעשקם
 ויזבח עליהם מלכים:
 (טו) אל תגעו במשיחי
 ולנביאי אל תרעו:
 (טז) ויקרא רעב עד הארץ
 כל מטה לחם שבר:
 (יז) שלח לפניכם איש
 לעבד נמכר יוסף:

תהלים קה

באור עה

(ה) דענקט דער וואונדערווערקע, דיא ער טהאט,
בעשטראַפֿונגסצייכען, שפּריכע זיינעם טונדעם,

(ו) נאַקאַממען זיינעם קנעכטס אברהם!
קינדער יעקב'ס זיינע אויסערוועהלטען!

(ז) ער, דער עוויגע איזט אונזער גאָט,
אין אַללער וועלט געהט זיין געריכט.

(ח) עוויג דענקט ער זיין פֿערהייסען,
זיינען בונד דעם טווענדערסטען געשלעכט;

(ט) בונד מיט אברהם געשטיפֿטעט,
אייד דעם יצחק צוגעשוואָרען,

(י) זעטצטע ער יעקב איין צום רעכטע,
ישראל צום עוויגליכען בונדע.

(יא) „דיר, שפּראַך ער, געב' איך כנען,
„דאַז לאַנד צו אייערעם ערבנוט איין.“

(יב) נאָך וואַרען זיאַ פֿאַן גערינגער אַנצאהל,
ווינציג נאָך, אונד פֿרעמד אים לאַנדע,

(יג) צאָגען אויס פֿאַן פֿאַלק צו פֿאַלק,
פֿאַן ריעזעם רייך, צו יענער נאַציאָן.

(יד) קיינען ליעם ער זיאַ בעדריקקען,
ציכטיגט איהרענטוועגען קעניגע.

(טו) „טאַסטעט מיינע געזאַלכטען ניכט אַן!
„טהוט מיינען פּראָפֿעטען קיין לייד!“

(טז) ריעף דער הונגערסנאָטה אינס לאַנד,
בראַך דעם בראָדעם שטאַב אונד שטיטצע;

(יז) זאַנדטע איינען כאַן פֿאַר איהנען הער,
יוסף וואַרד צום קנעכט פֿערקויפֿט;

לשני עזו והוא הארון,
והטעם כמו לשבנו תדרשו,
(מדברי הראב"ע). או שהוא
במשמעו כמו, כלומר נטחו
ביוולא באחר, ותמיד כשיש
לכס לבקש מה בקשו פניו:
(ו) ורע אברהם עבדו,
זכרו נפלאותיו אשר עשה,
ובד"הי זרע ישראל והוא
הנכון בנתינת הכפל:
(ח) דבר צוה זוכר לאלף
דור, ומהו, זה הנתינת
אשר נרת לאברהם וגו':
(יא) לאמר, אלה דברי
הנתינת: (יב) בהיותם,
עוד מתי מספר, והמספר
הזה היה כמעט, ולא הי'
כי אס גרים בזה הארץ,
כי התהלכו מגוי אל גוי אז
כבר הנתינת השם אל האבות
ירושת הארץ לבניהם. או
טעם הכתובי' בהיותם וגו'
ויתהלכו וגו' אז כבר שמרם
ולא הניח אדם לעשקם.
כמעט וגרים בה, אמר
מד מן חברים הטעם, לא
די שלא היו תושבי הארץ
אבל כמעט שהיו אפילו
גרים בה, כי לא ישנו
זמן רב במקום אחד, אלא
התהלכו מגוי אל גוי
ומממלכה אל עם אחר,
אברהם גר בארץ פלשתים
ובמלכים ובארץ כנען וכן
יחזק וכן יעקב כלם גלו
מגרות לגרות (רא"י):
(יד) אדם, ובד"הי לאיש,
והוא דמיון הכפל מלכים
כי כל איש לשון גדולה
הוא, ולהיפך שם אדם תורה

דא

פתוחי המדרגה, ויהיה א"כ הטעם, מקטן ועד גדול לא הניח לעשקם. ויזכה עליהם מלכים,
ויונע ה' את פרעה, כי עלור עלר ה' בעד כל רחם לבית אבימלך (הג"ל): (טו) אל הגעו,
וזאת אמר להם בתוכחתם. במשיחי, נגדולי, כי כל משיחה לשון גדולה ושררה הוא (הג"ל).
ולנביאי אל תרעו, השב אשת האיש כי נביא הוא וטעם אל תרעו אל תעשו להם רעה,
ובד"הי ובנביאי, ואז טעם אל תרעו כמו אל תחטאו: (טז) ויקרא רעב, ד"מ כאלו הרעב
נמלא במקום ידוע ומסס קראו לבוא, ונאמת אינו כ"א העדר השונע. כל מטה לחם,
משען לחם, ר"ל מאכל שישען אדם עליו מנע מן הארץ, (הרד"ק): (יז) לפני יעקב
ובניו שזכר למעלה, (הראב"ע). לעבד, למ"ד החכלית ולו הי' למ"ד האנה היתה קמוכה:
ענו

- (יח) עָנִי בְּכָבֵד רָגְלִי
בְּרוּךְ בָּאָה נַפְשׁוֹ:
- (יט) עַד־עַתָּה בְּאֵדְבָרוֹ
אָמַרְתָּ יְהוָה צִרְפַּתְהוּ:
- (כ) שְׁלַח מַלְאָךְ וַיְתִירְהוּ
מִשַׁל עַמִּים וַיִּפְתַּחְהוּ:
- (כא) שְׁמוֹ אֲדוֹן רֵבִיתוֹ
וּמִשַׁל בְּכָל־קִנְיָנוֹ:
- (כב) לְאִסּוּר שָׁרִיו בְּנַפְשׁוֹ וּזְקָנָיו יַחְבֵּם:
- (כג) וַיָּבֵא יִשְׂרָאֵל מִצְרִים
וַיַּעֲקֹב גֵּר בְּאֶרֶץ־חָם:
- (כד) וַיִּפְרֹאֲתֵם אֶת־עַמּוֹ מֵאֵד
וַיַּעֲצִמְהוּ מִצְרָיו:
- (כה) הִפְךָ לִבְּסֵם לִשְׁנֵי עַמּוֹ
לְהַחֲנֹכֵל בְּעַבְדָּיו:
- (כו) שְׁלַח מֹשֶׁה עַבְדּוֹ
אֶת־הָרֶן אֲשֶׁר־בָּחַר בּוֹ:
- (כז) שְׁמוֹ־בֶם דְּבַר־י אֶתוֹתָיו
וּמִפְתִּיּוֹם בְּאֶרֶץ חָם:
- (כח) שְׁלַח חֹשֶׁךְ וַיַּחֲשֹׁךְ
וְלֹא מָרוּ אֶת־דְּבָרָיו:
- (כט) הִפְךָ אֶת־מִימֵיהֶם לְדָם
וַיִּמַּת אֶת־דָּגָתָם:
- (ל) שָׂרַץ אֶרֶץ צִפְרֻדִּיעִים
בְּחֻדְרֵי מַלְכֵיהֶם:

(יח) ברזל באה נפשו. א"ר הונא בר אידי שרתוע עשת' לו תחת זקנו שאם ירכין פניו השרתוע מכהו. שרתוע פי' שסוד: (יט) עד עת בא דברו. של הקנ"ה לקיי' גזירתו שיתגלגל הדב' וירדו ישראל למצרי': אמרת ה' לרפתהו. בחנתהו ליוסף שנתנס' וכנש את ילדו באש' אדוניו ועלי' נתייסר ונלכף ביסורין לתחו אל בית הסוהר: (כ) שלח מלך ויתירהו. שלח פרעה מלך מצרים שלוחיו ויתירהו. שלח מושל עמים הוא פרע' ויפתחהו: (כב) לאסור שריו בנפשו. לשון חבה הוא זה כמו (שמואל א' י"ח) ונפש יהונתן נקשרה בנפש דוד. כשפתח החלום חבבוהו כלם. אמר רבי אידי שרו כתיב זה היה פוטיס': (כד) ויפר הקנ"ה. את עמו. הפרה והרבה אותם: (כה) ולא מרו את דברו. המכות שזוה עליהם באו במלותיו ולא שינו את דברו: (ל) שרץ ארלם לפרדעים. אמר רבי יוחנן בכל מקום שהיו רובני' מים היו רובנים לפרדעים: שאל

באור

(יח) ענו, המענוס. רגליו, כתיב כדך האסורים והקדיר רגלו דרך כלל וזה נכון בנחיתת הכפל. ברזל, כפל של כבל. (יט) בוא דברו, של הקנ"ה לקיים גזרתו שיתגלגל הדבר וירדו ישראל

המעמר

(יח) ברזל, אמר הראב"ע חסר הכי"ת ברזל ע"כ, והנכון שהכי"ת של כנבל עומד במקום שנים.

ת ה ל י ם ק ה

ב א ו ר ע ו

- (יח) דא צוואנגען זיינע פֿיסע זיא אין שטאָק, זיינען לייב אין אייזען איינגעשביעדעט,
- (יט) ביז צור צייט, דא דיא פֿערהייסונג איינטראַף, וואָרט דעם העררן, דאָז איהן פֿריפֿטע;
- (כ) ליעם איינען קעניג איהן ענטפֿעססעלן, דער פֿעלקער אָבערהעררן איהן בעפֿרייען;
- (כא) דער זעטצט איהן איין צום העררן דעם האָפֿס, צום פֿערוועזער אַללער זיינער גיטער,
- (כב) פֿירשטען צוכט דורך איהן צו לעהרען, (זיינען ראַטהען קלוגהייט מיטצוטהיילען.
- (כג) דאָן צאָג ישראל הין נאָך מצרים, יעקב לעבטע אים לאַנדע חמ'ס אַלס פֿרעמדלינג;
- (כד) ער אָבער ליעם זיין פֿאָלק זעהר אַפֿסען, אונד זיינען פֿיינדען פֿיעל צו מעכטיג זיין,
- (כה) אונד וואַנדטע יענער הערץ, זיין פֿאָלק צו האַססען, מיט הינטערליסט צו דעמפֿפֿען זיינע טרייען.
- (כו) דאָן זאָנדט' ער משה, זיינען קנעכט, אונד אהרן, דען ער אויסערקאָהרען,
- (כז) דיא טהאַטען אונטער איהנען זיינע צייכען, אין חמ'ס געפֿילדען וואונדער - שטראַפֿען.
- (כח) ער ריעף דער פֿינסטערניס, זיא קאָם; ניכטס וואָר זיינעם וואָרטע אונגעהאָרזאָם.
- (כט) איהר וואַססער וואַנדעלט ער אין בלוט, דאָס איהרע פֿישע אַללע שטאַרבֿען.
- (ל) פֿרעשע וויממעלטע איהר לאַנד הערויס, ביז אין איהרער קעניגע פֿאַללעסטע.

ישראל למצרים, (רש"י), וכן תרגם הרב, ולדעת הראב"ע הטעם עד עת בא דברו של יוסף שכל דבר החלום כאשר פתח, וטעם אמרת ה' לרפחיהו, שהשם שם בניו פתרון האמת על כן ילא פתרונו ברוך בלי סג, וכנוי לרפחיהו על דבר יוסף, אבל לדעת רש"י הטעם אמרת ה' במתהו ליוסף שנתנסה וכנש את ילדו באשת אדוניו ועלי' נתייכר ונלכף ביסורין ע"כ, וטעם ההמשך כמו שאמר הרב אכן יחייא עד בוא דבר ה' ורלונו להגילו אחרי שאמרת ה' לרפחיהו: (כ) שלח, פרה מלך מצרים שלוחי' ויתירהו, (רש"י), והיותו נכון לדעת הראב"ע. שלח השם ברוך הוא מלך זה פרעה והוא התירו, ע"ד הרבה שלוחים למקום, וזה דרך כבוד ליוסף: (כא) שמו, זה המלך זכור: (כב) לאסור שריו בנפשו, לשון חכה הוא זה כמו ונפש יהונתן נקשרה בנפש דוד כשפתח החלום שנבנהו כלס (רש"י) ולדעת הרב אכן יחייא הטעם לאסור שריו ברכונו שינטרנו הם לעשות מה שירלה הוא וילזה עליהם, ולדעת הרב המתרגם טעם לאסור כמו להוסר, כלומר שיקחו כלס מוסר ממנו, והכפל לעד. ווקניו יחכם,

ער

ילמדם חכמה, כי נמלך חכם יותר מהם: (כג) ויבוא ישראל, בסנת הרעב וממשלת יוסף: (כד) ויפר, השם נ"ה את עמו מאד. ויעצמהו מצריו, בדכתיב הנה בני ישראל רב ועלוס ממנו: (כה) הפך, הקב"ה לנס באלו מעשיו כי הוא גזר ואמר ועבדוס וענו אותם, או טעם הפך עומד כלומר והפך לבס (מדברי הרד"ק), והרב תרגם כפן הראשון בעבור הפעלים הסמוכים ויפר הקודם ושלח המאוחר שענין שניהם על השם נ"ה. לההנכל בעבדיו, בדכתיב הנה נתחכמה לו: (כח) שלח השך, לא הזכיר המכות על סדר וגם לא הזכיר כלס כי כתובות הם בתורה והזכיר רק מקלתם לזכר האותות, וכן עשה במזמור האזינה עמי תורתני (ועיין מה שכתבנו לעיל בסוף שיר ע"ח). ולא מרו, האותות שזכר, את דבר ה' אלא באו עליהם בדברו. בדבריו כחיב, וקרידברו והענין אחד, אלא שזה כלל וזה פרט:

(מ) שאל ויבא שליו. שאל ישראל בשר ויבא לו הקב"ה שליוס : (מא) הלכו בליות נהר. הלכו נהרות מן הנהר בארץ בארץ ליהו : (מב) כי זכר. הקב"ה חת דגה קדשו חסר עם אברהם עבדו שהבטיחו (בראשית ט"ו) ואמר כי יבאו ברכוש גדול ודבר רביעי ישונו הנה : בראון

באור

(לז) ויוציאם, היוצאים כי יסתפק לשימיע, על כן לא קשב לפרש ישראל, והנה שב למלת ישראל גר בארץ חס, (הראב"ע), או שגור הנתון כמו שחגגם הרב ויוליח שבטיו בנסף וזנהב ואין בהם נושיל, ונמלא הרבה פעמים בשליכה שימסך הקודם א המאוחר, חף שלא יתכן בהנה' פשוט : כושל, לא הו' בהם שום חולה בכל ההמון הרב, וזה ממעש' הפלא (ספורנו). (מ) שאל, ישראל בשר ולחם : (מא) הלכו, מי הכור האלה בליות כמו נהר : (מב) את דבר קדשו, יחס הפעול (חקו' יחטיף). את אברהם עבדו יחס העטף, (פרעפוזילוח) וטעמו כמו עם :

הטעמר

(מג) ויוציא, כבר הזכיר את יציאתם, ולכן השביל הרמב"ן מן כי הוא כלל את הפרט, ואולי המסך שלשה הסוקים עד סוף השיר על חופן אתר והוא אמר ויוליח עמו וגו' ויתן להם כלומר למען תת להם (כי הו"ו ישמש לפעמים במקום למטן עיין מבלול) וכל זה בעבור ישמרו וגו'.

- (לא) אָמַר וַיָּבֹא עָרֹב כְּנִיּוֹם בְּכָל-גְּבוּלָם :
- (לב) נָתַן גַּשְׁמִיהֶם בְּרֹד אֵשׁ לַהֲבוֹת בְּאַרְצָם :
- (לג) וַיֵּךְ גַּפְנָם וַחֲאֲנָתָם וַיִּשְׁבֵּר יַעֲיִן גְּבוּלָם :
- (לד) אָמַר וַיָּבֹא אֲרֵבָה וַיִּלֶּק וַאֲיִן מִסֶּפֶר :
- (לה) וַיֹּאכַל כָּר-עֵשֶׂב בְּאַרְצָם וַיֹּאכַל פְּרֵי אֲדָמָתָם :
- (לו) וַיֵּךְ כָּל-בְּכוֹר בְּאַרְצָם רֵאשִׁית לְכָל-אוֹנָם :
- (לז) וַיּוֹצִיאֵם בְּכַסֵּף וַזָּהָב וַאֲיִן בְּשִׁבְטָיו כּוֹשֵׁל :
- (לח) שָׂמַח מִצָּרִים בְּצִאתָם כִּי-נִפְלַ פַּחַדָּם עֲלֵיהֶם :
- (לט) פָּרַשׁ עֲגוֹן לְמֹסַךְ וַאֲשׁ רְהָאִיר לִילָה :
- (מ) שָׁאֵל וַיָּבֹא שָׁלוֹ וְלָחֶם שָׁמַיִם יִשְׁבִּיעֵם :
- (מא) פָּתַח צוּר וַיִּזְנוּבוּ מִיַּם הָרָכּוּ בְּצִיּוֹת נָהָר :
- (מב) כִּי זָכַר אֶת-דְּבַר-קִדְשׁוֹ אֶת-אַבְרָהָם עֶבְדּוֹ :
- (מג) וַיּוֹצֵא עִמּוֹ בְּשִׁשּׁוֹן בְּרָנָה אֶת-בְּהִירָיו :

שליו קרי

ת ה ל י ם ק ה

(לז) ער שפראך — אונד שווערניע פֿאן געווילד
אונד אונגעזייער פֿיללטען איהרע גרענצען.

(לח) צום רעגען גאב ער איהנען האגעל,

אונד פֿייערשטראהל אין איהרעם לאנדע;

(לג) שלוג איהרען ווינשטאָק, איהרען פֿייגענבוים,
צערבראך דאָ בוימגעוועכס אין איהרען גרענצען.

(לד) (ער שפראך — היישרעקקען קאמען,

אונד קאָפּער אָהנע צאהל,

(לה) אונד פֿראַסען אַללעם קרויט אים לאַנדע,

אונד פֿראַסען אַללע פֿרוכט דער פֿעלדער;

(לו) שלוג אַללע ערשטגעבורט דעם רייכס,

איהרער קרעַטע ערשטלינגספֿרוכט;

(לז) פֿיהרט זיינע שטעמימע אויס מיט גאָלד אונד זילבער,

דאָ בליעב קיין שוועבליכער צוריק.

(לח) איהרעם אַכצוגס וואָר מצרים פֿראָה,

דען איהרע פֿורכט וואָר איבער זיא געפֿאללען.

(לט) ער בערייטעטע צור דעקקע איינע וואַלקע,

דעם נאַכטס איין פֿייער אויס, צו לייכטען.

(מ) זיא פֿלעהטען, ער ליעס וואַכטעלן קאָממען,

אונד זעטטיגט זיא מיט היממעלכקאָסט;

(מא) עפֿפֿנעטע דען פֿעלו, דאָ וואַכסער פֿלאַס,

אין דיררער וויסטע ליעף איין באַך;

(מב) דען ער דאַכטע אָן זיין הייליג וואָרט,

אַצו זיינעם דיענער אברהם גערעדעט.

(מג) זאָ פֿיהרט ער אויס זיין פֿאַלק מיט וואָננע,

מיט פֿראָהלאַקקען זיינע אויסערוועהלטען.

רש"י

קו (ד) בכלין עמד. בהרבותך לעמד: (ו) וימרו על ים. היו מקיני אמנה אמרו בשם שאנו עולים מכאן מלך זה אף המלרים עולים מלך אחר ויבואו אחרינו עד שרמו הקב"ה לים והקיאם ליבשה אז וירא ישראל את מלרים מת על שפת הים (שמות ט"ו). לפיכך ויאמינו בה'. אבל מתחלה לא האמינו מלאתי

באור

(מד) ועמל לאמים, מה שהיו עמלים בעבורו: (מה) בעבור ישמרו, על תנאי שישמרו, (רד"ק) וכן חרגם הרב, וסד מן חבויא בארו אותו מבנין המזליט לפי שישמרו, על דרך כי ידעתיו למען אשר ילוח את בניו, והראשון נראה יותר נכון:

קו (א) הללויה, תקין השיר מאחד מיסדי סגולה בזמן החורבן כנראה מפ' ד' וה', וחוכן כללית השיר כזה, אמר הודו לה' כי טובו וחסדי מעולם ועד עולם על כל ברואי, אף שבאמת לספר כל תהלותיו אי אפשר, מ"מ טוב ונעים להודות לה' כל אחד כפי שידו מגעת, ולכן אשרי עושי לדקה בכל עת, כי הם שמחים תמיד בטובו ובתהלתו, אמנם גם היוטא העוזב אותו לא נעזב חסדו מאתו כל הימים, ובשובו מדרבו הרע ישוב וישיב להטיבו כרוב חסדיו, וכמו זה אף שהגלה את עמו מפניו בעבו' מרדס כשיחזרו למוטב ישוב ויקבלם, וזהו שמתפלל שיזכור גם אותו ברבות

תהלים קה קו

(מד) ויתן להם ארצות גוים

ועמל לאמים יירשו:

(מה) בעבור וישמרו חקיו

ותורתיו ינצרו הללויה:

קו

מתודה עונות אבותינו במדבר ובארץ ישראל.

(א) הללויה

הודו ליהוה כי טוב

כי לעולם חסדו:

(ג) מי ימלל גבורות יהוה

ישמיע כל-ההלתו:

(ג) אשרי שמרי משפט

עשה צדקה בכל-עת:

(ד) זכרני יהוה ברצון עמך

פקדני בישועתך:

(ה) לראותו בטובת בחיריך

לשמה בשמחת גויך

להתהלל עם-נחלתך:

(ו) הטאנו עם-אבותינו

העוינו הרשענו:

(ז) אבותינו במצרים

לא-השכילו נפלאותיך

לא זכרו את-רב חסדיך

וימרו על-ים בים-סוף:

תהלים קה קו

באור עח

ברכות עמו, כלומר זכרו לראות בימיו הגאולה הזאת, ויש לי לזכות על זה, כי אף שזמננו למרוד נך כמו שחטאו אבותינו הנה כמו שהזיגת להם מיד בכל עת שהתודו עוים וזנו מרשעתם, נן לא תשליך גם אותנו לנח, ונח הושיענו מהרה וקבלנו מן הגוים שזכרה גם אנחנו להודות לך ולהשתבח בתהלתך, כי כבר ידענו שחטאנו ואין בנו מעשים, ולכן עשה עמנו לזקה וחסד למען שמך, כי כן דרכך תמיד: (ב) מי, מושך עצמו ואחר עמו, מי ימלל מי ישמיע: (ג) עושה, אמר חד מן חבירי ה"א במקו' יו"ד הרבים נמוהג יהו"א כי כן הכפל שומרי משפט לשון רבים הוא והרב חרגס שניהם לשון יחיד, והענין אחד לפי שהוא דרך כלל: (ד) ברצון עמך, ונרלוך שיבא לעמך מאתך, כי הוראות הקנין ישתמשו בשם אלל הפועל והפעול, כמו שהערכו לעיל (שיר ל"ט) במאמר הסר מעלי נוגעך. בישועתך, ישועת עמך, וכמו הכפל ברלוך רלוך עמך, או כמשמעו וכחרגוס הרב: (ה) לראות, למ"ד התכלית וכן לשמות להתהלל. בהלחך, כינוי לישראל כמו בחירך וגי'ך, והענין כפול שלשה, והטעם כי צשמחתם כלאתם יתהללו על כל עם כי גם נחר ה' (מדברי

(מד) גאב איהנען איין דער היידען לענדער, ליעם זיא דען פליים דער נאציאנען ערבוען, (מה) אויף דאס זיא האלטען זיינע רעכטע, בעוואהרען זיינע לעהרע. הללויה!

קו

נעשטענדניס דער זיגדען דער פארעלטערן אין דער וויסטע אונד אין ארץ ישראל.

(א) הללויה!

דאנקט דעם העררן, דען ער איזט פריינדליך; עוויג וועהרט זיינע גיטע.

(ב) ווער שפריכט דעם עוויגען אללמאכט אויס? פערקינדעט אלל זיין לאב?

(ג) וואהל דעם, דער דיא געבאטהע העלט, אונד טהוט, וואס רעכט איזט איממערדאר!

(ד) א הערר! געדענק אויך מיינער, ווען דיינעם פאלקע גנאדע ווידערפעהרט! ערפרייע אויך מיך מיט דיינעם היילע!

(ה) דאס איך דיא וואהלפאהרט דייןראויסערוועהלטען ועהע, טהייל נעהמע אן דער פריידע דיינעם פאלקעם, אונד דיינעם אייגענטהומעם מיך ריהמע!

(ו) אך! וויר זינדיגטען זאממט אונזערן פאטערן, מיסהאנדעלטען אונד פרעפעלטען!

(ז) שאן אין מצרים אכטעטען (דיא וואונדער אונזערע פאטער ניכט.

זיא דאכטען ניכט אן דיינע גראסע גיטע, עמפארטען זיך אס ראטהען מעער.

אום

כרד"ק: והרב אבן יחיאל אמ' שהוא כנגד מחנת הארץ להתהלל עם נחלתך א"י, וכ"נ דעת הר"ם: (ו) חטאנו עם אבותינו, כמו שאבותינו חטאו בן חטאנו אוננו. (כרד"ק): (ז) אבוהינו במצרים לא השבילו בשלאותך, יס' מפרשים אבותינו נמדבר לא השבילו וכלאותיך, שעשית להם במצרים, והנכון כמשמעו, כי עוד נהיוסם שס אמרו לו חדל ממנו ונעבד' את מצרים בעדות הכתוב (שמות י"ד). ולא זכרו, אף אח"כ כלאתם את רוב חסדיך שעשית להם בהמנות שהנדלת אותם מן המצריים. וימדו על ים, ונאזיה ים בים סוף (ר"ש בן מלך), והוא דרך מלינה ליופי המאמר:

- (ח) וַיִּזְשִׁיעֵם לְמַעַן שְׁמוֹ
לְהוֹדִיעַ אֶת־גְּבוּרָתוֹ:
- (ט) וַיַּגְעַר בַּיַּם־סוּף וַיַּחַרֵּב
וַיִּזְדַּיֵּק בְּתַהֲמוֹת כַּמְדָּבָר:
- (י) וַיִּזְשִׁיעֵם מִיַּד שׁוֹנֵא
וַיַּגְאֵלֵם מִיַּד אוֹיֵב:
- (יא) וַיִּכְסּוּ־מַיִם צְרִיהֶם
אֶחָד מֵהֶם לֹא נֹתַר:
- (יב) וַיֵּאֱמִינוּ בְּדַבְּרֵי יְשִׁירֵי תְהַלְתָּו:
מִהָרֹּךְ שָׁכְחוּ מַעֲשָׂיו
לֹא־חָזְרוּ לַעֲצָתוֹ:
- (יג) וַיִּתְאוּן תְּאוֹה בַּמְדָּבָר
וַיִּנְסוּ־אֶל בִּישׁוּמוֹן:
- (יד) וַיִּתְּנוּ לָהֶם שְׁאֵלָתָם
וַיִּשְׁלַח רוּזוֹן בְּנַפְשָׁם:
וַיִּקְנֵאוּ לְמִשְׁה בַּמַּחֲנֶה
לְאַהֲרֹן קְדוֹשׁ יְהוָה:
- (טו) תִּפְתַּח־אָרֶץ וְתִבְלַע דָּתוֹ
וְתִכַּסּ עַל־עֵדֹת אַבְיָרָם:
וְתִבְעַר־אֵשׁ בְּעֵדֹתָם
לְהַבִּיהַ תְּלַהֲטֵן רְשָׁעִים:
- (טז) יַעֲשׂוּ־עֵגֶל בְּחַרְב
וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לְמַסְכָּה:
וַיִּמְדוּ אֶת־כְּבוֹדָם
בְּתִבְנִית שׁוֹר אֶכְל עֵשֶׂב:

(מלאתי): (ט) ויוליכם בתהומות במדבר. ים סוף היה במדבר ככתיב סגר עליהם המדבר וגו' (שם י"ד) דרך שלשת ימים וגו' (במדבר י'): (יג) לא חזרו לעצמו. לא קוו לו: (יד) ויתאונו תאוה. מי יאכלו בשר (שם י"ח): (טו) וישלח רוזן בנפשם. ואף ה' חרה בעם (שם י"ח): (טז) ויקנאו למשה. במדבר הכעיסוהו כמו קנאוני בלא אל (מלאתי): (יז) תפתח ארץ וגו'. נראה שחלק כבוד לבני קרח מלבוזי אביהם חלה הקלקלה בדתן ואבירם: (יח) ותנער אש. ותאכל את מקריבי הקטרת (במדב' י"ז): (יט) אוכל עשב. אין לך מתועב ומזוקן מן השור בשעה שהוא אוכל עשב שהוא מוליח סרש רכה והוא מלוכלך בה. ס"ח

באור

(ח) ויזשיעם, בכל זה לזען שמו. להודיע בעמים את גבורתו: (ט) ויגער בים סוף, דרך מזל והטעם על סרות הקדים. ויוליכם בתהומות, קרקע הים כאלו היא מדבר, כלומר ארץ יבשה ורזבז ידים כמישור: (יב) ויאמינו בדבריו, כמזמר הכתוב ויאמינו בה' ובמשה עבדו. ישירו תהלהו, רמו לזירת הים: (יג) מהרו שכחו מעשיו, כשנאו מרתה וילונו העם, ואלו זכרו מעשיו היו חושבי בלגם כי לא עשה להם כל הנפל או' הא' כדי להמיתם במזל, ולכן היה להם להמתין, ולחכות מה יעשה להם האל יתברך במים האלה

ס"א רירו : (כד) וימאסו בארץ חמדה. בשלוח מרגלי וכוליו דבה על הארץ (שס ע"ו) : (כו) וישא ידו. בשנועה: (כז) ולהיל זרעם בגוים. מאותו שעה נגזר עליהם חורבן הנתי שהיו ליל ע' באב בנו ואמר הקב"ה הם בנו בכייה של חנם ואני אקבע להם בכייה

באור

(כז) ויאמר, גזר להשמידם או כמשמעו במאמר הרף מ'זני וגו'. בפרץ, באותו פרץ שפרץ ה' עמד בו משה לפני האל יזכרך וגדרו (רד"ק), וי"א בפרץ שהחל להיות בהברית שנינס ובין ה' להיות עם סגולתו, וחד מן חנניה אמר, בפרץ שפרכו הם בגדר היושר והזכות, אשר עי"ז נתנו סתח אל הרע ועונש לבוא אליהם. באותה הפרכה עמד משה לסתמו בגופו כאמרו מחני נא מספרך אשר כתבת וכל זה דרך משל ומליצה: (כד) וימאסו בארץ חמדה, בעלת המרגלים שהוליו דבה על הארץ: (כה) וירגנו באהליהם, לאמר בשנאת ה' אותנו הוליו אנו מארץ מזרים (דברים א'). לא שמעו בקול ה', אשר ה' מצטיחם שנית ע"י משה ואהרן ויהי שיע וכלב (הרב אבן יזיאל): (כו) וישא ידו, לשון שנועה כוודע: (כז) ולהפיל זרעם בגוים, אם יהיו כמוהם מורדים כנחונב בברית השני שברת משה עם הבגוים (הראב"ע), וכן אמר ביחזקאל וגם אני בשאתי את ידי להם במדבר להפיץ

- (כא) שָׁכְחוּ אֶל מוֹשִׁיעֵם עֲשֵׂה גְדֻלוֹת בְּמִצְרַיִם:
- (כב) נִפְלְאוֹת בְּאֶרֶץ חָם נוֹרְאוֹת עַד-יַם-סוּף:
- (כג) וַיֹּאמֶר לְהַשְׁמִידם לִוְיֵי מֹשֶׁה בְּחִירוֹ עֶמֶד בְּפֶרֶץ לְפָנָיו לְהָשִׁיב חַמְתּוֹ מִהַשְׁחִית:
- (כד) וַיִּמְאֹסוּ בְּאֶרֶץ חַמְדָּה לֹא-הֶאֱמִינוּ לְדַבְּרוֹ:
- (כה) וַיִּרְגְּנוּ בְּאֵהֲלֵיהֶם קֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה:
- (כו) וַיִּשָּׂא יָדוֹ לָהֶם לְהַפִּיל אוֹתָם בְּמִדְבָּר:
- (כז) וּלְהַפִּיל זֶרְעָם בְּגוֹיִם וּלְזוֹרוֹתָם בְּאֶרְצוֹת:
- (כח) וַיִּצְמְדוּ לְבַעַל פְּעוֹר וַיֵּאָכְלוּ זִבְחֵי מֵתִים:
- (כט) וַיִּכְעִיסוּ בְּמַעַלְלֵיהֶם וַתִּפְרֹץ-בָּם מַגֵּפָה:
- (ל) וַיַּעֲמֵד פִּינָחָם וַיִּפְלֵל וַיִּתְעַצֵּר הַמַּגֵּפָה:
- (לא) וַתַּחֲשֹׁב לוֹ לְצַדִּיקָה לְדַר וְדַר עַד-עוֹלָם:
- (לב) וַיִּקְצִיפוּ עַל-מִי מְרִיבָה וַיִּרַע לְמֹשֶׁה בְּעִבּוֹרָם:

תהלים קו

פ

- (כא) פֶּרְגָאסְעֵן אִיהֲרֵעֵן הֶעֱלֶעֶר, גָּאָטְט, דער אין מצרים גראָסע דינגע טראָט,
- (כב) וואונדערווערק אים לאַנדע חס'ם, אַם שילפֿמעער שרעקקענפֿאללע טראָטען,
- (כג) אונד ער בעשלאָס, זיא צו פֿערטילגען, (וואָ ניכט משה, זיין געליעבטער, זיך אין דען רים געשטעללט פֿאַר איהם, זיינען גרים צו ווענדען.
- (כד) זיא פֿעראַכטעטען דאָז ליעבע לאַנד, אונד גלויבטען זיינעם וואָרטע ניכט,
- (כה) עמפֿארטען זיך אין איהרען צעלטען, אונד האָרטען ניכט דעם עוויגען שטיממע;
- (כו) דאָ הוב ער זיינע האַנד אויף ווידער זיא, דאָס ער זיא שליגע אין דער וויסטע,
- (כז) אונטער היידען איהרען זאמען ווירפֿע, אין פֿרעמדע לענדער זיא צערשטרייע. —
- (כח) זיא הינגען זיך אָן בעל פֿעיר, אַסען אָפֿעֶר טאָרטער געטצען,
- (כט) אונד ערגערטען מיט איהרען ווערקען — דאָ רים אויך פעסט איין אונטער זיא.
- (ל) דאָך פנחס טראָט הינצו אונד שליכטעטען, דאָ וואָרד דיא פעסט געהעממט;
- (לא) איהם וואָרד עם צום פֿערדיענסט גערעכענט, פֿיר זיינע נאָכקונפֿט עוויגליך.
- (לב) זיא רעגטען צאָרן אַם האַדערוואַסער, דאָס משה איהרענטוועגען ליטט:

דען

באור

להפיץ אותם בגוים ולזרותם בארצות: (כח) זבחי, אלהיהם שהם מתים: (כט) ויכעיסו, הסנו כעס במעלליהם ולא נחסר הפעול כי הוא הנעם. וחפרץ במגפה, עשתה פרצה בהם: (ל) ויפלל, עשה משפט בנואשים מן ונתן בפלילים (הרד"ק). ותחשב, טעם כנוי הנקבה כאן במקום הטומטום בלע"ז וכתרגום הרב (עם וואָרד גערעכענט): (לא) לצדקה, ההכדל בין שמות לזק ולדקה עיין בספר נ"הש להר"ם (נראשית ט"ו ו', דברים כ"ד י"ג). לדר ודר, מזועזעו עד עולם, כדכתיב והיתה לו ולזרעו אחריו נחית כהנת עולם: (לב) ויקציו, הסנו קלף, כמו ויכעיסו דלציל. וירע, פיעל עומד, היה רע למשה בעבורם, כי עי"ז לא בא אל הארץ: כי

(לב) כִּי־הִמְרוּ אֶת־רוּחַו וַיִּבְטְאוּ
בְשִׁפְתָיו:

(לד) לֹא־הִשְׁמִידוּ אֶת־הָעַמִּים
אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה לָהֶם:

(לה) וַיִּתְעַרְבוּ בַגּוֹיִם וַיִּלְמְדוּ מַעֲשֵׂיהֶם:

(לו) וַיַּעֲבְדוּ אֶת־עֲצֵבֹתָם
וַיְהִיו לָהֶם לְמוֹקֵשׁ:

(לז) וַיִּזְבְּחוּ אֶת־בְּנֵיהֶם
וְאֶת־בָּנוֹתֵיהֶם לְשִׂדִים:

(לח) וַיִּשְׁפְּכוּ דָם נָקִי
דַם־בְּנֵיהֶם וּבָנוֹתֵיהֶם

אֲשֶׁר זָבְחוּ לְעֲצָבֵי כְנָעַן
וַתִּתְחַנֵּף הָאָרֶץ בְּדָמִים:

(לט) וַיִּטְמְאוּ בַמַּעֲשֵׂיהֶם
וַיִּזְנוּ בַמַּעֲלָלִים:

(מ) וַיִּחַר־אַף יְהוָה בְּעַמּוֹ
וַיִּתְעַב אֶת־נַחֲלָתוֹ:

(מא) וַיִּתְּנֵם בְּיַד־גּוֹיִם
וַיִּמְשְׁלוּ בָהֶם שְׁנָאִיהֶם:

(מב) וַיִּלְחָצוּם אוֹיְבֵיהֶם
וַיִּכְנְעוּ תַחַת יָדָם:

(מג) פְּעָמִים רַבּוֹת יִצְיִלֻם
וְהִמָּה־יִמְרוּ בְּעֲצָתָם וַיִּמְכוּ בְּעוֹנָם:

(מד) וַיִּרְא בְצִר לָהֶם
בְּשִׁמְעוּ אֶת־רִנְתָּם:

בנייה לדורות: (לב) כי המרו. משה ואהרן: את רוחו. בשמעו ולא המורים: ויצטא בשפתיו. שנועה לכן לא תביאו את הקהל הזה וגו' (סג): (לד) לא השמידו. נימי יהושע: את העמים. אשר אמר להם (דברים כ') לא תחיה כל נשמה לא ישבו בארץ והם הניחים לשבת בקרבם למס עובד: (מא) ויתנם ביד גוים. נימי השופטים בין שופט לשופט כגון עגלון וכושן רשעים וסיסרא ופלשתים ומדין. (מב) פעמים רבות יצילים. כמה פעמים מכניסים והוא מאריך אפו ומצילים: (מג) וימכו בעונם. נעשו מפלים נעונם: (מד) וירא בצר. מתוך תפלה: בשמעו את רנתם. מתוך זכות אבות

ב א ו ר

(לב) כי המרו, ישראל את רוחו של משה, עד שמחמת מרינות בטא דברים אשר לא כן כנוצר בתור. המרו, שרשו מרה, וענינו הקטטה והכעסה, ודומה מאד לענין וימררו את חייהם שרשו מרר כי שרשיל"ה והכפילים דומים מאד בעניניה' כאשר כבר הערנו ע"ו פעמי רבו, וכן ותייב' מורת רוח (בראש' כ"ו), ושמעו נא המורים (במדבר כ') כלומר אתם השקניטים ומכניסים תמיד וממררים את קיי: (לד) לא השמידו, כלומר גם אזרי שנאו כבר אל הארץ וראו כי קים ה' את הנבטתו להם לא עשו את דבריו, כי אזרי מית יהושע לא השמידו עוד את העמים יושבי הארץ כאשר אמר ה', וההמשך נראה לפי

תהלים קו

באור פא

- (לג) דען זיא ערביטערטען זיין הערץ , אונד איהם ענטפֿיהרען וואָרטע ;
- (לד) אויך פֿערטילגטען זיא דיא פֿעלקער ניכט , וויא דאָך דער עוויגע געהייסען ,
- (לה) פֿערמישטען אונטער היידען זיך (אונד לערנטען איהרע זיטטען ,
- (לו) פֿערעהרטען איהרע טרויערגעטצען , אַנשטאַם , דער צום אַבפֿאַלל וואָרד .
- (לז) וואָלדגעטטערן בראַכטען זיא צום אַפֿפֿער (איהרע זעהנע , איהרע טעכטער ;
- (לח) אונשולדיג בלוט פֿערגאַסען זיא , איהרער זעהנע אונד טעכטער בלוט , דיא זיא כנען'ס געטצען אַפֿפֿערטען ; מיט בלוטשולד וואָרד דאָז לאַנד בעפֿלעקט .
- (לט) זיא זעלבסט פֿעראונרייניגט דורך איהר טהון , דורך אונצובֿט שענדליכען פֿערהאַלטענעס .
- (מ) צאָרן גאַטטעס בראַננטע איבער זיינע נאַציאָן , ער האַטטע גרייעל אַן זיינעם אייגענטהום ;
- (מא) ער גאַב זיא אין דיא האַנד דער היידען , ליעם איהרע האַססער זיא בעהעררשען .
- (מב) איהרע פֿיינדע דריקטען זיא , אונד בייגטען אונטער איהרער האַנד זיא ניעדער .
- (מג) זאָ אַפֿט ער זיא בעפֿרייטע , וואָר איהר בעגינגען אויפֿרוהר , ביז איהרע מיססעטהאַט זיא טיעפֿגעבייגט .
- (מד) דאָן זיעהט ער איהרע גראַסע נאָטה , אונד האַרט איהר קלאַנגעשרייא ,

לפי שעלה על רעיונו ביאת
 הארץ דהיינו מניעתו
 למשה, זכר גם חטאם שם.
 אשר, מוסב על פעל
 השמדה שזכר, ונתרגום
 הרב: (לו) לעצביהם,
 קראם עבנים לשון קלון
 (ראב"ע) או מטעם הזכר
 בספר תביעת השלום להרב
 המתרגם (דברים כ"ו).
 ויהיו, העבדים האלה להם
 למוקש לזנו' אחריהם ולעזוב
 את ה' לרע להם, אמנם
 כפי תרגום הרב נראה טעם
 הכתוב ויהיו העמים האלה
 אשר לא השמידו להם
 למוקש, כי המרידה הקטנה
 הזאת נתמלחם עליהם נגד
 רכון השם, הסנה להם
 שמרדו בו לגמרי ועזבוהו
 מכל וכל: (לו) לשדים,
 ידוע שיש לדעת עובדי
 אלהים אחרים אלילי'רבים,
 קלחם מטינים לברואים
 וקלחם מרעים להם וישמחו
 לאידם, ולאלה הם זונתים
 יותר מלעובדים שנתולדתם
 להטיב כפי מחשבת' ויקריבו
 לרעים כל דבר היקר להם,
 אף בניהם ובנותיהם רק
 למען שכן חמתם מהשחית,
 ובעבור שהנתם להשחית
 יקראו כל"הק שדים מטעם
 מקטב ישוד להרים, והם
 המכונים כל"ה (טייפֿען),
 כזאת ראיתי לבאר השם
 הזה לכאורה ע"פ תרגום

גע

הרב כפ' האינו; אמנם אחרי עיינתי בונשרשו נראה לי שהנחתו הראשונה ענין כח, ויסתעף
 ממנו שם שדי לשם בעל הנחות כלם (דער אַוואַנטיגטע) המעמיד הכל בנכות הגדול, ולפי
 שבעלי הדעות הזרות האלו נתנו במחשבתם לכל פרטי התולדות כח מי מיוחד המעמיד אותו
 הדבר, לא לכד לשמש ולכוכבים ולמזלות כי אם גם לכל הר והר, לכל מעין ונחל, ולכל עץ
 ועץ אשר ביער, וישתחוו ויעבדו להם, המה הנקראים בשם שדים (אעכטע, גאָטטהייטען) כמו
 שנקראו לדעתם אלהים והמה לא אלהים, ויש עוד לדבר בזה השורש ובהשמות המסתעפים ממנו
 אלה שאין כאן המקום להאריך בו: (לה) וחחנה הארץ, מנזרח בתורה (במדבר ל"ה). בדמים,
 האלה שזכר וזה טעם הידיעה: (לט) ויטמאו, כי מתחלה היו קדושים לאלהיהם: (מא) ויחנם ביד
 גוים, בימי השופטים בין שופט לשופט: (מג) פעמים רבות יצילם, טעם העמיד בתרגום הרב,
 כלומר כל עוד שילם, כי יחנם מנאקתם ויקס להם שופטים להושיעם מאויביהם, הנמשך
 מזה תמיד שמרו את פיו בעלתם, כלומר בהסגמות מעשיהם באלו הוא צטנעם למרוד. וימכו,
 לשון נטיה לפיל כי ימך המקרה וכי ימוך אחיך, וטעם צעונס, צעבור עונס:

אבות: (מה) וזכור להם
בריתו. מתוך תשובה:
וינחם כרב חסדיו. מתוך
הקץ בשמעו הושיענו וגו'
אף משה כללה בפסוק אחד
בזכר לך ומלאוך וגו' (דברי'
ד'): (מז) הושיענו. גם
אתה ה' אלהינו: (מח) מן
העולם ועד העולם. מן
עלמא הדין ועד עלמא
דאתי (סא"ח):

תהלים קו

(מה) ויזכר להם בריתו
וינחם כרב חסדו:
(מו) ויהן אותם לרחמים
לפני כל שוביהם:
(מז) הושיענו יהוה אלהינו
וקבצנו מן הגוים
להודות לשם קדשך
להשתבח בתהלתך:
(מח) ברוך יהוה אלהי ישראל
מן העולם ועד העולם
ואמר כל העם אמן הללויה:

חסדיו קרי

המער

קו (מו) עיין בנאור וברש"י בד"הי (א' ט"ז ל"ד ל"ה), ובעיקר כוונת רש"י ז"ל הנה גם הוא
נועה לדברי, כי שיר ק"ה וק"ו אך אחד המה ויען כי שם בד"הי באו ט"ו פסוקים
הראשונים משיר ק"ה לכן שם המחבר ד"הי גם לראש ולסוף שיר ק"ו מקום נשירת דוד אס גם
וקבלנו מן הגוים לא ילא מפי דוד (ועיין מה שכתב ידידי ר' יוסף ווייסע נ"י בנאורו לס' ד"הי
בפסוק זה), וגם הראש"ע כתב וז"ל: אמר אחד מחכמי העמים כי זה משורר היה בימי השופטי'
לפני מלך מלך בישראל על כן הוא אומר וקבלנו מן הגוים, ומכאן אמר כי זה המשורר
היה בבבל.

ת ה ל י ם ק ן

(מה) געדענקט אן זיינען בונד מיט איהנען,
(אנר) ענדערט זיינען ראטהשלוס,
(נאך) זיינער גראסען גיטע.

(מו) ערוועקט בארמהערציגקייט בייא אללען,
דיא זיא אינס עלענד הינגעפיהרט.

* * *

(מו) הילף אונו הערר! אונוער גאטט!
בריינג אונו צוזאממען אויס דען היידען,
זא דאנקען וויר דעם נאמען דיינער הייליגקייט,
אונד ריהמען דיינעם לאָבעס אונו.

* * *

(מח) געלאָבט זייא דער הערר! דער גאטט ישראל'ס!
פֿאָן עוויגקייט צו עוויגקייט! אונד אללעס פֿאלק
שפרעבֿע: אמן, הללויה!

ב א ו ר פ ב

(מד) ויזכר להם בריחו,
ברית אברהם, והנכון
בעיני ברית סיני כי שם
כתוב וזכרתי להם ברית
ראשונים אשר קבלו התורה
(מדברי הראש"ע), וכן
תרגם הרב וכאלו שער
הכתוב ויזכור שלהם בריתו:

(מו) הושיענו וגו', מטעם
שזכרנו בתחלת המזמור,
והנה כבר נמלא הפ' הזה
בספר ד"הי א' ט"ז ל"ה,
המתחיל שם ואמרו הושיענו
וגו' ולפניו פסוק הודו לה'
וגו' שהוא הפסוק הראשון
משיר שלפנינו, ודברי רש"י
שם לריכס עיון היטב, אך
מה שאמר בי היכן גלו בימי
דוד שאומר קבלנו מן הגוים
על זה כבר השבנו צמה
שהבאנו לעיל (שיר פ"ופ"ה)
שהיו גולים בימי שאול,

ובימי דוד שנו אחת אחת לארלס, וזה טעם ואמרו הנוסף שם כי אשר ההלל שנתן בידם
להודות לה', אמר להם שזכרו גם כן את אחיהם לטובה אשר הם גולים עוד בארצות הגוים,
ושיאמרו בכל יום בסיום השיר הושיענו וגו' כדי שזוכה כלם כאחד להודות לשם קדשך, תפלה
קטנה אבל מעין ההודיה לפי שהיא עיקר הכוונה, וכן מסיים ברוך ה' וגו', זהו המסך הכתובים
שם, והנכון בהשיר שלפנינו, כי המשורר האלהי שהיה בנבל אחרי שהיתה התפלה הקטנה
הזאת בקבלה אללו מימי דוד, אשר היא מסכמת מאד עם מעמד עמו בעת ההיא, חזר על
פיה כל השיר הזה גם כן מעין הודיה והלל כשירי הללויה, ומתחיל בפסוק הודו לה' כי טוב
ומסיים הושיענו וגו'. להשחבח בחהלחך, שאתה בעל כל התהלות האלה, הוא אלהינו:
(מה) ברוך ה' וגו', מספר דברי הימים כפי מה שזכרנו בפסוק הקודם נראה שסיימו הלויים כל
השירים שזרו במקדש בימי דוד, וקרוב לודאי שקבלו זה עליהם לדורות, בפ' ברוך ה' אלהי
ישראל מהעולם ועד העולם, ואחריו ענו כל העם אמן ונתנו גם הם הלל לה' בזה המאמר, ולכן
ג"כ שנאספו כל המזמורים שכתבם יחד על ספר, כתב המאסף זה המאמר בסוף כל מחברת.
אמן הללויה, חתם במזמור כאשר החל הוא מלת הללויה (הראש"ע), דהיינו שמרוב
התפעלות השמחה קראו עדת ישראל בסוף שירי הללויה, להשתפך כל לבם לפניו במאמר
כללי אשר יכלול כל פרטי התודה הזכרים בשיר, וכמו שהערנו בהקדמתנו. ובדברי הימים
כתוב, ואמר כל העם אמן והלל לה', כי כן נופל שם הלשון כמו שזכרנו, או קולי שטעם והלל
לה' שאמרו הללויה: